

T.C.

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

GÖÇ ENSTİTÜSÜ

KENT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**GÖÇ SONRASI SİYASAL VE EKONOMİK
KUTUPLAŞMA: GAZİANTEP KENTİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET UĞUR İZİROĞLU

GAZİANTEP

Eylül 2024

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
GÖÇ ENSTİTÜSÜ
KENT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**GÖÇ SONRASI SİYASAL VE EKONOMİK
KUTUPLAŞMA: GAZİANTEP KENTİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET UĞUR İZİROĞLU

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Atıncı OLCAY

GAZİANTEP

Eylül 2024

T.C.
UNIVERSITY OF GAZİANTEP
INSTITUTE FOR MIGRATION
DEPARTMENT OF URBAN STUDIES
MASTER'S PROGRAM WITH THESIS

**POLITICAL AND ECONOMIC POLARISATION AFTER
MIGRATION: THE CASE OF GAZİANTEP CITY**

MASTER THESIS

MEHMET UĞUR İZİROĞLU

Supervisor: Prof. Dr. Atıncı OLCAY

GAZİANTEP

September 2024

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde, bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakların kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Mehmet Uğur İziroğlu

Öğrenci Numarası: 203204011020

Tezin Savunma Tarihi: 25.09.2024

ÖN SÖZ

Bu çalışma, sanayileşme ve küreselleşme sürecinin etkisiyle Gaziantep'te meydana gelen göç olgusunun, kentsel yapıda yarattığı siyasal ve ekonomik kutuplaşmayı ele almaktadır. Özellikle 1980 sonrası işçi göçleri ve 2011 sonrası Suriye iç savaşının ardından Gaziantep'e yönelen yoğun göç akımı, kentte sosyal uyum sorunlarını derinleştirmiştir. Wallerstein'ın merkez-çevre teorisi çerçevesinde yapılan analizler, göç sonrası kentte artan ekonomik ve sosyal ayrışmanın, toplumsal dayanışma ve uyum üzerindeki etkilerini açığa çıkarmaktadır.

Bu yüksek lisans tezi, akademik hayatım boyunca edindiğim bilgi birikimi ve deneyimleri harmanlayarak önemli bir sorunu ele alma çabasıdır. Tez sürecinde karşılaştığım zorlukların üstesinden gelmemde ve çalışmalarımı daha ileriye taşıyabilmemde katkı sağlayan birçok insan olmuştur. Bu vesileyle, emeği geçenlere teşekkürü bir borç bilirim.

Öncelikle, bu tezin hazırlanmasında beni yönlendiren, kıymetli bilgileri ve engin tecrübeleriyle çalışmama rehberlik eden danışman hocam Prof. Dr. Atınç Olcay'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Onun gösterdiği sabır ve sağladığı destek, tezimin her aşamasında bana ilham verdi.

Ailem, her zaman olduğu gibi bu süreçte de yanımda oldu. Desteklerini ve sevgilerini daima hissettim. Özellikle anne ve babama, eğitim hayatım boyunca gösterdikleri fedakârlık ve sabır için minnettarım.

Son olarak bu çalışmayı 2020 yılının Ocak ayında kaybettiğim kuzenim Metehan Böler'e adamak istiyorum.

Eylül 2024

Mehmet Uğur İZİROĞLU

ÖZET

GÖÇ SONRASI SİYASAL VE EKONOMİK KUTUPLAŞMA: GAZİANTEP KENTİ ÖRNEĞİ

İZİROĞLU, Mehmet Uğur

Yüksek Lisans Tezi

Kent Çalışmaları Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Atınç OLCAY

Eylül 2024, 93 Sayfa

Bu tez, sanayileşme sonrası işçi göçü ve 2011 sonrası Suriye göçünün Gaziantep'teki kentsel kutuplaşma üzerindeki etkilerini incelemektedir. 2000'li yıllardan itibaren Gaziantep'in metropol bir kent haline gelmesi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda çeşitli zorluklara yol açmıştır. Bu süreçte, sanayileşme ve işçi göçü demografik değişimlere neden olurken, 2011 sonrası Suriye göçü bu kutuplaşmayı daha da derinleştirmiştir. Wallerstein'ın merkez-çevre teorisi çerçevesinde Gaziantep, ulusal ve uluslararası düzeyde önemli bir merkez haline gelirken, yerli halkın ve göçmenlerin mekânsal ayrışması belirginleşmiştir. Bu tez, kentsel alanlardaki ekonomik ve toplumsal kutuplaşmanın, sosyal dayanışma ve toplumsal uyum üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Ayrıca, entegrasyon çabalarının yetersizliği ve bu çabaların güçlendirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, kentsel kutuplaşmanın önlenmesi ve sosyal bütünlüğün sağlanması için sosyal politikaların ve entegrasyon stratejilerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, kutuplaşma, Gaziantep

ABSTRACT**POLITICAL AND ECONOMIC POLARISATION AFTER MIGRATION:
THE CASE OF GAZIANTEP CITY**

İZİROĞLU, Mehmet Uğur

Master Thesis

Department of Urban Studies

Supervisor: Prof. Dr. Atıncı OLCAY

September 2024, 93 Page

This thesis examines the impact of post-industrial labor migration and Syrian migration after 2011 on urban polarization in Gaziantep. Since the 2000s, Gaziantep's transformation into a metropolitan city has brought various social, cultural, and economic challenges. During this process, industrialization and labor migration led to demographic changes, while the Syrian migration post-2011 further exacerbated this polarization. Within the framework of Wallerstein's world-systems theory, Gaziantep has emerged as a significant center on both national and international levels, with pronounced spatial separation between locals and migrants. This thesis analyzes the effects of economic and social polarization in urban areas on social cohesion and integration. It also highlights the inadequacies of integration efforts and the need for strengthening these efforts. In conclusion, the development of social policies and integration strategies is crucial for preventing urban polarization and ensuring social cohesion.

Keywords: Migration, polarisation, Gaziantep

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	6
1.1. Tezin Konusu ve Problemi	6
1.2. Tezin Amacı ve Önemi	7
1.3. Kullanılan Yöntem ve Literatür Taraması	8
BÖLÜM II.....	10
2.1. Göçün ve Kentleşmenin Kavramsal-Kuramsal Çerçevesi.....	10
2.2. Göç ve Göçün Çeşitleri.....	10
2.3. Göç Oluşumunun Nedenleri.....	14
2.4. Temel Göç Kuramları	16
2.4.1. Ernst Georg Ravenstein Kuramı.....	16
2.4.3. Petersen'in Göç Tipleri.....	19
2.4.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı	20
2.5. Ekonomi Merkezli Göç Kuramları	22
2.5.1. Neo-Klasik Ekonomi Kuramı.....	22
2.5.2. Yeni Ekonomi Kuramı.....	23
2.5.3. İkiye Bölünmüş (Dual) Emek Piyasası Kuramı	24

BÖLÜM III	26
3.1. Kent, Kentleşme ve Kentleşme Kuramları	26
3.1.1. Kent ve Kentleşme Kavramları	26
3.1.2. Kentin Ortaya Çıkması	27
3.2. Kent Kuramları	28
3.2.1. Klasik Kent Kuramları.....	28
3.2.2. Chicago Okulu.....	28
3.2.3. Çağdaş Kent Kuramları	30
3.4. Türkiye’de Göç ve Göçün Kentleşme Üzerindeki Etkisi	34
3.4.1. Türkiye’de Göç Olgusu	35
3.4.2. Plansız Kentleşme	36
3.4.3. Gaziantep’te Göç ve Kentleşme	37
3.4.4. Göç ve Göçün Kentleşmeye Etkileri	38
3.4.5. Konut İhtiyacı Sonrası Oluşan Gecekondulaşma	38
3.4.6. Hemşehrilik Kavramı ve Kente Yapılan Göçe Etkisi.....	39
3.5. İç Göç Hareketi ve Dönemlere Göre Türkiye’ye Kentlere Etkileri	40
3.5.1. 1923-1950 Arası Dönem.....	40
3.5.2. 1950-1960 Arası Dönem.....	40
3.5.3. 1960-1980 Arası Dönem.....	40
3.5.4. 1980 Sonrası Dönem	41
3.6. Dış Göç Hareketleri ve Türkiye'ye Etkileri	41
3.6.1. Yunanistan Göçü	41
3.6.2. Bulgaristan Göçü.....	42
3.6.3. Yugoslavya Göçü	43
3.6.4. Romanya Göçü.....	44
3.6.5. İran Göçü	44
3.6.6. Diğer Ülkelerden Gelen Göçmenler	44

3.7. İç Göç Hareketleri	44
3.7.1. Tarımdan Sanayiye Göç.....	44
3.7.2. Kentleşme ve Göç.....	45
3.7.3. Afet ve Göç	45
3.8. Suriye Göçünün Türkiye’de Yerel Halk Üzerindeki Etkisi.....	48
3.8.1. Suriye Göçü ve Suç Oranları	49
3.8.2. Suriye Göçü ve Sağlık Problemleri	53
3.9. Türkiye’nin Göç Politikası	54
3.9.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK).....	55
3.9.2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Entegrasyonu Konusunda Yapılan Çalışmalar	60
3.9.3. Suriyeli Vatandaşların Entegrasyon Sürecinin Kentleşme Üzerindeki Etkileri.....	63
3.9.4. Suriye Göçünün Gaziantep Kenti Üzerindeki Kentleşmeye Etkisi.....	65
3.9.5. Suriye’den Gaziantep’e Yapılan Göç	67
3.9.6. Suriye’den Gaziantep’e Gerçekleşen Göçün Nedenleri	68
BÖLÜM IV	70
4.1. Mekânsal Ayrışma, Kutuplaşma, Kutuplaşma Türleri ve Nedenleri	70
4.2. Sosyal Kutuplaşma	74
4.2.1. Sosyal Kutuplaşmanın Nedenleri	76
4.2.2. Uluslararası Göçler	77
4.2.3. Sosyal Kutuplaşma Sonucu Olarak Kent Yapısının Değişim	78
4.3. Kentleşme ve Siyasal Kutuplaşma	79
4.3.1. Toplumsal Ayrışma	80
4.3.2. Sosyal Hareketlilikte Değişiklik.....	80
4.3.3. Toplumsal Çatışmalar	80
4.3.4. Politika ile Günlük Yaşamın Entegrasyonu	81
4.3.5. Kentsel Planlama ve Politika Üzerinde Etki	81

4.3.6. Kentlerde Siyasal Kutuplaşmanın Nedenleri	81
4.4. Kötücül Kutuplaşma.....	82
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	84
KAYNAKÇA	86
ÖZGEÇMİŞ.....	Error! Bookmark not defined.

KISALTMALAR LİSTESİ

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	46
Şekil 3.2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılım.....	46
Şekil 3.3. Suriyelilerin Türkiye’de Karıştığı Suçlar ve Oranları.....	49
Şekil 3.4. Suriyelilerin Karıştığı Suç Oranları	50
Şekil 3.5. Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı	51
Şekil 3.6. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı	51
Şekil 3.7. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı	52
Şekil 3.8. Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyruk)	52
Şekil 3.9. 2002-2013 Yılları Arasında Bulaşıcı Hastalık Sayıları.....	53
Şekil 3.10. 2002-2021 Yılları Arasında Bulaşıcı Hastalık Sayıları.....	54
Şekil 3.11. Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu	57
Şekil 3.12. İkamet İzni ile Ülkemizde Bulunan İlk 10 Uyruk	57
Şekil 3.13. Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyelilerin İlk 10 Şehirdeki Sayıları	59
Şekil 3.14. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı	60
Şekil 3.15. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı	62
Şekil 3.16. Gaziantep’te Yaşanılan Mahalle Sayısı.....	66
Şekil 3.17. Günlük Alışveriş İçin Sıklıkla Tercih Edilen Mekânlar.....	67
Şekil 4.1. Sosyal Kutuplaşma ve Diğer Faktörlerin İlişkisi.....	76
Şekil 4.2. Ekonomik Değişim Sosyal Kutuplaşma ve Mekansal Ayrışma Modeli	76

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Türkiye Gelen ve Türkiye’den Giden Suriyeli Göçmeler 45

Tablo 3.2. 2024 Yılında İkamet İzniyle Türkiye’de Bulunan Suriyeliler 47

GİRİŞ

Göç denildiğinde, bir yerden başka bir yere hareket eden insan toplulukları akla gelmektedir. Göç, insanlık tarihi boyunca var olan dinamik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, ülkemiz genelinde ve özel olarak Gaziantep ili bağlamında, özellikle 1980 sonrası sanayileşme süreci ve 2011 sonrası Suriye savaşıyla birlikte savaş bölgesinden gelen göç hareketleri ele alınacaktır. Ayrıca, bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılan ancak etkilerini ilerleyen dönemlerde göreceğimiz 6 Şubat depremi sonrasında, depremi nispeten daha az hasarla atlatan Gaziantep iline yönelik göçler de çalışmanın ana konuları arasında yer alacaktır.

Göçü en temel şekliyle iç ve dış göçler olarak değerlendirebiliriz. İç göçler ülke içinde bir şehirden başka bir şehre çok yüksek oranda ekonomik sebepler ile yapılabilir. Çünkü genelde göç veren şehrin ekonomik yapısı, iş bulma olanakları göç alan şehirden daha düşük olacağı için insanlar ekonomik açıdan daha çok fırsata erişebileceği büyük veya olanaklı bir şehre göç etmeyi tercih ederler. Ülkemizde iç göç kavramının yoğun yaşandığı tarihler özellikle Amerika Birleşik Devletleri tarafından yürütülmüş antikomünist Marshall Planı sonrası 1950 yılında başlayan kırsaldan kente göç ile olmuştur. Ülke içinde oluşan göç hareketleri ise özellikle 1950 yılından itibaren daha çok kırdan kente olan yoğun ve hızlı göç hareketleridir (Bostan, 2017, 1-16).

Tarımda verimin düşmesi ve makineleşmenin artması, tarımsal gelirin yetersizliği, toprağın miras yoluyla parçalanması ve dağılması (Keleş 2002, 32), kentlerde ulaşım ağının gelişmesi (İçduygu, Sirkeci ve Aydıngün 1998, 222), sağlık nedenleri, kırsal alanda iş imkânlarının sınırlı olması, terör olayları gibi sebeplerden ötürü bireyler tarımdan ve kırsal kesimden uzaklaşarak kentlere göç etmeye başlamışlardır. 1927 yılında nüfusun %88'i kırsal alanda yaşarken, 1950 yılında bu oran %81 olacak şekilde gerilemiştir. Ancak daha sonra bu oran hızla düşmeye başlamış, 1960 yılında %74, 1970 yılında %64 ve 1980 yılında %55'e düşmüştür. 1985

yılında kırsal ve kentsel alan nüfusu %50'dir. 1990'da nüfusun yüzde 56'sı kentsel alanlarda yaşamaya başlamıştır (İçduygu, Sirkeci ve Aydıngün 1998, 218).

Bu durum Gaziantep ili özelinde daha sonrada detaylandıracağımız, 1980 sonrası ama özellikle 2000 sonrası şehirde yaşanan oldukça yüksek sanayileşme olgusu ile birlikte ülkenin özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu kesimlerinden aldığı göçü söylemek mümkün olur. Göç sonrası özellikle göç eden halk ile göç edilen şehrin yerel halkın ekonomik, kültürel, siyasal ve sosyal açıdan uyum konusunda birbiriyle kaynaşması belli başlı zorlukları beraberinde getirir. Bundan en önemli ölçüde etkilenen olgu ise kenttir. Kent göç sonrası eğer bu göç ani ve beklenmedik bir şekilde gerçekleşiyorsa konut problemi bundan mütevellit oluşan gecekondulaşma, belli başlı toplu taşıma problemleri ve şehir içinde altyapı problemleri ile karşı karşıya kalabilir (Başyağcı, Sat 2022, 3823-3841).

Dış göç kavramını inceleyecek olursak aslında bu kavram ülkemiz için özellikle son 12 senedir oldukça aşına olduğumuz ve hatta yoğun olarak yaşadığımız bir kavram haline gelmiştir. Günümüzde de devam eden ve 2011 Suriye savaşı sonrası Nisan'da başlayan Türkiye'ye Suriye'den yapılan göç ile beraber şu an ülkemizde "Geçici Koruma Statüsünde" bulunan 3.246.178 Suriyeli vatandaş sayısı mevcuttur (goc.gov.tr, 27.11.2023). Bu göç Türkiye'yi olumlu veya olumsuz şekilde kültürel, siyasal ve sosyal açıdan etkilemiştir. Şehirde yaşayan yerel halktan, özellikle burada düşük seviyede yaşamak zorunda kalan yerel halktan, bahsetmek daha doğru olacaktır. Bu gelir düzeyindeki yerel halk iş fırsatlarını, hizmetlerini, konutlarını göçmenler ile paylaşmak durumunda kalmıştır.

Göç yoğunluğunu savaş bölgesine yakınlık ve aslında aynı çevre illerden yapılan iç göçte de olduğu gibi sanayi kenti olma, ekonomik fırsatlarının ve şartlarının diğer birçok kente göre yüksek olmasından kaynaklı Gaziantep ili oldukça fazla yaşayan illerdendir. Ekim 2023 itibariyle Gaziantep'te 426.129 kişi bulunurken Suriyeli kişi sayısının en fazla olduğu şehir 531.779 kişiyle İstanbul'dur. Yine de İstanbul ve Gaziantep illeri arasındaki göçmen sayısının şehir nüfuslarına göre karşılaştırması yapıldığında Gaziantep'in oldukça yoğun bir Suriyeli göçmen sayısına ulaştığını söylemek mümkün olacaktır (goc.gov.tr, 27.11.2023).

Göçün başlarında aslında şu anda bazı siyasi politikaların popülerleşmesi ile birlikte Gaziantep ilindeki yerel halkın iş bulamamalarında ve konut fiyatlarının

oldukça yüksek seviyelere ulaşmasında göçmenleri sorumlu tuttukları görülmektedir. Bundan kaynaklı olacaktır ki göçmenler şu an bu süreç devam etse bile 2011’de Gaziantep’e göç ettiklerinde kent üzerinde ve kentin sosyal yapısı üzerinde önemli kültürel ve sosyal değişikliklere sebep olmuşlardır. Bu sosyal, siyasal ve kültürel farklılıklar günün sonunda tabii ki sosyal uyum konusunda bazı sorunların ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Tam da bu noktada aslında ülkenin 1950 sonrası başlayan 1980’de sanayileşmesi ile devam eden ve günümüzde geldiğimiz noktada aslında var oluşundan bu yana devam kentleşme üzerinden bir kutuplaşma olgusuna vurgu yapılacaktır. Bu çalışmada özellikle 2011 sonrası Gaziantep kentinin yaşadığı sosyal uyum sorunlarına bunun kentleşme üzerinde meydana getirdiği siyasal, sosyal ve özellikle ekonomik kutuplaşma süreçlerine odaklanılacaktır.

Ülkelerin çoğunda siyasal, ekonomik, kültürel birçok açıdan göç olayları ve bu göç olaylarının meydana getirdiği sosyal uyum sorunları yaşanmaktadır. Özellikle 2011 sonrası savaş, siyasal ve şiddet denkleminde şekillenen Suriye göçü jeopolitik açıdan önemli bir alanda bulunan Gaziantep ilini oldukça derin ve yoğun etkilemiştir. Ne kadar bazı yönlerden birbirine benzese de göç eden Suriye halkı ile göç almak durumunda kalan ilin yerel halkı arasında dil, kültür, yaşam tarzı gibi konularda oldukça önemli ve keskin farklar da bulunmaktadır. Bu sorunların belki de en büyük sebeplerinden biri göç sonrası Suriye halkının kamuoyunda geçici bulunacağını belirtmek sürekli Suriye halkına karşı “misafir” vurgusunun yapılması olabilir. Bu durumdan ötürü yerel halk ile göçmen halk arasında birbirine alışma ve kaynaşma problemleri yaşanmaktadır (Tuncel, Ekici 2019, 48-72).

Göçmenlerin Türkiye’ye savaş durumundan ötürü bir anda gelmesi, geçici olarak kalacaklarının çokça dillendirilip ama uzun soluklu olarak ülkede bulunmaları, yerel halk özelinde kent içinde belli başlı huzursuzluklara yol açmıştır. Gelen göçmenlerin gelir düzeyi olarak düşük seviyede olması aynı iç göç durumunda olduğu gibi konut sorunu yaşamalarına, şehrin gelir düzeyi düşük bölgelerine yerleşmelerine ve gecekondulaşma kültürüne ayak uydurmalarına yol açmıştır (Karasu, Aksungur 2022, 2027-2050).

Bu göç yerel halkın yanında belediyelerin üstüne de oldukça zor yükler ve sorumluluklar yüklemiştir. Yine bu durumun yanı sıra hem yardım açısından hem de özellikle istihdam meydana getirdiği olarak yerel ve ulusal STK’lerin de oldukça önemli sorumluluklar üstlendiğini görmek mümkündür. STK’ler, devlet ve yerel

yönetimlerin yüklerini hafifletmek konusunda oldukça önemli ve etkin bir rol oynamaktadırlar (Marmara Belediyeler Birliği).

Türkiye'de devlet ve yerel yönetimlerin, göçmenlerin sosyal uyumunu sağlamak için aktif rol aldıkları çeşitli projeler ve etkinlikler mevcuttur. Özellikle dil bariyerini aşmak ve göçmenlerin toplumla entegrasyonunu kolaylaştırmak amacıyla, yerel halk ile göçmenlerin birlikte katılabilecekleri kurslar, etkinlikler ve sosyal aktiviteler düzenlenmektedir. Örneğin, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen projelerde, kamu eğitim merkezlerinde Suriyeli yetişkinlere Türkçe dil kursları verilmektedir. Bu kurslar, göçmenlerin ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılımlarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) desteklediği çeşitli toplum merkezlerinde dil eğitiminin yanı sıra, sosyal uyumu artırmaya yönelik etkinlikler ve kurslar da düzenlenmektedir. Bu merkezler, göçmenlerin yerel topluluklarla kaynaşmasını sağlamak için kritik bir rol oynamaktadır. Bu tür girişimler, hem devlet hem de sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen daha geniş çaplı entegrasyon çabalarının bir parçasıdır ve yerel halk ile göçmenler arasındaki uyumu artırmayı hedeflemektedir (IOM Türkiye).

Büyük bir göç nüfusuyla karşılaşan Türkiye ve Türk halkı bu duruma hazırlıksız yakalanmıştır. Başlangıçta kamplara/konteyner kentlere yerleştirilen Suriyeliler için buralar yeterli olmadığından ülkenin her yerine dağılmaya başlamışlardır. Ayrıca savaş bitince Suriyelilerin ülkelerine geri döneceği düşünülmüştür ancak durum böyle seyretnemiştir. Ülkeye, özellikle sınır kentlerimize yayılan Suriyeliler düşük kirali gecekondu evlerde ya da yıkılmaya yüz tutmuş kentsel dönüşüme ayrılan yerlerde ikamet etmeye başlamışlardır. Suriyeliler, geçimini sağlayabilmek için yerel halka kıyasla düşük ücretle çalışma hayatına dâhil olmuşlardır. Düşük ücretle çalıştırdıkları Suriyeli göçmenlerin tercih edilmesi Gaziantep halkının işsiz kalmasına neden olmuştur (Lale 2022, 35).

Tezin amacı 1980 sanayileşme ile birlikte olan iç göçü de içine alacak şekilde ama özellikle 2011 sonrası Suriye göçünü kapsayarak oluşan ekonomik bazı değişimlere, sorunlara ve sosyal uyum konusunda oluşan bazı siyasal, kültürel değişimlere, sorunlara odaklanarak bunun kent üzerindeki etkileri ve kent içindeki kutuplaşmaya odaklanılmasıdır. Milyonlarca Suriyelinin göç etmesi ile birlikte halk üzerinde bazı olumsuz olan öfke gibi kargaşa gibi olgular ortaya çıkmıştır. Bu

olguların belirlenip doğru şekilde çözülmesi sosyal uyum konusunda bazı problemleri ortadan kaldırmak için oldukça yararlı olacaktır. Bu göçün kentleşmeye ve kutuplaşmaya etkisi üzerinde göçmenlerin de olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda bu durumun sebep sonuç paralelindeki durumu açıklanacaktır (Lale 2022, 35).

BÖLÜM I

1.1. Tezin Konusu ve Problemi

Küreselleşme ve sanayileşme olgularının etkisiyle kentleşme süreci, kent içindeki grupların hemşehrilik ve akrabalık ilişkileri çerçevesinde belirli alanlarda ve bölgelerde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, ortaya çıkan ana sorun kentsel kutuplaşmadır. Türkiye’de özellikle 1950 sonrası Marshall Planı çerçevesinde kırsal alanda makineleşmenin yaygınlaşması ve bunun sonucunda kırsal alandan kentsel alanlara çeşitli sosyal ve ekonomik sebeplerle meydana gelen göçler, bu çalışmanın odak noktalarından biridir. Bu bağlamda, Wallerstein’ın merkez-çevre teorisi, kırsal alandan kentsel alanlara ve kentler arası göçlerin ekonomik unsurları nasıl etkilediğini anlamak için kullanılabilir. Merkez-çevre teorisine göre, bireyler göç ettikleri bölgelerde ekonomik fırsatları ve istihdam olanaklarını belirleyici bir faktör olarak görmektedirler. Türkiye’de, İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük kentler merkez olarak kabul edilmekte ve ülke genelinde iş imkânları ve istihdam açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, Gaziantep şehrini hem yurtiçi hem de yurtdışı perspektifinden ele alarak, bölgenin sanayileşmesi, ekonomik fırsatları ve istihdam olanakları açısından merkez kenti olarak değerlendirmektedir. Gaziantep, özellikle ekonomik gelişimi ve sanayileşme süreçleri ile dikkat çekici bir merkez olarak ortaya çıkmaktadır (Keleş, 2004, s. 134).

Gaziantep, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan köklü bir kenttir. 1980'lerden itibaren sanayileşme sürecine giren ve özellikle 2000'li yıllardan sonra önemli gelişmeler kaydeden bir şehir haline gelmiştir. Bu dönemde, Gaziantep'e önemli miktarda işçi göçü gerçekleşmiş olup, 2011 sonrası Suriye krizinin ardından yaşanan göç hareketleri ile bu durum daha da belirgin hale gelmiştir. Suriye göçü, kentin çeşitli mahallelerinde ve semtlerinde sosyal ve ekonomik değişimlere yol açmıştır. Wallerstein'ın merkez-çevre teorisi ışığında değerlendirildiğinde, Gaziantep, bölgesel bir merkez olarak tanımlanabilir. Suriye'den gelen göçmenler için Gaziantep, jeopolitik konumu nedeniyle olduğu kadar ekonomik ve kültürel faktörler açısından

da göçmenlerin daha az zorluk çekebileceği bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Gaziantep, Suriyeliler için önemli bir yerleşim noktasıdır (Wallerstein, 2004, s. 58).

Bu göç hareketleri sonucunda, çalışmamızın odak noktası olan İstanbul'da, özellikle pandemi döneminde belirginleşen kentsel kutuplaşma ve diğer kentleşme sorunlarının ortaya çıkması kaçınılmazdır. Ataköy ve Şirinevler bölgeleri arasındaki karşılaştırma, bu kutuplaşmanın belirginleşmesine katkıda bulunmuş ve çeşitli kentsel problemleri gün yüzüne çıkarmıştır. Göç hareketleri, ister doğu ve güneydoğudan gelen işçi göçü olsun, isterse Suriye'den gelen göçmenler olsun, göçmenlerin kendilerinden önce gelenlerin tavsiyeleri ve önyak olmaları nedeniyle mezhepsel, dinsel veya akrabalık ilişkileri doğrultusunda benzer sosyal grupların yoğunlaştığı bölgelere yönelmesine neden olmuştur. Bu göçmenler, geldikleri yerden bağımsız olarak, uyum sorunlarıyla karşılaşmış ve bu uyum problemleri tam anlamıyla ortadan kaldırılamadığı için kendi kültürel özelliklerini, göç ettikleri şehirde sürdürme eğiliminde olmuşlardır. Bu durum, yerel halk ile göçmenler arasında kültürel farklılıklar ve çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kısacası, göçmenlerin sosyal entegrasyon sürecindeki zorluklar, kentsel bölgelerdeki sosyal dinamikleri etkilemiş ve bu da çeşitli kentleşme sorunlarına yol açmıştır (Sönmez 2020, s. 27-45).

Kısacası Gaziantep kenti bölgenin sosyal ve ekonomik açıdan bölgenin en önemli kenti konumundadır ve bu durum yıllar boyunca göç almasına sebep olmuştur. Son olarak da 2011 sonrası Suriye göçü ile beraber kentte var olan siyasal ve ekonomik açıdan oluşan kutuplaşmanın, derinleşmesine maruz kalan bir kent hâlini almıştır. Kentte bölgeler arasında önemli sosyo-ekonomik farklar ve tercihler söz konusudur. Şehir yapısı heterojen olarak görünse de kendi içinde homojen bir yapıya sahiptir ki bu durumu üst sınıflar kendi elleriyle inşa ettikleri şehir dışında var olan yapılar ile özellikle pandemi ve 6 Şubat depremi sonrası derin bir şekilde etkilemiştir. Tez de küreselleşme, göç, sanayileşme, kentleşme ve kutuplaşma literatürüne katkı sağlamış olup özellikle bu ana konunun işlendiği kaynaklara destekleyici bir nitelik kazandırılması hedeflenmiştir (Sönmez 2020, s. 45-62)

1.2. Tezin Amacı ve Önemi

Bu tez çalışması, küreselleşme ile birlikte hayatımıza giren ve özellikle 1980 senesi sonrası ülkemizde ve Gaziantep'te etkisini yoğun bir biçimde hissettiğimiz sanayileşme kavramı sonrası kentleşme ve bu kentleşme ile beraber gelişen

kutuplaşma ve ayrışma kavramına vurgu yapmaktadır. Türkiye’de özellikle 1950 sonrası kırsal alandan kent alanına doğru yapılan göç daha sonra metropol hâline gelen şehirlerimize ülkenin küçük şehirlerinden yapılan işçi, beyaz yaka göçü ve en son küresel boyutta ülkemizi ve dünyayı yoğun bir şekilde etkisi altına alan 2011 Suriye göçü ile beraber çalışmamızın ana konusu hâline gelen Gaziantep kentinin içinde bulunduğu kentsel kutuplaşma ve ayrışma olgusuna değinmek önemli bir hâle gelmiştir. Bu kapsamda çalışmada önce göç, göç sebepleri, sonuçları ve göç kuramlarına vurgu yapılacaktır ve göçün aslında kentleşme ile gelen kutuplaşma kavramına siyasal ve ekonomik açıdan etkisine değinilecektir. Günümüzde siyasal ve sosyal açıdan dünyada sağ popülist hareketlerin yükseldiğini görmek mümkündür ki bu hareketlerin göç ve göçmenler üzerinden yükseldiğini de yadırgamamak gerekir. Burada bir öteki oluşturan ve insanların sosyal ve siyasal açıdan öteki meydana getirmesine sebep olan söylem aslında ülkemizde zaten var olan bir kutuplaşma olgusunu daha da derinleştirmiştir. Bu kutuplaşma olgusu sadece sosyal ve siyasal açıdan bir kutuplaşma olgusu değildir aynı zamanda ekonomik açıdan gelirlerin eşitsiz dağıtımının gerçekleştiğini düşünülmesinden de kaynaklanmıştır. Bu siyasal ve ekonomik kutuplaşma kent içinde insanların ideolojik, siyasal görüş ve ekonomik açıdan barındığı yerleri etkilemekte dolayısıyla da kent içinde kutuplaşma eksenini meydana getirmektedir (Lale 2022, s. 36).

Bu çalışmanın amacı, Gaziantep kentinde meydana gelen kentsel kutuplaşma ve ayrışmayı, özellikle 2011 sonrası Suriye göçünün etkisiyle ortaya çıkan dinamikleri incelemektir. Çalışma, Gaziantep’in bu süreçler boyunca aldığı göçlerin ve bu göçlerin şehir içindeki sosyal ve ekonomik yapılar üzerindeki etkilerinin analizini yapmaktadır. Özellikle, kentsel kutuplaşma ve ayrışma olguları üzerinde yoğunlaşan bu tez, kentleşme ve göç sonrası ortaya çıkan sorunlara dair derinlemesine bir inceleme sunmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, tez çalışması, kent içindeki sosyal ve mekânsal değişimleri destekleyici verilerle ortaya koyarak, kentsel kutuplaşmanın ve ayrışmanın analizi açısından katkı sağlamayı hedeflemektedir (Lale 2022, 36).

1.3. Kullanılan Yöntem ve Literatür Taraması

Bu tez çalışmasında göç, küreselleşme, sanayileşme, kentleşme ve kutuplaşma ana başlıkları altında oluşan çalışma bu konuların kavramsal bir çerçeve ışığında incelemeye yönelik olmasından kaynaklı kütüphane araştırmasına ve yoğun bir literatür taramasına yöneltmiştir. Konu başlıklarına göre gidildiği için kavramların

kuramcılar tarafından ortaya atılan kuramlarına ulaşılarak Türkiye ve Gaziantep kenti özelinde karşılaştırma yapılmış ve değerlendirilmiş kuramların Gaziantep kenti için tutarlılığı olması sağlanmıştır. Çalışmanın ilk kısmında göç ile göç kuramlarının açıklanması ve değerlendirilmesi yapıldığı için George Ravenstein, Wallerstein ve Petersen gibi kuramcıların göç kuramlarına bakılmıştır. Çalışmamızın bir sonraki kısmında kent ile kentleşme kuramlarına odaklanıldığından ötürü Robert Ezra Park, Ernest Burgess, David Harvey, Castells ve Lefebvre gibi kuramcıların kuramlarından ve çalışmalarından yararlanılmıştır.

Çalışmamızda, Türkiye ve Gaziantep'e ilişkin analizler İlhan Tekeli'nin kentleşme üzerine yaptığı çalışmalar ve Ruşen Keleş'in kentleşme politikaları hakkındaki görüşleri ile katkıda bulunulmuştur. Bu kapsamda, ülkemizde yıllar boyunca meydana gelen göç hareketlerine odaklanılmıştır. Ayrıca, Suriye göçü ile ilgili olarak, ülkemizde yapılmış birçok Yükseköğretim Kurulu (YÖK) onaylı tez taranmış ve bu tezlerden hem doğrudan hem de dolaylı olarak alıntılar yapılmıştır. Yüksek lisans ve doktora düzeyindeki çalışmalar, bu konu üzerindeki mevcut literatürü desteklemek ve derinleştirmek amacıyla kullanılmıştır. Sonuç olarak ülkemizde yüzyıllardır etkisini sürdüren kutuplaşma olgusunun oluşuncaya kadar olan ki sürecini kapsayan çalışmamızda ülkemizde ve çalışmamızın ana bölgesi olan Gaziantep kentinde Suriye göçü ile beraber yol açtığı nedenlere, sonuçlara ve sorunlara yönelik bir çalışma yürütülmüş, konu bütünlüğü bu kavramlar çerçevesinde sağlanmaya çalışılmıştır bunun yanı sıra Göç İdaresi Müdürlüğünden, Sağlık Bakanlığından ve Mülteciler Derneğinden alınan tablolar, grafikler eşliğinde bu nedenlerin, sonuçların ve sorunların kutuplaşmaya etkisine vurgu yapılmıştır.

BÖLÜM II

2.1.Göçün ve Kentleşmenin Kavramsal-Kuramsal Çerçevesi

Göç olgusu, tarih boyunca insanlık için temel bir fenomen olmuştur ve tarihsel süreç içinde dinamik bir yapıya sahip olmuştur. Göç, insan topluluklarının bir yerden başka bir yere hareketini ifade eder ve bu süreç, ilk insanlık dönemlerinden itibaren sürekli olarak varlık göstermiştir. Bu çalışmada, özellikle 1980 sonrası sanayileşme süreci ve 2011 sonrası Suriye savaşından kaynaklanan göçler üzerine odaklanılacaktır. Gaziantep ilinin, savaş bölgesinden gelen göçmenlerin etkisiyle nasıl bir değişim yaşadığı ve ayrıca bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılan, 6 Şubat depreminin ardından Gaziantep'in göç alımı konularına da değinilecektir. Gaziantep'in bu süreçleri nasıl yönettiği ve deprem sonrası göç dinamikleri, ilerleyen çalışmalarda detaylı olarak ele alınacaktır.

2.2. Göç ve Göçün Çeşitleri

Göç, temelde bir yer değiştirme hareketidir ve en basit tanımı bu şekilde yapılabilir (Giddens, 2006, s. 12). Göç, başta ekonomik nedenler olmak üzere siyasi, sosyal, güvenlik, sağlık ve eğitim gibi sebeplerle bir coğrafi bölgeden diğerine yapılan yer değiştirme hareketidir (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 2). Sosyolojik açıdan, göç; insanların ve grupların demografik, coğrafi, ekonomik ve sosyo-politik nedenlerle zaman ve mekânda yer değiştirmesi ile eyleme dönüşen ve eylemin bitiminden sonra da etkileri devam eden bir süreçler bütünüdür (Çakır, 2011, s. 210). Göçler, kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra ve kentten kente doğru gerçekleştirilebilmektedir. Göç, dünya genelindeki toplumlarda her zaman rastlanan bir olgu olup, bazı ülkelerde hızlı ve yoğun, bazı ülkelerde ise nispeten daha yavaş bir şekilde yaşanmaktadır (Sağlam, 2006, s. 35).

Türk hukukunda "göçmen" terimi, Türk kültürüne bağlı ve Türk kökenli kişileri ifade ederken, uluslararası literatürde bu terime genel kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır. Türk hukukuna göre, Balkan göçmenleri bu tanıma örnek

gösterilebilir (Ağır & Sezik, 2015, s. 103). Göçler genel olarak iç göçler ve dış göçler olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır. İç göçler, ülke sınırları içerisinde yapılan nüfus hareketlerini ifade eder ve bu tür göçler, kırsal alanlardan kentlere, kentlerden kırsal alanlara, bölgeden bölgeye yapılan ve ülkenin toplam nüfusunu değiştirmeyen ancak bölgelerin ya da kentlerin nüfus yoğunluğunu etkileyen göçlerdir (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 2). İç göçler, sosyal, siyasi, ekonomik yapı, iş ve istihdam, fikir özgürlüğü, hoşgörü, üretim imkânları, kültürel yapı ve hızlı ulaşım imkânları gibi sebeplerle gerçekleştirilebilir. İç göçler; sürekli göçler, mevsimlik göçler, emek göçü ve gönüllü-zorunlu göçler olarak dört sınıfa ayrılır (Günay, Atılğan, & Serin, 2017, s. 42).

Sürekli göçler, insanların eğitim, sağlık ve iş imkânı açısından daha iyi şartlarda yaşamak amacıyla kendi iradeleriyle ya da doğal afet, kan davası ve savaş gibi nedenlerle zorunlu olarak başka kentlere kalıcı olarak göç etmeleridir (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 2). Ayrıca, göçler bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçekleştirdikleri hareketlilikleri ifade eder ve sürekli göçler bağlamında genellikle daha iyi sağlık, eğitim, iş ve ekonomik fırsatlar arayışıyla yapılır (Keleş, 2002, s. 45). Bu durum, Wallerstein'in merkez-çevre yaklaşımı ile önemli bir benzerlik arz etmektedir; çünkü göç hareketleri genellikle çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru yönelmektedir (Wallerstein, 2004, s. 78).

Mevsimlik göçler, bireylerin yılın belli dönemlerini iş, tatil veya gezi gibi amaçlarla farklı bölgelerde geçirmeleri olarak tanımlanır ve burada göçün süresi önemlidir (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 2). Kişiler yılın belirli zamanlarında iki veya daha fazla mekânda yer değiştirmekte ve mevsimlik göç yaşayan gruplar birden fazla sosyal ve kültürel yapıyı iç içe yaşamaktadırlar (Sağlam, 2006, s. 34). Mevsimlik göçler, ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleşmekle birlikte, turizm ve kültürel faaliyetler gibi diğer faktörleri de içeren bir göç biçimidir. Örneğin, deprem sonrası gerçekleştirdiğim STK faaliyetleri kapsamında gözlemlerime göre, Nurdağı'nın İçerisu köyüne yakın bölgelerde tarımsal faaliyetler nedeniyle mevsimlik göç eden birçok emekçi bulunmaktadır. Bu göçmenler, genellikle tarım işlerinde çalışmak üzere göç ettikleri bölgelerde, deprem sonrası kurulan çadırlarda yaşamaktadırlar. Bu durum, mevsimlik göçmenlerin tarımsal üretim süreçlerine katılım sağlarken aynı zamanda geçici konaklama düzenlemeleri ile varlıklarını sürdürdüklerini göstermektedir. Ayrıca, bu emekçilerin arasında yalnızca yerli halktan

ve çevre illerden gelen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları değil, Suriyeli göçmenler de bulunmaktadır. Gaziantep özelinde, özellikle Akdeniz bölgesindeki Mersin ilinde, turizm ve tatil amaçlı yazlıkları bulunan insan sayısı oldukça fazladır ve bu insanlar yazın büyük bir kısmını Mersin ilinde geçirmektedirler.

Emek göçleri, yaşadığı yerde iş bulamayan kişilerin iş bulmak ya da tayin için yaptıkları göçlerdir. Emek göçü, gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşir ve genellikle sanayileşen bölgelere doğru yönelir (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 3). 2011 yılında çalışmak ve daha iyi bir hayat sürmek amacıyla Nahçıvan ve Azerbaycan'dan Türkiye'ye yapılan göçler emek göçüne örnek verilebilir. Emek göçü, gelişmiş ülkelerde sanayileşen bölgelere göç eden ucuz işgücü ile genç kadınların da çalışmasına olanak sağlamıştır. Emek göçlerinin çoğu geçici olarak düşünülse de göçmenler gittikleri yerlerde kalarak bölgenin dini ve etnik yapısının değişmesine neden olmuştur (Günay, Atılgan, & Serin, 2017, s. 43). Emek göçü, ekonomik odaklı bir göç olarak karşımıza çıkmakta ve genellikle daha iyi iş fırsatları ve kaliteli yaşam için yapılan bir göç olarak değerlendirilmektedir. Wallerstein'in merkez-çevre yaklaşımı burada da önemlidir; bu göçler, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerden daha gelişmiş ülkelere ve şehirlere yapılmaktadır. Örneğin, 1950 Marshall Planı sonrası ve 1980'lerden itibaren Gaziantep sanayisi önemli bir gelişim göstermiştir ve şehir, bölgenin çekici merkezlerinden biri haline gelmiştir (Tekeli & Erder, 1987, s. 75).

Zorunlu göç, bireylerin yaşam kalitesini yükseltmek, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak amacıyla kendi iradeleriyle gerçekleştirdikleri göçleri ifade ederken, savaş, terör, doğal afet ve kan davası gibi sebeplerle zorunlu olarak yapılan göçler ise zorunlu göç olarak adlandırılmaktadır (Ekici & Tuncel, 2015, s. 14). Örneğin, 1990'lı yıllarda Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlere yapılan göçler, iç zorunlu göçlere bir örnek teşkil etmektedir (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 3). Zorunlu göçler, devlet politikalarının uygulanması sürecinde meydana gelen hareketlilikler olarak tanımlanabilir; bu tür göçler, bireylerin iradesi dışında gerçekleştiği için, sosyo-psikolojik etkileri gönüllü göçlerden temelde farklıdır (Erkan & Bağlı, 2005, s. 109). Zorunlu göçler, Suriye krizinin ve 6 Şubat 2023 depreminin ardından yaşanan göç hareketlerinde olduğu gibi, kişinin iradesi dışında zorla yapılan göçlerdir. Gaziantep, jeopolitik konumu nedeniyle bu tür zorunlu göçlerin etkilerini yoğun bir şekilde

hissetmektedir ve bu durum kentte kentsel, mekânsal ve sosyal sorunlara yol açmaktadır (Tekeli & Erder, 1987, s. 75).

Dış göç ya da uluslararası göçler, bireylerin kendi ülkelerini gönüllü ya da zorunlu olarak terk edip başka ülkelerde yaşamaya başlamalarını ifade eder (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 3). Dış göçlerin başlıca nedenleri arasında savaş, siyasi veya dini baskı, ve işsizlik yer almaktadır. Dış göçler, mübadele göçleri, beyin göçü, işçi göçleri ve siyasal ve sosyo-ekonomik göçler olarak dört ana kategoriye ayrılmaktadır (Günay, Atılğan, & Serin, 2017, s. 44).

Mübadele Göçleri: Mübadele göçleri, iki ülkenin anlaşarak vatandaşlarını karşılıklı olarak değiştirmesi olarak tanımlanır ve genellikle savaş sonrasında meydana gelir. Savaş sonrası ülke sınırlarının değişmesi sonucunda, vatandaşların din ve kültürlerinin korunması amacıyla ana ülkelerine göç etmeleri gerekmektedir. Bu göç türü, hem göç alan hem de göç veren ülkelerde uyum sorunlarına ve nüfus kaybına yol açmaktadır (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 3). Mübadele göçlerinde gönüllülük esasından ziyade zorunluluk söz konusudur ve kültürel, eğitimsel, dini ve dilsel farklılıklar nedeniyle uyum sorunları yaşanmaktadır (Günay, Atılğan, & Serin, 2017, s. 46).

Beyin Göçü: Beyin göçü, becerikli, kalifiye ve iyi eğitim almış bireylerin gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere başka bir gelişmiş ülkeye göç etmesini ifade eder. Bu göç türü, genellikle mevcut ülkelerinde uzmanlaştıkları meslek alanlarında yeterli fırsatların olmaması ve maddi karşılığını alamamaları nedeniyle gerçekleşir (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 3). Kalifiye bireylerin yetiştirilmesi zaman alıcı bir süreçtir, bu nedenle bazı ülkeler yetişmiş iş gücünü ithal etmeyi tercih etmektedir (Erkal, 1980, s. 74).

İşçi Göçleri: İşçi göçleri, genellikle bir ülkedeki işgücü arzının başka bir ülkeye transferini ifade eder. Aynı ülke içinde de bir bölgeden diğerine yapılan göçler bu kategoriye girer (Günay, Atılğan, & Serin, 2017, s. 45).

Siyasal ve Sosyo-Ekonomik Göç: Siyasal göçler, bireylerin veya grupların siyasi baskılar, çatışmalar, savaşlar, zulüm veya insan hakları ihlalleri gibi nedenlerle göç etmelerini ifade eder. Bu tür göçler, politik istikrarsızlık, totaliter yönetimler ve ayrımcılık gibi koşullardan kaynaklanmaktadır (Günay, Atılğan, & Serin, 2017, s. 45). Sosyo-ekonomik göçler ise, bireylerin yaşam standartlarını, ekonomik fırsatları veya

sosyal koşulları iyileştirmek amacıyla göç etmelerini içerir (Günay, Atılğan, & Serin, 2017, s. 45). Bu tür göçler, devlete ve topluma büyük maddi ve sosyal yükler getirmektedir.

Ağır ve Sezik'e (2015) göre, göçler genel olarak dış göç ve iç göç olarak iki ana kategoriye ayrılabilir. Bununla birlikte, kitlesel, zincirleme ve bireysel göçler gibi alt sınıflandırmalar da bulunmaktadır.

Kitlesel Göç: Kitlesel göç, toplumun tüm kesimlerinin sosyal ve ekonomik nedenlerle gerçekleştirdiğı göçlerdir (Ağır & Sezik, 2015, s. 98). Kitlesel göçler, serbest göçlerin sonuçları olarak değerlendirilmektedir (Sağlam, 2006, s. 35).

Zincirleme Göç: Zincirleme göç, bireylerin göç kararını, daha önce göç etmiş yakınlarının veya hemşerilerinin tecrübelerine ve görüşlerine dayanarak vermeleridir (Massey vd., 1993).

Bireysel Göç: Bireysel göç, kişilerin kendi iradeleriyle verdikleri göç kararını ifade eder ve 19. yüzyıl Avrupa'sından dışa göç hareketleri bu tür göçlere örnek teşkil eder (Sağlam, 2006, s. 35). Suriye göçü ise kitlesel ve zorunlu bir uluslararası göç olarak sınıflandırılabilir (Ağır & Sezik, 2015, s. 98).

2.3. Göç Oluşumunun Nedenleri

Göçe neden olan faktörler oldukça çeşitlidir ve bu faktörler, yukarıda göç türlerini incelerken detaylı olarak ele alınmıştır. Ancak, bu bölümde, bu faktörleri göç türlerinden bağımsız olarak daha spesifik bir şekilde inceleme ve değerlendirme fırsatını bulacağız. Bu bağlamda, göçü tetikleyen çeşitli etmenleri derinlemesine analiz ederek, her bir etmenin göç dinamikleri üzerindeki etkilerini ayrıntılı bir şekilde ele alacağız.

Göç toplumda bir dengenin bozulmasıyla ortaya çıkar. Toplumun evrimi sırasında geçirdiğı dönemlere paralel olarak ortaya çıkan tek yönlü bir uyum hareketidir. Sanayileşme sonucunda kırsal alanlardaki daha önce var olan dengenin bozulmasıyla kentlere, göçler başlar (Tekeli ve Erder 1978, s. 17).

Göç olgusu genellikle ekonomik nedenlerle ilişkilendirilmektedir. İnsanlar genelde daha iyi yaşam standartlarına ve yaşam koşullarına ulaşmak amacıyla göç ederler. Bu bağlamda, göç edenler genellikle daha fazla gelir elde edebilecekleri veya mevcut gelirlerinin alım gücünün daha yüksek olduğı yerlere yönelirler. Ekonomik

yapının önemli bir unsuru olarak tarım sektörü, 100-200 yıl önce ekonominin başat paydaşıydı. Ancak günümüzde sanayi ve hizmet sektörleri ekonominin ana paydaşları haline gelmiştir. Gaziantep kenti, özellikle sanayi sektörünün gelişimiyle cazip bir göç destinasyonu haline gelmiştir (Massey, Arango, Hugo, Kauoaci, Pellegrino & Taylor, 1993).

Sanayi sektöründeki gelişme, kırdan kente göçü teşvik eden önemli bir ekonomik faktördür. Tarım sektöründen sanayi sektörüne işgücünün kayması, kırsal bölgelerden kentlere göçü artırmıştır (Özdemir, 2012, s. 4). Ücret farklılıkları da göç hareketlerini etkileyen bir başka önemli ekonomik faktördür. Sanayileşmiş şehirlerde iş fırsatları ve ücretlerin kırsal alanlara göre daha yüksek olması, göçü teşvik etmektedir (Tekeli & Erder, 1978, s. 24). Tarımsal alanların miras yoluyla bölünmesi ve tarımda makineleşme, tarımsal istihdamı azaltmış ve işgücünün başka sektörlerle yönelmesine neden olmuştur (Başel, 2007, s. 522). Ayrıca, kalifiye işgücünün gelişmiş bölgelere göç etme isteği ve hazine arazilerinin yeterince değerlendirilmemesi, göçün ekonomik nedenleri arasında sayılabilir (Çakır, 2011, s. 220). Göç alan bölgeler, daha çeşitli üretim fonksiyonlarına sahip oldukları için uygun işgücünü çekme eğilimindedirler, bu durum göç veren bölgelerde işgücü kaybını azaltmak amacıyla çeşitli stratejiler geliştirmeyi gerektirir (Tekeli & Erder, 1978, s. 27).

Sosyal nedenler ise genellikle ailevi ve bireysel memnuniyetsizliklerle ilişkilidir. Genç bireyler, daha iyi yaşam koşulları arayışında, ailevi ve sosyal kısıtlamalardan kaçmak amacıyla göç edebilirler. Gaziantep ili, sanayileşmesi ve eğitim kurumları, özellikle Gaziantep Üniversitesi sayesinde, bölgedeki genç nüfus için cazip bir destinasyon haline gelmiştir (Kaya, 2013, s. 75-92). Genç nüfusun fazla olması ve daha iyi yaşam standartları arayışı, göçü teşvik eden sosyal faktörlerdir (Başel, 2007, s. 521). Ayrıca, daha iyi eğitim ve sağlık hizmetleri arayışı da göçü etkileyen önemli sosyal nedenler arasında yer alır (Şen, 2014, s. 238). Eğitim imkanlarının ve sağlık hizmetlerinin daha iyi olduğu kentler, göçmenler için cazip hale gelir (Başel, 2007, s. 522; Şen, 2014, s. 238).

Siyasi nedenler, genellikle toplumsal ve politik istikrarsızlıklarla ilişkilidir ve büyük göç hareketlerine yol açabilir. Örneğin, savaşlar ve terör olayları, bireyleri güvenli bölgelere göç etmeye zorlayabilir. Bu tür göçler genellikle büyük ölçekli ve toplu olarak gerçekleşir. Örneğin, 2011 sonrasında yaşanan Suriye göçü, büyük bir

kalabalığı etkileyen ve ciddi toplumsal sorunlara yol açan bir göç hareketidir (Kirişçi, 2014, s. 657-674). Terör ve iç karışıklıklar, bireylerin güvenli bölgelere göç etmesine neden olur ve bu durum, hem göç alan hem de göç veren bölgelerde önemli sorunlara yol açar (Başel, 2007, s. 524-538). İç göçlerin yanı sıra, siyasi sebepler dış göçleri de tetikleyebilir; örneğin, Suriye iç savaşı sonrası meydana gelen kitlesel göçler, bölgesel ve küresel çapta önemli bir kriz yaratmıştır (Kaypak & Bimay, 2016, s. 85-94).

2.4. Temel Göç Kuramları

Göç, sosyal, ekonomik, kültürel ve güvenlik etmenleri açısından çok boyutlu bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Göçler, nedenleri ve sonuçları açısından benzerlikler göstermekle birlikte, toplumsal değişim ve dönüşüm süreçleri, her göç hareketinin kendine özgü özellikler taşımasına neden olmaktadır. Bu toplumsal dönüşümler, göç kuramlarının ortaya çıkmasında temel bir rol oynamaktadır (İnce, 2019, s. 2581).

Bu bölümde, göç ile ilgili temel kuramlar üzerinde durulacak ve bu kuramların Türkiye’de, özellikle Gaziantep’e yapılan iç göç ve 2011 sonrası Suriye göçü üzerindeki yansımaları değerlendirilecektir. Çalışmamızda, göç kuramları arasında önemli bir yere sahip olan Ernst Georg Ravenstein’in Göç Kuramı, İtme-Çekme Kuramı, Petersen’in Beş Tipi ve Kesişen Fırsatlar Teorisi detaylı bir şekilde incelenecektir. Bu kuramların, Gaziantep’e yapılan göçü açıklamadaki yaklaşımları üzerinde odaklanılacaktır.

2.4.1. Ernst Georg Ravenstein Kuramı

Göç olgusu üzerine ilk kapsamlı çalışmaları gerçekleştirenlerden biri olan Ravenstein, "Göç Kanunları (The Laws of Migration)" adlı eserinde göç ile ilgili düşüncelerini ortaya koymuştur (Ravenstein, 1885, s. 167-235). Ravenstein, göçle ilgili çalışmalarında William Farr’ın görüşlerinden etkilenmiş olsa da, Farr’ın göçün belirli kanunlara ya da koşullara dayanmadığını savunan düşüncelerine eleştiriler yöneltmiştir (Akyıldız, 2016, s. 133). Ravenstein, göçü “genel geçer kanunlara” dayandırmaya çalışmış ve bu doğrultuda, 1871 ve 1881 yıllarında gerçekleştirilen İngiliz nüfus sayımı verilerini kullanarak yedi göç kanunu belirlemiştir (Çağlayan, 2006, s. 68-69).

Göç ve Mesafe: Ravenstein’e göre, göçmenlerin büyük çoğunluğu kısa mesafeli göçler yapar. Kısa mesafeli göçler, gidilen yerlerde göç dalgaları meydana

getirir ve bu dalgalar büyük sanayi ve ticaret merkezlerine yönelir. Bu merkezlere yönelen göçün boyutları, yerli nüfusun yoğunluğuna bağlıdır. Ravenstein, iş imkânlarının çokluğunun kent nüfusuna oranının göçün boyutunu belirlediğini ifade etmiştir (Ravenstein, 1885, s. 167-235). 2011 Suriye göçü örneğinde, göçmenlerin genellikle Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Hatay gibi yakın mesafelere yönelmesinin nedeni de budur. Gaziantep, ticaret ve sanayi açısından cazip bir merkez olduğundan, göçmenler tarafından en yoğun şekilde tercih edilmiştir (İçduygu & Şimşek, 2016, s. 75-95).

Göç ve Basamakları: Sanayileşme ve ekonomik büyüme ile kentsel alanlarda meydana gelen hızlı değişim, yakın çevredeki kişileri kente çekerken, uzak bölgelerden gelen göçmenler bu boşalan yerleri doldurur. Ravenstein, göçün basamaklı bir şekilde meydana geldiğini ve her basamağın kente yaklaşırken göçün yayılmasını sağladığını belirtmiştir. Bu süreç, göçün kentsel merkezler doğru yayılmasını açıklar ve ilk göç tipi olan kısa mesafeli göçün devamı olarak uzun mesafeli göçleri açıklar (Ravenstein, 1885, s. 167-235). Türkiye’de, Suriye göçmenlerinin ilk olarak Gaziantep ve çevresine göç etmesi, ardından bu bölgede ekonomik fırsatlar arayışıyla Gaziantep’e yoğunlaşması ve sonrasında İstanbul’a yönelmesi bu basamaklı göç sürecini göstermektedir (Güler, 2021, s. 45-62).

Yayılma ve Emme Süreci: Ravenstein, yayılma ve emme süreçlerinin birbirini destekleyen ve el ele yürüyen süreçler olduğunu belirtir. Göçmenler, göç ettikleri bölgelerde gelişen ekonomik faaliyetlerden yararlanmak amacıyla yer değiştirirler. Yayılma süreci, kentsel sanayi merkezlerinin ihtiyaç duyduğu işgücü göçle karşılanırken, emme süreci bu göçü şehirde entegre eder (Ravenstein, 1885, s. 167-235).

Göç Zincirleri: Ravenstein, göçün zincirleme bir süreç olduğunu ve her göç dalgasının diğer bir göç dalgasını tetiklediğini belirtmiştir. Göç, bir kez başladığında zincirleme olarak devam eden bir süreç olarak değerlendirilir (Ravenstein, 1885, s. 167-235).

Doğrudan Göç: Ravenstein’in beşinci kanunu, doğrudan, uzun mesafeli ve basamaksız göçleri ele alır. Uzun mesafeli göçler, büyük ticaret ve sanayi merkezlerine yönelir ve bu merkezlerde doğrudan yerleşme eğilimindedir (Ravenstein, 1885, s. 167-235).

Kır-Kent Yerleşimcileri Farkı: Kentte yaşayan bireyler, kırsal kesimdekilerden daha az göç etme eğilimindedir. Kent içindeki göçler, kırsal kesimden kentlere yapılan göçlerin aksine, kentte yaşayan yerleşimleri fazla etkilememektedir (Ravenstein, 1885, s. 167-235).

Kadın-Erkek Farkı: Ravenstein'in son göç kanunu cinsiyete ilişkindir ve kadınların erkeklere oranla daha fazla göç ettiğini belirtir. Erkekler, uzun mesafeli ve uluslararası göçlerde daha yüksek bir eğilim göstermektedir (Yalçın, 2004, s. 25).

2.4.2. İtme-Çekme Kuramı

İtme-çekme kuramı, ilk olarak Everett Lee tarafından 1966 yılında ortaya konmuştur ve "Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration)" başlıklı makalesinde detaylandırılmıştır (Lee, 1966, s. 50). Lee, göç olgusuyla ilgili yapılan çalışmalarda genellikle Ravenstein'a atıfta bulunulduğunu ve bu çalışmalarda göçmenlerin demografik yapısına odaklanıldığını belirtmiştir. Bu nedenle, Lee kendi kuramında göçmenleri de göz önünde bulundurarak, göçün itici ve çekici faktörlerine dikkat çekmiştir (Çağlayan, 2006, s. 72).

Lee, göç kararını etkileyen faktörleri dört ana gruba ayırmıştır: (1) Göçmenlerin yaşadıkları ülkeye dair faktörler, (2) Göçmenlerin göç edeceği ülkeye dair faktörler, (3) Göç sürecinde karşılaşılan engeller ve (4) Bireysel faktörler (Lee, 1966, s. 50). Lee, göçmenlerin göç ederken, hedef ülkedeki itici ve çekici unsurlara odaklandığını vurgulamıştır (Lee, 1966, s. 50).

Kuramda, göç hareketini etkileyen faktörler pozitif (+), negatif (-) ve nötr (o) olarak sınıflandırılmıştır. Yaşanılan yerde kalmayı teşvik eden faktörler pozitif (+), göç etmeyi teşvik edenler negatif (-), ve göç kararını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemeyenler ise nötr (o) olarak belirlenmiştir (Özcan, 2017, s. 192). Ancak, çekici ve itici faktörler bireyler arasında farklılık gösterebilir; bir bölgenin bir birey için çekici bir faktör olması, başka bir birey için itici olabilir. Örneğin, eğitim fırsatlarının fazla olduğu bir şehir, çocukları olan bir aile için çekici olabilirken, çocukları olmayan bir aile için nötr durumda olabilir (Çağlayan, 2006, s. 73).

Suriye göçü bağlamında, itici nedenler genellikle siyasi ve savaş kaynaklı olarak değerlendirilmektedir. 2011 sonrası Esad rejiminin baskıcı politikaları, özellikle mezhebi ve düşünsel baskılara maruz kalan bireylerin Türkiye'ye göç etmelerine yol açmıştır. Bu göçmenler, hem Türkiye'de yeni bir başlangıç yapmayı

hem de Avrupa'ya geçiş yaparak daha insani yaşam koşullarına ulaşmayı ummuşlardır. İç savaşın yarattığı kargaşa ve ülkenin ekonomik sıkıntıları, bu göçün itici güçlerini oluşturmuştur (Korkut, 2016, s. 63-80).

Diğer yandan, çekici faktörler arasında Türkiye'nin Suriye'den daha güvenli olduğu düşüncesi öne çıkmaktadır. Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası, göçmenlerin iş fırsatları arayışını, savaşın olası etkilerinden kaçınma korkusunu ve askerlik çağındaki bireylerin askerlikten kaçınma isteğini de içermektedir. Bu unsurlar, Türkiye'nin göçmenler için çekici bir destinasyon olmasında önemli rol oynamıştır (Korkut, 2016, s. 63-80).

2.4.3. Petersen'in Göç Tipleri

William Petersen, göç olgusunu 1958 yılında yayımladığı “Göçün Genel Tipolojisi (A General Typology of Migration)” adlı makalesinde ele almış ve bu çalışmasında beş göç tipi sınıflandırması yapmıştır (Akyıldız, 2016, s. 146). Petersen'in bu sınıflandırması, insanların göç kararlarını etkileyen sadece itici ve çekici faktörleri değil, aynı zamanda bireysel ve sosyal faktörleri de kapsadığını belirtir (Özcan, 2017, s. 193). Petersen, göç türlerini “bireysel ve sınıfsal farklılıklar” temelinde belirlemiştir (Özcan, 2017, s. 194). Bu beş göç tipi şunlardır:

İlkel Göç Tipi: İlkel göç tipinde, göçebe yaşam tarzlarının ötesinde, elverişsiz hava koşulları veya kuraklık gibi doğal zorluklar nedeniyle zorunlu göçler söz konusudur (Adıgüzel, 2016, s. 27).

Zorlanmış Göç Tipi: Zorlanmış göç, bir otorite, devlet veya sosyal kurum tarafından uygulanan baskılar sonucunda meydana gelir. Göçmenlerin istekleri bu tür göçlerde dikkate alınmaz. Örneğin, 1933-38 yılları arasında Nazi politikaları nedeniyle Yahudilerin zorla göç ettirilmesi bu tipe örnek teşkil eder (Akyıldız, 2016, s. 147).

Yönlendirilmiş Göç Tipi: Bu göç tipinde, dışsal bir baskı yerine göçmenlerin kişisel isteği öne çıkar (Akyıldız, 2016, s. 147).

Serbest Göç Tipi: Serbest göçlerde, göçmenlerin kararı ve iradesi göçün temel sebebidir. Kişiler kendi isteğiyle köyden kente veya bir ülkeden diğerine göç ederler (Özcan, 2017, s. 194; Adıgüzel, 2016, s. 27).

Kitlesel Göç Tipi: Kitlesel göç, büyük grupların bir bölgeden başka bir bölgeye veya ülkeye göç etmesi olarak tanımlanır. Bu göç türü, demir yolları ve deniz

yolları gibi ulaşım sistemlerinin ve teknolojik gelişimlerin etkisiyle ortaya çıkar (Akyıldız, 2016, s. 148; Özcan, 2017, s. 194; Adıgüzel, 2016, s. 27).

Petersen'in beş göç tipi kuramı, önceki sınıflandırmalardan farklı olarak göçün sebeplerini vurgulaması nedeniyle sosyolojik açıdan önemli bir yere sahiptir (Akyıldız, 2016, s. 148; Özcan, 2017, s. 194).

2.4.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Kesinleşen Fırsatlar Teorisi (intervening opportunities), ilk olarak Samuel A. Stouffer tarafından 1940 yılında geliştirilmiştir. Bu kuram, bireylerin göç kararlarını etkileyen faktörleri ve göç sürecindeki fırsatları incelemektedir. Stouffer, bu teorisini Amerikan Sosyoloji Dergisi'nde yayımlanan “Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori (Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance)” başlıklı makalesinde sunmuştur (Özcan, 2017, s. 189). Kuram, göç sürecini etkileyen faktörleri şu şekilde belirler: göç mesafesi, hedef ülkedeki imkânlar ve bu imkânların düzeyi (Stouffer, 1940, ss. 845-857). Göç mesafesi, kuram açısından kritik öneme sahiptir; çünkü mesafe arttıkça göç edenlerin karşılaştığı sorunlar da artmaktadır. Ayrıca, hedef ülkede ulaşım ve iş imkânları gibi fırsatlar göç oranlarını etkiler. Stouffer'in teorisine göre, bir mesafeye göç etmek isteyenlerin sayısı, bu mesafedeki fırsatların sayısı ile doğru orantılıdır. Bireyler, göç kararlarını zararlar ve çıkarları analiz ederek verir (İnce, 2019, s. 2587).

Merkez-Çevre Teorisi, ekonomik açıdan merkez ülkelerin çevre ülkeleri etkilemesini açıklar. Bu teori, ekonomik merkez ülkeler ile çevre ülkeler arasındaki ilişkileri incelemektedir (Wallerstein, 1974). Teori, 1970'lerde Galtung, Wallerstein, Kosack, Castles ve Amin tarafından geliştirilmiş, 1980'lerde Portes, Castles ve Sassen tarafından katkı sağlanmıştır (Güllüpnar, 2012, s. 67). Merkez ülkeler, çevre ülkelerden işgücü ve ham madde temin ederken, çevre ülkeler ekonomik ve sosyal açıdan bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Merkez-Çevre Teorisi, bu ilişkiyi Marksist bir perspektiften açıklayarak, gelişmiş merkez ülkeler ile gelişmekte olan çevre ülkeler arasındaki bağımlılığı vurgular (Özcan, 2017, s. 191). Türkiye'nin Suriye göçü gibi örnekler, bu teorisinin uygulama alanını gösterir; Türkiye, ekonomik ve sosyal gelişmişlik açısından çevre ülkelere göre avantajlıdır ve bu durum Suriye göçünün Türkiye'ye yönelmesini açıklamada etkili olabilir (Güllüpnar, 2012, s. 67).

Göç Sistemleri Teorisi, sömürgecilik faaliyetlerinin göç hareketlerini nasıl şekillendirdiğini inceler. Bu teori, coğrafi yakınlık kadar ülkeler arasındaki politik, ekonomik ve tarihsel ilişkilerin göç hareketlerini etkilediğini belirtir (Castles & Miller, 2003). Mabogunje (1970) tarafından geliştirilen bu kuram, sömürgeci ülkeler ve eski sömürgeleri arasındaki göçleri inceler (Çağlayan, 2006, s. 82). Göç Sistemleri Teorisi, iki veya daha fazla ülkenin karşılıklı göçmen değişimi ile oluşan göç hareketlerini ele alır (Özcan, 2017, s. 201). Örneğin, Hollanda ve Türkiye arasındaki göç ilişkisi Hollanda'nın Türk işgücüne olan ihtiyacına dayanırken, Surinam'ın Hollanda'nın eski bir sömürgesi olması bu ilişkiye katkı sağlamıştır (Adıgüzel, 2016, s. 32). Suriye göçü bağlamında, Türkiye'ye göçün coğrafi yakınlığın ötesinde kültürel ve tarihsel faktörlerle de şekillendiği görülmektedir (İnce, 2019, s. 2601).

2.4.5. İlişkiler Ağı (Network) Teorisi

İlişkiler Ağı Teorisi, göç hareketlerinin açıklanmasından çok, ilk göç edenlerin göç sonrası deneyimlerini, göç etmek isteyen akraba, arkadaş ve aile fertleriyle paylaşarak göçün teşvik edilmesi veya göçmenlere yardımcı olunmasıyla ilgilenir. Bu teori, göçün kendisinden çok, göçü teşvik eden ve çoğaltan sosyal unsurlara vurgu yapar (Massey, Alarcon, Durand ve Gonzalez, 1987).

Teori, göçmenlerden ziyade göçmenler arasındaki ilişkiler ağını inceler (Özcan, 2017, s. 202). Göç ağı, genellikle göçmenlerin akrabaları, arkadaşları ve aileleriyle olan ilişkilerinden oluşur ve uluslararası göçü teşvik eder (Güllüpmar, 2012, s. 72). Bu ilişkiler, göçmenlerin iş ve yardım bulmalarında faydalı olabilir. İlişki ağlarının varlığı, göç veren ülkenin diğer katmanlarına da etki ederek göç hareketinin hızlanmasını sağlar. Ayrıca, bu ağlar sayesinde göç için gereken maliyet ve riskler azaldığından, göç etmeyi düşünen kişiler üzerinde teşvik edici bir etki yapar (Özcan, 2017, s. 202). Türkiye ile Almanya arasındaki göçler, bu teoremi örnekleyen en iyi durumdur. 1960'lı yıllarda ilk göç edenler, daha sonra göç etmek isteyenlerle bağ kurarak göç olayını teşvik etmişlerdir (Akyıldız, 2016, s. 162).

Göç sonrası, İlişkiler Ağı Teorisi, sosyal ilişkiler aracılığıyla göç edebilenlerin, göç edenler kadar şanslı olmadığını ve insan kaçakçılığı gibi çeşitli yöntemlerle bir ülkeden diğerine göç eden kişilerin genellikle dolandırıldığını veya acı bir şekilde hayatını kaybettiğini gösterir. Göç alan ülke açısından, bu kaçak yollarla yapılan göçler güvenlik tahribatına neden olur ve ülkeye girenlerin kimliği hakkında soru

işaretleri oluşturur. Bu durum, Türkiye'de de son yıllarda oldukça fazla tartışılan bir konu olma güncelliğini korumaktadır (Massey ve Espinosa, 1997).

Devletlerin göç politikaları ve çalışmaları, göç hareketlerini hızlandırma ve çoğaltma konusunda yetersiz kalmaktadır. Özellikle "aile birleştirme politikaları" nedeniyle göç edilen bölgelerde göçmen nüfus yoğunluğu fazladır (Ari, 2020, s. 35). Göç etmek isteyen kişiler, ağı kullanarak göç sürecindeki zorlukları daha kolay aşabilirler, böylece "zincirleme göçler" meydana gelir. Bu ağı kullanamayan kişiler ise insan kaçakçılığı yoluyla ülke dışına çıkmayı denerler. Bu kuramda akrabalık ve hemşehrilik unsurlarının önemi vurgulanmıştır. İlişki ağları arttıkça, insanların göç edecekleri ülkeler de çoğalır (Adıgüzel, 2016, s. ?).

İlişkiler ağı kuramı, Suriye göçünün yönünün neden böyle olduğunu açıklayabilir. 2011 yılında başlayan Suriye göçü günümüzde azalsa da uzun bir süreçtir. İç savaşın ilk dönemlerinde can güvenliğini sağlamak için en yakın ülkelere göç eden Suriyeliler, sonradan göç edecek kişiler için bir "kılavuz ve bilgi kaynağı" olmuştur. İlk göç eden Suriyeliler, göç ettikleri ülkelerin ve şehirlerin durumları, ülkelerin Suriyeli göçmenlere bakış açıları ve nasıl karşılandıkları hakkında bilgi paylaşarak, sonradan göç edenlerin ülke tercihlerinde belirleyici rol oynamıştır. Aynı ülkede bulunan Suriyeli göçmenler bile, yaşadıkları şehirler hakkında birbirleriyle bilgi paylaşarak, göçmenlerin belirli şehirlere yönelmesinde etkili olmaktadır. Ayrıca, Suriyelilerin bulundukları bölgelerde açtıkları dükkânlar, kahvehaneler ve restoranlar, gelecek olan Suriyelilere istihdam, sosyalleşme ve kültürel birikim sağlamaktadır (İnce, 2019, s. 2603-2604).

2.5. Ekonomi Merkezli Göç Kuramları

Bu bölümde, göçü etkileyen en önemli unsur olan ekonominin merkezde olduğu göç kuramlarını inceleyeceğiz. Neo-Klasik Ekonomi Kuramı, Yeni Ekonomi Kuramı ve İkiye Bölünmüş (Dual) Emek Piyasası Kuramı ele alınacaktır.

2.5.1. Neo-Klasik Ekonomi Kuramı

Neo-Klasik Ekonomi Kuramı, Lewis (1954), Todaro (1969) ve Harris-Todaro (1970) tarafından geliştirilmiştir. Bu kuram, göç olgusunu hem mikro hem de makro açıdan ele alır (Ari, 2020, s. 34).

Makro açıdan, Neo-Klasik Ekonomi Kuramı, emek ve sermayenin coğrafi olarak eşit olmayan bir şekilde dağıldığını belirtir. Mikro açıdan ise, göç hareketini,

bireylerin “maliyet/kar hesabı” yaparak rasyonel bir şekilde hareket ettiklerini vurgular (Adıgüzel, 2016, s. 28). Bu durumda, göç hareketi kişinin “kâr elde etme planı” doğrultusunda başlamaktadır. Bireyler, daha yüksek kazanç sağlayacağı ülkelere göç etmek için hazırlık yapar (İnce, 2019, s. 2591).

Genel olarak göçün en önemli itici gücü ekonomidir. Göç eden kişilerin olağanüstü durumlarda dahi ilk motivasyonları ekonomi odaklı olmasa da, göç ettikleri bölgelerde yaşamak için belirli bir miktar paraya ve işe ihtiyaç duyarlar. Bu kuram, 1980 sonrası Gaziantep sanayileşmesi hakkında fazla açıklama getirse de, Suriye göçü konusunda da ekonomi odaklı yaklaşımlar gözlemlenmektedir (Massey et al., 1993, s. 431-466).

Göçü teşvik eden temel nedenler, işgücü arz ve talebinin coğrafi olarak farklı oluşu (Kurekova, 2018, s. 701) ve piyasalardaki işgücü ücretlerinin farklılığıdır (Ari, 2020, s. 34). Bireylerin tam zamanlı çalıştırıldıklarında ücret farklılıkları ile göç hareketleri arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Kurama göre, “maliyet/kar hesabı” yapıldığında kazançların maliyetlerden fazla olması için ücretler arasındaki farkın “%30’dan fazla olması” gerekmektedir (Kurekova, 2018, s. 701).

Bu kuram, Suriye göçünü tam olarak açıklamasa da katkı sağlamaktadır. Suriye göçünün temel nedeni kazanç elde etmek olmamakla birlikte, göç ettikleri bölgelerde geçimlerini sağlamak zorundadırlar. Eğitimli, nitelikli, maddi durumu iyi Suriyeliler, Türkiye’de eğitim düzeyi düşük Suriyelilerle aynı koşullarda çalışmakta ve aynı ücreti almaktadırlar. Eğitimli ve nitelikli Suriyeli göçmenler, Türkiye’de kendi vasıflarına uygun iş imkânları bulamadıkları için ABD, Batı Avrupa ülkeleri ve Kanada gibi ülkelere gitmek istemektedirler (İnce, 2019, s. 2592).

2.5.2. Yeni Ekonomi Kuramı

Stark tarafından geliştirilen Yeni Ekonomi Kuramı, göçün dinamik olarak yaşayan aile kavramına odaklanır. Bu kuramda bireyselliğin yerine, aile kavramı ve ailenin kararı ön plana çıkar. Göç kararını birey değil, ailesi verir (Stark, 1991).

Yeni Ekonomi Kuramı, Neo-Klasik yaklaşımın göçe etki eden faktörlerine farklı bir bakış açısı getirir. Burada, “bireysel bağımsızlık” yerine “karşılıklı bağımlılığın” önemi vurgulanır. Göç kararını birey değil, aile alır (Ari, 2020, s. 36).

Yeni Ekonomi Kuramı’nın temel özellikleri şunlardır (İnce, 2019, s. 2593-2594).

Göç kararında sadece birey değil, aile ve ülkenin mevcut durumu da etkilidir.

Yurt dışına yapılan göçler sadece ücret farklılığı nedeniyle değil, hane halkının yerel piyasanın risklerinden kurtulmak için de olabilir.

“Yerel istihdam ve üretim ile uluslararası göç arasında doğrusal bir ilişki bulunur.”

Göç eden bireyler, kendi bölgesel durumlarına bağlı olarak bu tür bir göç hareketini ailece yaparlar. Aileler, daha iyi bir yaşam ve ekonomik durum sağlamak için göç ederler.

Göçmenler, geri döndüklerinde ailesinin ekonomik durumunu iyileştirecek, daha fazla yatırım yapacak ve daha iyi iş fırsatları yaratacak bilgi ve deneyimlere sahip olurlar.

Göçmenlerin aileleri, göç sürecinden elde ettikleri kazançları, evdeki diğer bireylerle paylaşırlar.

Bu kurama göre, göç hareketi bireylerden değil, ailelerden kaynaklanır ve ailenin ekonomik durumu göçü etkiler. Suriye göçü açısından bakıldığında, göç eden Suriyeliler sadece kendi ailelerini değil, aynı zamanda geniş ailelerini ve topluluklarını da etkilemiştir (Özcan, 2017, s. 204). Ayrıca, göçmenler genellikle ailelerinin ekonomik durumunu iyileştirmek için yurt dışına giderler ve burada elde ettikleri gelirleri aileleriyle paylaşırlar (Stark ve Taylor, 1991).

2.5.3. İkiye Bölünmüş (Dual) Emek Piyasası Kuramı

İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı, işgücü piyasalarının iki segmentten oluştuğunu belirtir: birincisi iyi ücretli ve stabil işlerin bulunduğu “ilk segment”, ikincisi ise düşük ücretli ve istikrarsız işlerin bulunduğu “ikinci segment”tir. Göçmenler, genellikle ikinci segmentte yer alır (Ari, 2020, s. 36).

Bu kurama göre, göçmenler, doğdukları ülkelerde iş bulmakta zorlandıkları için, daha düşük ücretlerle bile çalışabilecekleri işlere yönelirler (İnce, 2019, s. 2594). Göçmenler, “sosyo-ekonomik avantajlar” sağlamak için, genellikle düşük ücretli işlerde çalışırlar ve bu durum onların işgücü piyasasının ikinci segmentinde yer almalarına neden olur (Güllüpnar, 2012, s. 75).

Bu teori, Suriyeli göçmenlerin Türkiye ve diğer ülkelere yönelmesinde etkili olmuştur. Türkiye'deki Suriyeliler, genellikle düşük ücretli işlerde çalışarak ekonomik

anlamda güçlüklerle karşılaşmakta ve düşük gelirli işlerde yer almaktadırlar. Ayrıca, Suriyeliler genellikle bu tür işlerde çalışarak kendilerini sosyal olarak dışlanmış hissedebilirler. Yine de, bu göçmenler yaşadıkları zorluklara rağmen işgücü piyasasında kendilerine yer bulabilmektedirler (Ari, 2020, s. 37).

BÖLÜM III

3.1. Kent, Kentleşme ve Kentleşme Kuramları

Bu bölümde, kent kavramına, kentin ortaya çıkardığı kentleşme kavramına ve bu kavramların kuramlarına odaklanacağız. Özellikle 2011 sonrası Türkiye'deki göçle ilişkili kentleşme olgularını da inceleyeceğiz.

3.1.1. Kent ve Kentleşme Kavramları

Dünyada çeşitli kent yaşamı örnekleri bulunmaktadır ve bu örnekler, toplulukların, ülkelerin veya bireylerin “kent” kavramına verdikleri isimlerle farklılık gösterir. Örneğin, kent kavramı Fransızca’da "cite", Yunanca’da "polis", Arapça’da "medine", Latince’de ise "urbs" ve "civitas" terimleriyle ifade edilirken, Almanca ve Saksonya'dan İskandinavya'ya kadar “burgh” veya “borough” kelimeleri kullanılmaktadır (Yılmaz ve Çitçi, 2011, s. 254).

Kent tanımının özellikleri, kenti yorumlayan ve yaşayan toplulukların kültürlerine ve sosyal hayatlarına göre değişkenlik gösterir. Kent algısı tek tip değildir; her toplumun kendine özgü bir algılayış biçimi olabilir (Castells, 1996). Kent kavramının içeriği, toplumlardaki ekonomik ve sosyal değişmelere bağlı olarak şekillenmiştir. Geçmişte kent, “kale ve sur” terimleriyle ifade edilirken, günümüzde nüfus yoğunluğu, ekonomik etkinlik ve istihdam yapısı gibi kriterlerle tanımlanmaktadır. Demografik açıdan kentler, belirli bir nüfus yoğunluğuna sahip yerleşim birimleridir ve kendi içinde bir uygarlığı barındırırlar (Yılmaz ve Çitçi, 2011, s. 254). Kentleşme kavramı ise, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artışını ifade eder ve sadece nüfus hareketi olarak değerlendirilmemelidir (Keleş, 2002, s. 21; 2014, s. 20).

Kent kavramının yorumlanması, sadece toplumların kültürel yapılarına değil, aynı zamanda dönemin sosyal ve ekonomik koşullarına da bağlı olarak değişir. Metropol şehirler, kenti çağrıştıracak şekilde, daha küçük ve homojen yapıya sahip şehirler de kent yaşamını temsil edebilir. Bu durum, dönemin sosyal, ekonomik ve

kültürel koşullarına bağlı olarak farklı yorumlar ortaya çıkarabilir (Friedman, 1986, s. 69-83).

Kentleşme, kırdan kente göç ve bu göçün etkisiyle kentlerin nüfus ve bölge olarak büyümesi sürecidir. Bu süreç, kültürel, ekonomik, sosyal ve yaşam tarzı değişimlerini içerir. Kentleşmenin temelinde sanayileşme, ekonomik gelişmeler ve iş olanaklarının kentlerde daha iyi olması gibi faktörler bulunur. Tarımdaki değişiklikler ve sanayileşme, emek gücünün sanayi sektörüne kaymasına neden olmuş ve böylece kırsal alanlardan kentlere nüfus akışı artmıştır (Yılmaz ve Çitçi, 2011, s. 255).

3.1.2. Kentin Ortaya Çıkması

Kentler, tarihsel olarak dini ritüellerin ve etkinliklerin yapıldığı yerler olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla, bu yerler barınma ihtiyacını karşılama ve ekonomi ile ticari faaliyetler için merkezler haline gelmiştir (Childe, 1950, s. 3-17). Tarihte ilk kentsel yerler genellikle pazar yerleri değil, doğal güçlere veya tanrılara tapınılan, törenlerin yapıldığı alanlardır. Ancak günümüzde kentler, ticaretin yapıldığı yerler olarak kabul edilmektedir (Yılmaz ve Çitçi, 2011, s. 257).

Kentlerin ortaya çıkış süreci hakkında kesin bilgiler mevcut değildir. Doğu uygarlıklarının yazılı kaynakları sınırlı olduğundan, Batı uygarlıkları hakkındaki bilgiler daha ayrıntılıdır. Batı uygarlıklarına örnek olarak Nil üzerindeki Memphis ve Thebes veya Mezopotamya'daki Babil, Sümer ve Ur şehirleri gösterilebilir. Ancak, en eski kentlerin Çin ve Hindistan'da olduğu düşünülmektedir. Kentler, MÖ 6000 yıllarında belirmeye başlamış ve MÖ 4000 yıllarında tam anlamıyla ortaya çıkmıştır (Hatt ve Reiss, 2002, s. 27).

yüzyıldan itibaren kentleşme doruk noktasına ulaşmış ve kentler, entelektüel ve dini merkezlerden daha çok barınma ve ticari bölgelere dönüşmüştür. Bu dönemde, küçük atölyeler ve ekonomik temelli alanlar ortaya çıkmıştır. Modern anlamda kentleşme, sanayi devrimiyle başlamış ve toplumsal değerlerle birlikte insanlar da değişmeye başlamıştır. Küreselleşme ile bazı kentler gelişmiş, bazıları küçülmüş ve kentler arasında rekabet başlamıştır. Artık bir kentte aranan, insanlara hangi hizmetlerin ne ölçüde ve hangi kalitede sunulduğudur (Yılmaz ve Çitçi, 2011, s. 258).

3.2. Kent Kuramları

Bu bölümde, Klasik Kent Kuramları, Chicago Okulu ve Çağdaş Kent Kuramları üzerinde duracağız. Ayrıca, bu teorilerin 2011 Suriye göçü ile birlikte Gaziantep ili özelindeki yansımalarını ele alacağız.

3.2.1. Klasik Kent Kuramları

Karl Marx ve Friedrich Engels - Ekonomik-Politik Yaklaşım: Marx'a göre, maddi yaşamın örgütlenmiş bir yansıması olan maddi üretim biçimi, toplumsal, siyasal ve manevi kurumların oluşumunda temel bir etkidir. Marx, sanayi toplumunu kapitalist toplum analizinde kentsel üretimin gerçekleştiği ve sınıf bilincinin olduğu mekânlar olarak değerlendirir. Marx'ın "Kapital" eserinde kapitalizmin temel yapı taşı olan metanın çözümlemesini yaparken, Engels'in "İngiltere'deki Emekçi Sınıfların Durumu" adlı çalışması işçi sınıfının koşullarını ele alır ve kapitalist kentleşmenin mekânsal ayrışmasına dikkat çeker (Okan, 2013, s. 51; Turut ve Özgür, 2018, s. 3). Marx ve Engels'e göre, işçi sınıfı kentlerde genellikle en kötü yaşam koşullarında bulunur ve zengin sınıflardan ayrı mahallelerde yaşar (Okan, 2013, s. 53).

Max Weber - Özerklik ve Sivil Demokrasi: Weber'e göre, bir yerleşim yerinin kent olarak kabul edilebilmesi için özerk yönetim ve sivil demokrasinin mevcut olması gerekmektedir. Kentler, bireylere özgürlük sunan yerleşim alanlarıdır. Marx ve Engels'in işçi sınıfı için vurguladığı sınıf bilinci ve örgütlenme, Weber'in tanımında da önemli bir yer tutar (Turut ve Özgür, 2018, s. 4).

3.2.2. Chicago Okulu

Chicago Okulu, kent sosyolojisinin temel taşlarını atan ve bu alanda kuramsal çalışmalar yapan okul olarak bilinir. Bu okulun önde gelen kuramcıları Robert Ezra Park, Ernest Burgess, Roderick McKenzie ve Louis Wirth'tür (Güllüpnar, 2013, s. 59).

Robert Ezra Park - Ekolojik Yaklaşım: Park, kenti yaşayan bir organizma olarak tanımlar ve "ekolojik yaklaşım" kavramını geliştirir. Kentin tıpkı bir ekosistem gibi sürekli yenilendiğini ve dengeye ulaştığını belirtir. Mahalleler, bu ekolojik dengeye göre oluşur ve kendine uygun bireyleri çeker. Bu bağlamda, lüks bölgeler, gettolar ve gelişmemiş mahalleler gibi kavramlar ortaya çıkar (Turut ve Özgür, 2018, s. 7). Park, kenti sosyal bir orman olarak görür ve sosyal süreçlerin mekânla nasıl uyum sağladığını incelemiştir. Ekolojik kuramcılar, Darwinizm'den aldıkları "rekabet" ve

“hâkimiyet” kavramlarını, mekânsal farklılaşmaların açıklamasında kullanmışlardır (Güllüpnar, 2013, s. 61).

Ernest Burgess - Tek Merkezli Daireler Kuramı: Burgess’in “tek merkezli daireler kuramı”, kentsel büyüme sürecini açıklar ve kentleri beş daireye ayırır. Bu daireler, merkezden çevreye doğru genişler ve her biri kendi içinde farklılık gösterir (Burgess, 1925, s. 47-62). Burgess’in kuramındaki daireler şunlardır:

Merkezi İşyerleri Bölgesi: Kentin merkezidir ve iş merkezleri, bankalar gibi ticari faaliyetlerin yoğun olduğu alandır.

Toptancı ve İmalat Sanayi Bölgesi (Geçiş Bölgesi): Fabrikalara yakın olup, işçi konutlarına ev sahipliği yapar.

İşçi Yerleşim Merkezi Bölgesi: Daha iyi yaşam koşullarına sahip işçilerin yaşadığı alandır.

Üst Sınıf ve Memur Yerleşim Bölgesi: Lüks konutların ve alışveriş merkezlerinin bulunduğu bölgedir.

Banliyö Bölgesi: Kent merkezinden uzak, uydu kentler ve banliyölerden oluşur (Güllüpnar, 2013, s. 64).

Roderick McKenzie - Kentsel Ekonomik Büyüme Yaklaşımı: McKenzie, kentsel mekânsal gelişim sürecini dört aşamada açıklar: yoğunlaşma, merkezileşme, ayrımlaşma ve istilâ-ardılık. Bu süreçler, benzer işlevlerdeki birimlerin yoğunlaşması, işlevlerin merkezileşmesi, ayrışma ve eski işlevlerin yerini yeni işlevlerin alması şeklinde gelişir (McKenzie, 1925). Bu süreçler, kentsel değişim ve ekonomik rekabetin sonuçları olarak görülür (Güllüpnar, 2013, s. 65).

Louis Wirth - Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme Kuramı: Wirth, kentleri heterojenlik, yoğunluk ve büyüklük açısından değerlendirir ve kentleşmeyi bir “yaşam biçimi” olarak ele alır. Kentler, sosyal, kültürel ve ekonomik süreçlerin bir araya geldiği alanlardır. Kentlerde insanlar genellikle kısa süreli ilişkiler kurar ve güçsüz ilişkilerle yaşamını sürdürür (Okan, 2013, s. 130; Turut ve Özgür, 2019, s. 9). Wirth, kentleşmenin olumsuz etkileri arasında akrabalık ve aile ilişkilerinin zayıflamasını, olumlu yanları arasında ise bilimin, özgürlüğün ve hoşgörünün bulunmasını vurgular (Okan, 2013, s. 132).

3.2.3. Çağdaş Kent Kuramları

Genelde Lefebvre, Castells ve Harvey'in içinde bulunduğu, kent ve mekân kavramlarıyla ilgilenen Marksist kent kuramcılarının görüşlerine göz atacağız. Bu düşünürlerin görüşleri şu şekilde sıralanabilir:

Henri Lefebvre ve Toplumsal Ürün Olarak Mekân: Lefebvre'ye göre kent kapitalizmin temel öğelerinden biridir (Turut & Özgür, 2018, s. 10). Kent siyasetten ve ideolojiden bağımsız düşünülemez ve direkt olarak politikanın içinde olmalıdır. Kapitalizm yapı olarak kente yerleşir ve onun içinde yaşamaya başlar. Sermayenin mekâna farklı bir işlevsellik kazandırmasıyla artık “sermaye mekânı” ortaya çıkar ve kapitalist üretim tarzında mekân, yeniden üretilen bir metaya dönüşür (Güllüpcinar, 2013, s. 70). Sermaye için mekân bir “ekonomik değer” olarak görülür ve kapitalizm için mekân, girdiği çıkmazlardan kurtulmak için kullandığı bir olgudur. Mekân, önceleri “kapitalist üretimin yapıldığı yer” olarak görülürken, günümüzde kapitalizmin metalaştırdığı “bir üretim nesnesi” haline gelmiştir (Turut & Özgür, 2018, s. 11).

Mekân, önceden üretimin var olduğu merkez olmaktan çıkıp, kapitalizmin meydana getirdiği önemli unsurlardan biri olan tüketimin merkezi haline gelmiştir. Mekân yalnızca ürünlerin üretildiği yer olmaktan çıkıp, üretim sistemi içindeki kıt bir kaynağa dönüşmüştür. Lefebvre, sanayi üretiminden kent kaynaklı “modern kapitalist üretime” geçişi “kentsel devrim” olarak adlandırmaktadır. Bu kavram, sadece kentin fiziksel özelliklerini ve sınırlarını değil, kenti bütünüyle yaşam biçimi olarak ifade etmektedir (Okan, 2013, s. 156).

Lefebvre mekânı iki kısımdan oluşmuş şekilde görür: Sermayedarların kar sağlamak için yatırım yaptığı mekânlar “soyut mekân”, insanların kendi gündelik yaşamlarında kullandıkları mekânlara ise “somut mekân” denir. Bu mekân çeşitleri içinde kapitalizmin üzerinde duracağı ve kar sağlayacağı mekânlar soyut mekânlardır (Güllüpcinar, 2013, s. 71). Mekân ne kadar çok rant sağlarsa o kadar değerlidir. Lefebvre'ye göre mekânın sermayenin üretimi ve dolaşımının yanında çalışan kesim için de yeniden üretimin önemli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kapitalist sistemin ve toplumun karşısında sosyalistlerin de kendileri için sosyalist bir toplum oluşturmaları gerektiğini vurgulamıştır (Turut & Özgür, 2018, s. 11).

Lefebvre'ye göre mekân toplumsal bir ürün olmakla birlikte mekânın yeniden üretiminin sosyal olgulara bağlı ve sosyal olgulardan yola çıkarak oluşması beklenir. “Dolayısıyla mekânın hem sosyal hem de fiziksel bir varlık olarak ve diyalektik bir yaklaşım içinde ele alınması gerektiğini vurgular” (Güllüpnar, 2013, s. 72).

Manuel Castells ve Kollektif Tüketim ve Kentsel Hareketler: Castells mekânın özerk ve bağımsız olduğuna karşı çıkarak mekânın bağlı olduğu topluma bağlılık gösterdiğine vurgu yapar (Turut & Özgür, 2018, s. 11). “Kollektif tüketim ve kentsel hareketler” meselesine odaklanarak kentleşme yolunda kentsel problemlere ve mekânın ortaya çıkmasıyla ilgilenmiştir. Ona göre kent içinde sağlık, ekonomi, eğitim, konut gibi olguları ve hizmetleri içinde barındıran bir mekândır. Kentsel sorunların nedeni “tüketim süreçlerinin ve emeğin yeniden üretimi”dir (Güllüpnar, 2013, s. 72). Castells’a göre konut, eğitim, ulaşım gibi hizmetler devlet tarafından karşılanır ve bu hizmetler özellikle hizmet sektöründe çalışan beyaz yakalı ve mavi yakalıların yaşamını sürdürebilmesi için önemlidir. Kentler böylece “emeğin yeniden üretildiği mekânlara” dönüşür (Turut & Özgür, 2018, s. 11). Devletin kolektif tüketim ihtiyaçlarını yerine getirmemesi durumunda kentlerde yaşayan halk “toplumsal hareket” şeklinde tepki verirler (Güllüpnar, 2013, s. 73). Tekelci bir zihniyet yapısına sahip olan kapitalizm, bu tarz hizmetlerin karşılanmasında sorun çıkarır; bu sorunun çözümü için devlet kurumu önemli bir yere sahiptir ve devlet müdahalesi ile çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Ancak devlet safhasında bu çözüm siyasi bir hale bürünerek sorunların daha da artmasına sebep olmuştur (Turut & Özgür, 2018, s. 11).

Kısaca durumu açıklamak gerekirse kent emeğin yeniden dönüştüğü ve üretildiği bir mekân haline gelmiştir. Kent “toplumsal bir yapı” ve “ortak tüketim mekânı” haline dönüşmüştür (Turut & Özgür, 2018, s. 11). Castells’a göre bu durumun kent içinde kapitalizme hizmeti dışında başka bir amacı yoktur (Turut & Özgür, 2018, s. 12).

Ortak tüketim alanları ve kentsel etkinlikler siyasi işleve dönüşebilir ve bundan sebep toplumsal hareketlerin ortaya çıktığı kaynağa dönüşebilirler. Bu siyasi toplumsal hareketler ideolojik bir temele dönüşecek olursa, bu durum devlet müdahalesi ile birlikte çatışmalara ve tartışmalara yol açabilir ve bu çatışmalar artarak devam edebilir. Bu çatışmalar sırasında devletin sermaye yanında saf tutması sorunları daha derin ve daha büyük çaplı sorunlara götürebilir. Bunun sonucunda toplumsal

hareketler ve bu toplumsal hareketlerin muhatabı olan yerel ve devlet yöneticileri bu sorunlardan, unsurlardan oluşan kent alanının meydana getirilmesine sebep başlıca olgular ve kişilerdir (Okan, 2013, s. 159-160).

David Harvey ve Sermaye Birikimi ve Bunun Sonucu Olarak Kent:

Harvey'e göre mekân ve insan birbirini şekillendirir ve biçimlendirir. Kenti kavramanın yolunun "mekânın biçim değeri ve toplumsal adalet arasındaki ilişkileri" analiz etmekten geçtiğini söyler. Hem toplumsal hem de coğrafi olarak ele alınmalıdır. Harvey'e göre kent sorunu ve adalet olgusu birlikte ele alınmalı ve beraber incelenmelidir. "Ona göre adalet esasen çatışan talepleri çözmek için bir ilke ya da ilkeler kümesi olarak düşünülebilir: Bunlar üç ana başlıkta toplanabilir: İhtiyaç, ortak yarara katkı ve liyakat. İhtiyaç kavramı içinde gıda, konut, sağlık hizmeti, eğitim, toplumsal ve çevresel hizmet, tüketim malları, ulaşım hizmetleri vb. çeşitli ihtiyaç alanlarından söz edilebilir. Sosyal adalet ilkelerinin ise bireysel ve toplumsal alana olduğu gibi coğrafi alana da uygulanabileceğinin altını çizen Harvey, toplumsal adalet ilkelerine uygun olmayan sürecin ise toplumsal çatışma veya gerilimlere yol açacağını vurgular. Harvey'nin kuramsal çerçevesinde kentsel mekânın önemi kapitalist üretim ilişkilerini açıklamasıyla tanımlıdır. Harvey, kentleşmenin öneminin sanayi sermayesinin ürünlerine olan talebin artmasından kaynaklandığını belirtmektedir" (Okan, 2013, s. 160).

3.3. Kent Kuramlarının Suriye Göçünü Açıklama Açısından Değerlendirmesi

Kent kuramlarının hepsi 2011 Suriye göçünü açıklamakta tek başlarına yeterli olmasa da bize bu göç ile oluşan kentleşme hakkında bilgi vermektedirler. Simmel'in Kentte Yabancılaşma Sorunu kuramı, Suriyeli göçmenler üzerinden yabancılaşmayı açıklamak için kullanılabilir. 2011 sonrası kendi ülkelerinden başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalan ve göç ettikleri ülkeye karşı yabancılaşma hissedebilmeleri gayet doğaldır. Suriye göçmenler, ülkemizde göç etmelerine rağmen kendi kültürlerini korumaya ve yaşatmaya çalışmaktadırlar. Kent içinde karmaşık sosyal ilişkilerle karşı karşıya kalan Suriyeliler, değişen bu durumlara ve olaylara karşı bir uyum göstermekte ve alışmaya çalışmaktadır. Bu uyum ve alışma durumu içerisinde karşılaştıkları tehlikelere ve olaylara karşı kendilerini savunabilirler (Turut & Özgür, 2018, s. 5-6).

Bu kendini olaylara, sorunlara ve tehlikelere karşı savunma mekanizması gerçekleştiren Suriyeliler, kent içinde kendilerinden olan, daha önce Türkiye'ye göç

etmiş, şehrin göçmen ve Suriyeli yoğunluğunun daha fazla olduğu mahallelere göç etmeyi tercih etmişlerdir (Massey et al., 1993, s. 431-466).

Ezra Park'ın Ekolojik Yaklaşım Kuramında bahsettiği gibi, Suriyeliler göç ettikleri topraklarda bir ekolojik sistem ve organizma gibi davranış gösterip yaşadıkları mahalleleri, sokakları bu düzene göre kurgulamakta ve mahalleleri bu düzene göre oluşturmaktadırlar. Bu semtler veya mahalleler, mekânsal farklılaşmayla diğer “lüks mekânlara sahip mahallelerden”, “gettolardan” veya “gelişmemiş mahallelerden” ayrılmıştır (Turut & Özgür, 2018, s. 7).

Ezra Park kenti insanların bir arada yaşadığı ve uyum içinde kaldığı bir “sosyal orman” olarak ele alsa da, Suriyeliler doğal bir hareket olarak öncelikle kendilerinden olanların “öteki” insanların olmadığı mahalleleri tercih etmişlerdir. Suriyeli göçmenler, toplum içindeki düzeni tercih etmekten ziyade, kendi düzenlerini kurmayı tercih etmişlerdir; daha doğru hayatta kalmayı ve mekânsal farklılaşmayı bu yolla sağlamışlardır (Park & Burgess, 1925).

McKenzie'nin kuramından yola çıkacak olursak, aslında kendi ülkemizde göçten önce yaşanan şehir içindeki ekonomik kutuplaşmayı gözlemlemek mümkündür. Ekonomik durumu nispeten çoğu göç eden insana göre iyi durumda olan Suriyeliler, şehrin daha güzel ekonomik açıdan daha üst sınıf olan bölgelerine göç etmişlerdir. Bu duruma bakacak olursak, özellikle 1980 sonrası sanayileşme ile birlikte Gaziantep'e doğu illerinden gelen göçlerde yaşanan yerleşme biçimine oldukça benzemektedir. Bu durumda, ekonomik durumu iyi olan Suriyelilerin, ekonomik durumu iyi olmayan Suriyelilere göre “Suriye mahalleleri” diyemeyeceğimiz mahallelere yerleştiğinden ötürü, yerli halk ile kaynaşması ve uyum sağlamasının daha çabuk gerçekleştiğini söylemek mümkündür (McKenzie, 1929).

Wirth'in “Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme” kuramından yola çıkacak olursak, göç eden Suriyelilerin kent yaşamı içinde akrabalık ve aile olgularında zayıflama olacağından bahsetmesine rağmen, göç Suriyelilerin başka bir topluma geldiklerinin farkında olarak ama kendi benliklerini de kaybetmek istememe davranışından ötürü bu olgulara daha bağlı davrandıklarını gözlemlemek mümkündür. Bir nevi İbn-i Haldun'un “Asabiyye” kavramından yola çıkarak, burada göç edilen Türkiye'yi “hadari” öğelerin oldukça yoğun yaşandığı bir toplum olarak, göç eden

Suriyelileri ise yoğun yaşadıkları akrabalık ve aile olgularından ötürü “bedevi” toplum olarak değerlendirebiliriz (Wirth, 1938, s. 1-24).

Hayatını devam ettirme mücadelesinde Suriyeli göçmenler Türkiye’ye göç ettiklerinde, para kazanma ve iş bulma çabasını içine girmişlerdir ve ülke özelinde sorunlardan en büyüğü göçmenlerin iş hayatına geçişi ve aldıkları ücret kapsamında yerel halkın iş olanaklarına ket vurup vurmadıkları olmuştur. Bu sebepten dolayı, Suriyelilerin ekonomik gelire ya da yere sahip olmadıklarından ötürü, Marx ve Engels’in Ekonomi-Politik yaklaşımından yola çıkarak göçmenlerin kentin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan en dar imkâna sahip yerlerinde, en kötü mahallelerde ve en kötü durumda yaşamışlardır ve yaşamaktadırlar. Bu yaşam tarzına sahip mahalleler hemen hemen her kentte bulunmaktadır ve özellikle Gaziantep kentinde oldukça fazladır. Gaziantep ilinde kentin zenginleri ise kutuplaşma ürünü olarak kentin bu mahallelere ve bölgelere en uzak olan mahallelerinde yaşamaktadırlar (Marx & Engels, 1848).

Hayatta kalma mücadelesinde Suriyeliler, kayıt dışı olarak düşük ücretli işlerde çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Suriyelilerin birçoğunun beşeri sermayesi olmadığından, Karl Marx ve Frederick Engels’in Ekonomik-Politik Yaklaşımında belirttiği gibi, kentlerde en kötü koşullarda ve en kötü mahallelerde yaşamaktadır. Bu mahallelerden her kentte en az bir ya da iki tane bulunmaktadır. Zengin kişilerin yaşadığı evler ise bu mahallelerden ayrı yerlerde bulunmaktadır (Okan, 2013, s. 53).

3.4. Türkiye’de Göç ve Göçün Kentleşme Üzerindeki Etkisi

Türkiye, tarihsel olarak göç açısından önemli ve dinamik bir bölge olmuştur. Marshall Planı ile başlayan kırdan kente göç, Cumhuriyet tarihinin en önemli göç hareketlerinden biridir. Ayrıca, özellikle Gaziantep kentinde 1980 sonrası yaşanan sanayileşmenin getirdiği doğu illerinden göç ve 2011 sonrası Suriye iç karışıklığı ve savaş nedeniyle gerçekleşen Suriyeli göçü, Türkiye’nin ve Gaziantep’in yaşadığı en büyük göçler arasında yer almaktadır. Bu göçler, Türkiye ve Gaziantep’in kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan büyük değişimlere ve dönüşümlere yol açmıştır. Göçlerin etkileri, hem objektif hem de sübjektif bakış açılarıyla olumlu ya da olumsuz değerlendirilebilir (Lale, 2022, s. 38).

1950'lerden itibaren başlayan göçle kentleşme olgusu, 1970'lerden itibaren artarak devam etmiştir. Küreselleşmenin etkisiyle kentler ve ülkeler arasındaki

ekonomik ilişkiler, kentleşme sürecini hızlandırmış ve güçlendirmiştir. Göçmenlerin yeni bölge veya kentlere uyum sağlamasında coğrafi ve kültürel farklılıklar nedeniyle uyum sorunları ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte toplumda ayrışmalar ve farklılaşmalar yaşanmaktadır. Göç eden bireyler genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraştıkları için kentlerde işsiz kalmakta ya da düşük ücretli işlerde çalışmaktadırlar. Bu durum, barınma ve konut sorunlarını beraberinde getirmektedir. Düşük ücretle çalışan bireyler, kent merkezlerinde konut yerine kira fiyatlarının düşük olduğu gecekondu mahallelerini tercih etmektedir. Bu da gecekondulaşmayı ve çarpık kentleşmeyi artırmaktadır. Sanayileşme, küreselleşme ve göçle oluşan hızlı kentleşme süreci, altyapı, ulaşım ve eğitim gibi kamu hizmetlerinin sağlanmasında devlete ve yerleşik halka yeni sorumluluklar yüklemektedir (Lale, 2022, s. 39).

3.4.1. Türkiye’de Göç Olgusu

Türkiye’de göç, genellikle sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktadır; bu nedenler arasında en baskın olanı ekonomik nedenlerdir. Türkiye’de göçler, Marshall Planı çerçevesinde kırdan kente yapılan göçle başlamış ve bu süreç, kentleşmenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kentleşme, bu göçlerin ardından 10 yıl içinde gelişmiştir (Yılmaz, 2004, s. 255).

Türkiye’de nüfusun büyük bir kısmının kentlerde yaşaması ve göç sürecinin denetime tabi olmaması, çeşitli sorunlara yol açmıştır. Özellikle göç ile birlikte ortaya çıkan marjinal sektörler, kentleşme, gecekondulaşma ve kente uyum konuları tartışılmaya başlanmıştır. Ayrıca, 2000’li yıllardan itibaren kentlerde yoksulluk ve mekânsal ayrışma gibi sorunlar görünmeye başlamış ve tartışılmıştır (Kaygalak, 2009, ss. 83-103).

1930'larda savaş sonrası, can ve mal kaybı ve yeni bir devletin kurulmasıyla devletçilik politikası hâkimken, 1950'lerde bu politika yerini daha liberal bir politikaya bırakmıştır (Yılmaz, 2004, s. 255). 1930'ların sonlarından itibaren Avrupa'da Almanya ve İtalya'nın başını çektiği faşizan rejimler sonucunda II. Dünya Savaşı çıkmış ve bu savaş sonrası Batı ve Doğu blokları oluşmuştur. Türkiye, Batı bloğuna yakınlık göstermiştir. ABD ve Dünya Bankası, az gelişmiş ülkelerde tarımsal üretimin artması için bu ülkelerin tarımsal faaliyetlerine devlet desteği önerisinde bulunmuştur. Bunun sonucunda Türkiye’de Marshall Planı devreye girmiş ve kırdan makineleşme başlamıştır (Özdemir, 2012, s. 3).

Özel sektör hareketlenmiş ve gelişmiştir. Tarımda makineleşme ve sanayileşme, kırdan kente göçü hızlandırmıştır. Köylerde tarımda makineleşmenin yol açtığı işsizlik, köylerdeki nüfus yoğunluğu ve sanayileşmenin kent merkezlerinde olması, köylerden kentlere göç hareketliliğini hızlandırmıştır. Ayrıca daha iyi eğitim, kaliteli yaşam ve iş imkânları gibi nedenler kentleşme oranındaki artışı tetiklemiştir. Göçle oluşan farklı bölgelerden gelen insanlarla kentlerde çeşitli kültürler ve sosyal ve ekonomik gruplar oluşmuştur. Kentleşmeyle bu grupların devamlılığı sağlanmıştır. Büyük kentlere gelen ve burada yaşayan bireyler, memleketlerindeki akrabalarına referans olmuş ve onların da kentlere gelmelerini sağlamışlardır. Bu şekilde kentlerde hemşehri grupları oluşmaya başlamıştır (Yılmaz, 2004, ss. 255-256). Genel nüfusa oranla kentli nüfusun oranı, 1950'de %18,5; 1960'ta %25,1; 1970'te %33,3; 1980'de %45,4; 1990'da %55,4; 2000'de %61,4; 2010'da %70,2 ve 2020'de %76,7 olarak gerçekleşmiştir (Keleş, 2002, s. 58).

3.4.2. Plansız Kentleşme

Plansız ve hızlı kentleşme, şehirlerin genişlemesine neden olmuştur. Göç ile birlikte kent içinde daha fazla yerleşim alanına ve konuta ihtiyaç duyulmuştur. Devlet, plansız göç ve kentleşmeye çözüm üretme konusunda yetersiz kaldığı için göç edenler sorunlarını kendileri çözmeye çalışmış ve plansız kentleşme ortaya çıkmıştır. Bu durum şehirlerin yapısal olarak bozulmasına, fiziksel sorunlara ve göç edenlerin uyum sorunlarına yol açmıştır (Ekici & Tuncel, 2015, s. 16).

Türkiye'de hızlı kentleşme, özellikle 1950'lerden sonra hızlanmış ve bu süreç bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Hızlı kentleşme konut, altyapı, arsa, işsizlik ve sektörler arası dengesizlik gibi sorunları gündeme getirmiştir. Bunların en önemlileri işsizlik ve geçim sorunlarıdır (Lale, 2022, s. 41).

Tarım yaşamını bırakan ve kent hayatına uyum sağlamaya çalışan bireyler, şehir içinde yabancı oldukları ve bilmedikleri meslekleri öğrenmeye çalışmışlardır. Bu durum işsizlik sorununu doğurmuştur (Bozkurt & Ayfer, 2018, s. 150). Gelişmiş ülkelerde sanayileşme bağlamında kentleşme ilerlemişken, Türkiye'de sanayileşme kentleşmenin hızına ayak uyduramamıştır ve şehirlerde işsizlik sorunu ortaya çıkmıştır (Yalçın, 2010, s. 232).

İşsizlikten başka bir sorun ise konut problemidir. Kentlere göç eden bireyler, önceden göç etmiş veya kentte yaşayan akrabalarının yanına yerleşmişlerdir. Daha

sonra gecekondur adı verilen evlerini yapmış ya da akrabalarının yakınında kiralamışlardır. 1950'lerde ev yapma ve satın alma daha yaygınken, 1970'lerden itibaren arsa kalmaması ve fiyatların yükselmesi nedeniyle ev yapma tercihi azalmıştır. Kentleşmenin hızlı gelişmesi nedeniyle kentlerde nüfus yoğunluğu ve yığılmaları ortaya çıkmış, gecekondulaşma sonucu kentler eski görünümünden uzaklaşmıştır (Bozkurt & Ayfer, 2018, s. 156).

Göç eden kişiler, gecekondularını sadece barınma için değil, para kazanmak için de kullanmışlardır. Gecekonduları kiraya vererek inşaat sektörüne adım atmışlardır (Özdemir, 2012, s. 11). Bu gecekondur yapıları, imar affı ve verilen tapular ile meşru hale gelmiş ve sayıları artmıştır (Sağlam, 2006, s. 41). 1940'larda büyük kentlerdeki gecekondur sayısı 30 bin, 1960'larda 240 bin, 1983'lerde 1,5 milyon ve 1990'larda 1,75 milyon olmuştur (Özdemir, 2012, s. 11).

Kent merkezlerinde konut ihtiyacını karşılayacak konutların yetersizliği ve yüksek fiyatları nedeniyle kaçak yapılar ve gecekondur ortaya çıkmıştır. Çevre sorunları da gözlemlenmektedir. Kanalizasyon, elektrik, su, gaz, yol ve haberleşme hizmetleri yetersiz kalmakta ve bu yetersizlikler sel ve heyelan gibi doğal afetlerle birleşince göçmenlerin yaşadığı alanlarda daha fazla sıkıntı yaşanmaktadır (Lale, 2022, s. 43).

3.4.3. Gaziantep'te Göç ve Kentleşme

Gaziantep'teki göç ve kentleşme süreci, diğer şehirlerden farklı olarak tarihsel arka plana sahip bir süreçtir. Şehirdeki tarım dışı sektörlerin artışı, tarımsal üretimin azalması ve sanayileşmenin artması, kentleşme sürecini hızlandırmıştır. Gaziantep, 1980'lerde başlayan sanayileşme süreciyle önemli bir sanayi kenti haline gelmiş ve bu durum, göçü artırmıştır (Lale, 2022, s. 43).

Suriye krizinin başlangıcıyla birlikte Gaziantep, özellikle 2011'den itibaren Suriyeli göçmenlerin yoğun olduğu bir şehir haline gelmiştir. Bu göçmenler, Gaziantep'in nüfus yapısını değiştirmiş ve şehirde sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlere neden olmuştur. Suriyelilerin etkisiyle Gaziantep'te altyapı, konut ve eğitim gibi alanlarda çeşitli zorluklar yaşanmıştır (Yalçın, 2010, s. 232).

Gaziantep'te göçmenlerin yoğunluğu, şehrin ticari ve ekonomik yapısında da değişiklikler meydana getirmiştir. Suriyelilerin iş gücü ve ticaret üzerindeki etkisi, yerel ekonomiyi olumlu veya olumsuz şekilde etkilemiştir (Sağlam, 2006, s. 41). Bu

durum, hem kent merkezlerinde hem de çevresindeki bölgelerde sosyo-ekonomik farklılıkların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

3.4.4. Göç ve Göçün Kentleşmeye Etkileri

Kentler, bireylerin eğitim, sağlık, istihdam ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan merkezlerdir. İnsanlık tarihindeki kent yaşamı uzun bir geçmişe sahiptir. Ancak geçmişte kıyı ve ticaret bölgeleri daha popülerken, günümüzde turizm ve sanayi bölgeleri, bu bölgelerde yaşayan insanlara ekonomik fırsatlar sunarak kentleşmenin hızlanmasına neden olmuştur. Özellikle 1950'lerden sonra, Marshall Planı'nın etkisiyle tarımda makineleşme ve sanayileşme süreci, bazı kentlerde hızlı bir kentleşmeyi beraberinde getirmiştir. Bu göç ve kentleşme sürecinde göç alan şehirler, çeşitli sosyal ve mekânsal problemlerle karşılaşmış; iş olanaklarının yetersizliği, barınma ve işsizlik sorunları gibi problemler ortaya çıkmıştır (Güven, 2016, s. 22). Ayrıca, çevre kirliliği, su ve hava kirliliği, ulaşım sorunları ve suç oranlarındaki artış gibi birçok problem de yaşanmıştır. Göçle birlikte gelen bireylerin sosyo-kültürel sorunları ve kamusal kaynakların azalması gibi sorunlar, hem göç eden bireyler hem de yerli halk için bazı durumlarda ortak sorunlar teşkil etmektedir. Kentler, zamanla bozulmakta ve büyük köyler haline dönüşmektedir (Özdemir, 2012, s. 2).

Göçün bölgesel ekonomi üzerindeki etkisi de büyüktür. Kiraların yükselmesi, yeni göç edenler için uygun konut bulmayı zorlaştırmaktadır. Ekonomik fırsatları daha cazip görülen bölgelerde, bazı işverenler göç eden bireylere, yerli halktan daha düşük maaşlar teklif edebilmekte ve bu durum emek sömürsüne yol açmaktadır (Massey, Arango, Hugo, Kouaouci, Pellegrino, & Taylor, 1993). Örneğin, Nevşehir'in Hisar köyünde maliyetlerin düşük olması nedeniyle Suriyeli işçiler tercih edilmektedir; Türk işçilerin günlük yevmiyesi 80-90 TL iken, Suriyeli işçilerin günlük yevmiyesi 30-40 TL'dir (Akşit, Bozok & Bozok, 2015, s. 104). Ayrıca, ucuz emek gücünün Türkiye'ye giriş yapması işsizlik seviyesini artırmıştır (Sezik, 2017, s. 144).

3.4.5. Konut İhtiyacı Sonrası Oluşan Gecekondulaşma

Gecekondulu sorunu sadece kentleşme ile değil, göçle birlikte ortaya çıkan sorunlardan biridir. Ülkemizde, özellikle doğu bölgelerinden batı bölgelerine yapılan göçler, gecekondulaşma problemlerini de beraberinde getirmiştir (Keleş, 2002, s. 58).

Gecekondulaşma, Türkiye'de 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren belirginleşmiştir. Osmanlı dönemindeki vergi ve toprak kullanımı sorunları, Anadolu

halkının köylerini terk ederek büyük kentlere göç etmesine yol açmıştır. 1945 sonrası Türkiye'deki hızlı nüfus artışı, kentlere fazla göç yaşanmasına ve geçim sıkıntılarına yol açmıştır (Çakır, 2011, s. 211). Göç eden bireylerin, iş bulamamaları veya elde ettikleri işin konut sahibi olabilmeleri için yeterli olmaması, onları hazine arazilerine gecekondulaşmaya zorlamıştır (Kılıç & Bezci, 2011, s. 326). Gecekondulaşma, başlangıçta büyük şehirlerde görülürken, şimdi birçok kentte sorun haline gelmiştir. Örneğin, Antalya'da kentsel dönüşüm kapsamında 20.000'den fazla gecekondulaşma yıkılmıştır (Milliyet, 2022).

Seçim dönemlerinde, gecekondular bazen siyasi bir araç olarak kullanılmakta ve siyasiler, bu bölgelerdeki gecekondulaşma sorununu çözme vaadiyle oy toplamaya çalışmaktadır. Ancak, seçim sonrası bu vaatlerin yerine getirilmemesi, kırdaki yaşayan insanları kente göç etmeye teşvik etmiş ve gecekondulaşma sorununu derinleştirmiştir (Yalçınkaya, 2011). Kamu hizmetlerinin bu bölgelere getirilmesi, yaşam koşullarını iyileştirmiştir. Türkiye'de gecekondulaşma, Latin Amerika ve Güney Asya'daki gettolaşmadan farklıdır; burada yaşayan insanlar toplumdan dışlanmamış ve sosyal destekler sağlanmıştır (Kılınc & Bezci, 2011, s. 327).

3.4.6. Hemşehrilik Kavramı ve Kente Yapılan Göçe Etkisi

Hemşehrilik, kırsal alanlardan kentsel bölgelere yapılan göçlerde önemli bir rol oynamaktadır. Kırsal bölgelerde, İbn-i Haldun'un "asabbiyye" kavramı içinde yaşanır ve hemşehrilik, kırsal toplulukların kentsel bölgelerdeki ilişkilerini tanımlar. Göç eden bireyler, genellikle aynı köy veya bölgeden gelen diğer kişilerle aynı bölgelerde yerleşirler, bu sayede bilgi alışverişi yapabilirler (Lale, 2022, s. 48).

Bu tür göçler "zincirleme göç" olarak tanımlanır. Zincirleme göçler, yeni gelenler için sosyal ortam oluşturmak amacıyla derneklerin kurulmasına neden olabilir. Gaziantep'te, Besnililer Derneği ve Siirtliler Derneği gibi örnekler mevcuttur. Suriyeli göçmenler için de birçok dernek faaliyet göstermektedir ve bu dernekler, hem yerli halkın hem de göçmenlerin istihdama katılımını sağlamaktadır (Yalçınkaya, 2011). Hemşehrilik, göç eden bireylerin yabancılık çekmemelerini ve dışlanmamalarını sağlamak için dernekler kurmalarına neden olmuştur. Bu dernekler, göçmenlerin kente adaptasyon süreçlerini kolaylaştırır ve hemşehrilik ilişkileri, kente uyum sürecinde önemli bir rol oynar (Kurtoğlu, 2005, s. 8).

Hemşehrilik, göçmenlerin toplumla kaynaşmasını ve sosyal ilişkilerini sürdürmesini sağlar. Ancak, gecekondulaşma ve hemşehrilik ilişkileri, kentleşmeyi olumsuz etkileyebilir. Hemşehrilik ilişkileri, güvene dayalı sorun çözme yöntemlerini destekler ve bu nedenle Türkiye'deki gecekondulaşma bölgeleri, diğer ülkelerdeki gettolaşmadan farklı olarak, suç oranlarının yüksek olduğu yerler olarak karşımıza çıkmamaktadır (Kılınç & Bezci, 2011, s. 329-330).

3.5. İç Göç Hareketi ve Dönemlere Göre Türkiye'ye Kentlere Etkileri

Bu bölümde, Türkiye'deki iç göç hareketleri, 1923-1950, 1950-1960, 1960-1980 ve 1980 sonrası dönemlerde ele alınacaktır.

3.5.1. 1923-1950 Arası Dönem

Bu dönemde Türkiye'de göçler genellikle eğitim, tayin veya evlilik yoluyla gerçekleşmiştir (Özdemir, 2012, s. 2). Kent nüfusunun kırsal nüfusa oranı 1923'te %16 iken, 1950'de %19'a çıkmıştır (İçduygu, Sirkeci & Aydınğün, 1998, s. 220). Tarımda makineleşme ve sanayileşme, 1945 sonrası kentlere göçü teşvik etmiştir. Kentlerde sanayi ve hizmet alanlarında oluşan insan ihtiyacı da göçü artıran faktörler arasında yer almıştır (Özdemir, 2012, s. 3).

3.5.2. 1950-1960 Arası Dönem

1950-1960 döneminde kırsal alanlardan kentlere göçler yoğunlaşmıştır. 1945-1950 yıllarında 214 bin olan göç edenlerin sayısı, 1950-1955 yılları arasında 900 bin civarına yükselmiştir (Özdemir, 2012, s. 4). Bu dönemde liberal ekonomi politikaları ve tarımda makineleşme, göçü hızlandırmıştır. Kırsal alanlarda iş imkânlarının azalması ve kentlerdeki ulaşım ağlarının gelişmesi, göç hareketlerini artırmıştır (İçduygu, Sirkeci & Aydınğün, 1998, s. 222).

3.5.3. 1960-1980 Arası Dönem

Bu dönemde Türkiye, sanayileşme sürecine girmiş ve sanayi yatırımları, özellikle büyük şehirlerde yoğunlaşmıştır. Sanayileşme ve ekonomik gelişim, kırsal kesimden kentlere göçü artırmıştır (Güven, 2016, s. 23). Kentleşme oranı 1960'ta %26 iken, 1980'de %42'ye yükselmiştir (Özdemir, 2012, s. 4). Bu dönemde göç hareketlerinin yoğun olduğu bölgeler, özellikle İstanbul, İzmir, Bursa ve Adana gibi büyük şehirlerdir (Yılmaz, 2020, s. 92).

3.5.4. 1980 Sonrası Dönem

1980 sonrası dönemde, göç hareketleri daha da hızlanmış ve iç göçler, kentsel sorunları derinleştirmiştir. Bu dönemde göç eden bireylerin çoğunluğu, iş fırsatları ve eğitim imkanları arayışında olan kişilerden oluşmuştur (Kılıç & Bezci, 2011, s. 329). Bu süreç, büyük şehirlerde gecekondu bölgelerinin artmasına ve sosyal hizmetlerdeki eşitsizliklerin büyümesine yol açmıştır (Yalçınkaya, 2011). Ayrıca, kırsal alandan gelen göçmenlerin entegrasyonu, sosyal uyum sorunlarına neden olmuştur (Kılınc & Bezci, 2011, s. 331).

3.6. Dış Göç Hareketleri ve Türkiye'ye Etkileri

Dış göç, genellikle eğitim, ekonomik, siyasi ve sosyal bağlamlarda bireysel isteklere bağlı veya zorunlu olarak gerçekleşen göç hareketlerini ifade eder. Türkiye'de dış göç hareketleri ilk olarak Lozan Barış Antlaşması ile başlamıştır (Bozkurt & Ayfer, 2018, s. 151).

3.6.1. Yunanistan Göçü

Lozan Barış Antlaşması sonrası, Türkiye'de yaşayan Rumlar ile Yunanistan'da yaşayan Türkler mübadele yoluyla yer değiştirmiştir (Bozkurt & Ayfer, 2018, s. 151). Bu göç sırasında yaşanan en büyük sorun, Türkler ve Rumların mübadeleyi isteyerek mi yoksa zorunlu olarak mı gerçekleştireceğidir. Yunanistan gönüllülüğü, Türkiye ise zorunluluğu savunmuştur. Diğer bir sorun ise mübadele kapsamındaki nüfus sınırlarıdır; Türkiye İstanbul'daki Rumların da mübadele kapsamına alınmasını isterken, Yunanistan buna karşı çıkmıştır. Batı Trakya'daki Müslümanların mübadeleye dahil edilmemesi konusunda da anlaşmazlık yaşanmıştır. Sonuç olarak, 30 Ocak 1923'te "Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" imzalanmış ve Batı Trakya'daki Türkler ile İstanbul'daki Rumlar mübadele kapsamı dışında tutulmuştur (Tepealtı, 2019, s. 91).

Lozan Mübadele Sözleşmesi gereğince, İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada dışında Türkiye'deki tüm Rumlar Yunanistan'a, Batı Trakya dışındaki Yunanistan topraklarında yaşayan tüm Müslümanlar ise Türkiye'ye gönderilmiştir. Bu göç hareketinin sonunda Anadolu'dan Yunanistan'a yaklaşık 1.200.000 Türkiye uyruklu Ortodoks Rum gitmiş, Yunanistan'dan Türkiye'ye ise 388.146 Müslüman göçmen gelmiştir. 1923 yılında Batı Trakya'daki Türk azınlık nüfusu 129.000'e, Türkiye'deki Rum nüfusu ise 120.000'e düşmüştür (Tepealtı, 2019, s. 94). Bu nedenle, Yunanistan

ile yaşanan bu göç Cumhuriyet tarihinin ilk ve en yoğun göçü olarak kabul edilmektedir (Sarınay, 2011, s. 353).

Göçmenler, önceden belirlenen iskân politikası kapsamında yerleştirilmiş, sığınmayanlar için yeni köyler kurulmuştur. Üretim yapmaları ve geçimlerini sağlamaları için tarla, bahçe ve zeytinlik verilmiştir. Ancak, mübadele kapsamına alınmayan Batı Trakya'daki Türkler, Yunanistan tarafından baskılara maruz kalmış, toprakları Türkiye'den gelen Rumlara verilmiştir. Bu baskılara dayanamayan Batı Trakya Türkleri, Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır. 1923-1990 yılları arasında Yunanistan'dan Türkiye'ye göç edenlerin sayısı yaklaşık 550.000'dir (Sarınay, 2011, s. 356).

3.6.2. Bulgaristan Göçü

Bulgar Türklerinin Türkiye'ye ilk göçü, Osmanlı-Rus Harbi sırasında 1877-1878 yıllarında gerçekleşmiştir (Gündüz, 2013, s. 2). Bulgar çetelerinin imha hareketiyle Türkler zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında, Haziran 1879-Eylül 1880 tarihleri arasında Varna Limanı'ndan yaklaşık 18.033 Türk Anavatana geçmiştir. 1878-1912 yılları arasında Bulgaristan'dan 350.000 Türk göç etmek zorunda kalmıştır. Bulgaristan'ın resmi istatistiklerine göre, 1893-1902 yılları arasında Türkiye'ye 70.606 göçmen gelmiştir. İkinci büyük göç dalgası Balkan Savaşları sonrasında gerçekleşmiş ve yaklaşık 200.000 kişi göç etmiştir (Çolak, 2013, s. 126).

Cumhuriyet döneminde ise Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler durmamış, belli aralıklarla devam etmiştir. 18 Ekim 1925 tarihinde imzalanan "Türk-Bulgar İkamet Sözleşmesi" ile göçler daha düzenli hale gelmiştir. Bu sözleşmeye göre, Bulgaristan'daki Türklerin isteğe bağlı göçlerine engel olunmamış, taşınabilen mallar ve hayvanlar getirilebilmiştir. Bu anlaşma ile göçler düzenlenmiş ve yılda ortalama 10.000 kişi göç etmiştir. 1923-1933 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmen sayısı 101.507, 1939 yılına kadar ise 198.688 kişiyi bulmuştur (Sarınay, 2011, s. 357).

II. Dünya Savaşı sonrası Bulgaristan'dan yapılan göçler yavaşlamış, 1940-1949 yılları arasında Türkiye'ye yapılan göçler 20-21 bin civarındadır. 1950-1951 yıllarında 154.393 Türk Türkiye'ye göç etmiştir. Ancak Bulgaristan, Türkiye'ye göç etmeyi yasaklamış, 22 Mart 1968 tarihinde iki ülke arasında imzalanan "Yakın Akraba

Göçü Antlaşması” ile göçler tekrar başlamıştır. 1979 yılına kadar Türkiye’ye 130.000 göçmen gelmiştir (Sarıay, 2011, s. 358).

Bulgaristan hükümeti, bu dönemde Türkleri asimile etmeye yönelik politikalar izlemiştir. Türkçe konuşma, ibadet etme ve camilere giriş yasaklanmış, dini kitaplar toplanmış ve Türk isimleri Bulgar isimlerine dönüştürülmüştür. Bu baskılar sonucu, asimilasyon politikasına direnç gösteren Türkler cezaevine gönderilmiş, sürgün edilmiş ve öldürülmüştür (Gündüz, 2013, s. 4). Türkiye, bu baskılar sonucu Bulgaristan ile bir çözüm arayışına girmiş ancak bu çabalar sonuçsuz kalmıştır. Bulgaristan, 1989’da toplu göç zorlaması yapmış ve Türkiye’ye 345.960 Türk göç etmiştir. Todor Jivkov’un istifası ile 133.272 kişi geri dönmüş, 212.698 kişi Türkiye’de kalmayı tercih etmiştir. Bulgaristan, 1999-2002 yıllarında Türkiye’ye göç eden Bulgaristan doğumlu Türklere tekrar vatandaşlık hakkı vermiştir. 1923-1990 yılları arasında Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelen toplam Türk göçmenlerin sayısı 717.122’dir (Sarıay, 2011, s. 358).

Bulgar Türklerinin Türkiye’ye göçü sonrası geçim sıkıntısı yaşamışlar, fırsatçı işverenler tarafından düşük maaş politikalarına maruz kalmışlardır (Gündüz, 2013, s. 5).

3.6.3. Yugoslavya Göçü

Yugoslavya’dan Türkiye’ye yapılan göçler, Yugoslavya’nın kuruluşuyla başlamıştır. Sırbistan, Kosova, Makedonya ve Bosna-Hersek’te yaşayan Müslümanlar Türkiye’ye göç etmiştir (Aliu, 2005, s. 31). Bu göçler, serbest göç olarak adlandırılır çünkü belirgin bir zorlamaya örnek teşkil etmemektedir. Göçmenlerin isteği, belirleyici unsurdur (Aliu, 2005, s. 31).

1923-1933 yılları arasında Yugoslavya’dan Türkiye’ye 108.179 kişi göç etmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında göçler yasaklanmış ve bu nedenle göç hareketleri yavaşlamıştır. 1950’li yıllardan itibaren tekrar serbest göçmen akını başlamış ve 1950-1958 yılları arasında 104.373 kişi göç etmiştir. Bu rakam 1967 yılına kadar 175.392’yi bulmuştur. 1952-1975 yılları arasında yaklaşık 296.000 kişi göç etmiş, 1990’ların ortalarına kadar bu sayı yaklaşık 461.318’i bulmuştur. Cumhuriyet döneminde gelen toplam göçmen sayısının 500.000’i geçtiği düşünülmektedir (Sarıay, 2011, s. 358).

3.6.4. Romanya Göçü

Romanya'daki Türkler, diğer Balkan ülkelerinde yaşayan Türklere göre daha iyi koşullarda yaşamış ve anayasal haklara sahip olmuştur. Türkler, Romanya'nın tarıma elverişli Dobruca bölgesinde yaşamıştır. Romanya ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler genellikle iyi olmuştur; Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra iki ülke arasında çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır (Başer, 2004, s. 151). Ancak, zaman zaman asimilasyon politikalarına maruz kalmışlar, kültürel hakları kısıtlanmıştır.

Yasal ve siyasi baskılar sonucu göç hareketleri başlamış ve 1950'lerde Türkiye'ye yapılan göçler yoğunlaşmıştır. 1951-1958 yıllarında Türkiye'ye 62.650 kişi göç etmiştir. 1980'lerin ortalarına kadar, Romanya'dan gelen göçmenlerin sayısı yaklaşık 185.000'e ulaşmıştır (Sarıay, 2011, s. 358).

3.6.5. İran Göçü

İran'dan Türkiye'ye göçler, 1980'lerde başlamış, 1980-1990 yılları arasında 10.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir (Yüksel, 1991, s. 17). Bu göçler genellikle siyasi ve ekonomik nedenlere dayanmıştır. İran İslam Devrimi sonrası, İran'daki siyasi baskılardan kaçan bireyler Türkiye'ye göç etmiştir. Ayrıca, İran'daki savaş ve ekonomik krizler de göç hareketlerini tetiklemiştir (Yüksel, 1991, s. 17).

3.6.6. Diğer Ülkelerden Gelen Göçmenler

Türkiye'ye çeşitli ülkelerden göçler olmuştur. Özellikle, 1990'ların sonlarına doğru, Orta Asya ve Kafkasya ülkelerinden gelen göçmenler Türkiye'nin göç politikalarını etkilemiştir (Göncü, 2004, s. 12). Bu göçler, genellikle siyasi ve ekonomik sorunlar sonucu gerçekleşmiştir.

3.7. İç Göç Hareketleri

İç göç hareketleri, bir ülke sınırları içinde gerçekleştirilen göç hareketleridir. Türkiye'de iç göçler genellikle ekonomik fırsatlar ve sosyal faktörler tarafından yönlendirilmiştir. İç göç, tarımdan sanayiye geçiş dönemlerinde hızlanmış, büyük şehirlerdeki iş fırsatları, köylerden kente göçü teşvik etmiştir.

3.7.1. Tarımdan Sanayiye Göç

Cumhuriyet döneminin başlarından itibaren, Türkiye'nin sanayileşme süreci iç göçü artırmıştır. 1950'li yıllardan itibaren, tarım sektöründen sanayi sektörüne geçiş, köylerden kentlere göçü hızlandırmıştır (Çetin, 2015, s. 33). Göçler, özellikle büyük

şehirlerde sanayinin gelişmesi ile artmış, bu süreçte şehirlerdeki iş gücü ihtiyacı ve yaşam standartları, köylüler tarafından cazip bulunmuştur.

3.7.2. Kentleşme ve Göç

Türkiye’de kentleşme süreci, özellikle 1980’lerden itibaren hızlanmıştır. Kentleşme, sanayileşme ve ekonomik fırsatlar doğrultusunda büyük şehirler göç almış, bu süreçte şehirlerin altyapı ve sosyal hizmetleri üzerindeki yük artmıştır (Karadeniz, 2011, s. 27). İç göç, genellikle iş arayışı, eğitim olanakları ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

3.7.3. Afet ve Göç

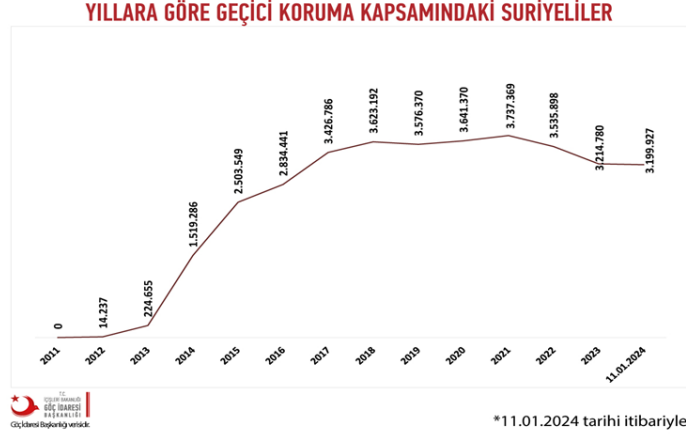
Türkiye’de doğal afetler, iç göç hareketlerini tetikleyen önemli bir faktördür. Özellikle 1999 Marmara Depremi gibi büyük felaketler, afet bölgelerinden göçü artırmış ve bu durum sosyal ve ekonomik yapıyı etkilemiştir (Yılmaz, 2004, s. 45). Afetlerin ardından yerleşim yerleri yeniden yapılandırılmış, göç eden nüfus, yeni yerleşim alanlarına yönlendirilmiştir.

Tablo 3.1. Türkiye Gelen ve Türkiye’den Giden Suriyeli Göçmeler

Yıl/Cinsiyet	Türkiye'ye Gelen Suriyeli Göçmenler			Türkiye'den Giden Suriyeli Göçmenler		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
2019	23.902	19.288	43.190	4.790	3.261	8.051
2020	8.024	6.629	14.653	10.601	7.804	18.405
2021	18.964	18.080	37.044	5.418	4.097	9.515
2022	5.325	7.246	12.571	4.210	2.802	7.012
Toplam	56.215	51.243	107.458	25.019	17.964	42.983

Kaynak: tuik.gov.tr, 18.01.2024

Tablo 3.1.’de gösterilen TÜİK’in 2019-2022 yıllarını içeren Uluslararası Göç İstatistik verilerine göre 2019-2022 yılları arasında Türkiye’ye göç eden Suriyeli sayısı 107.458 iken Türkiye’den çıkış yaparak göç eden Suriyeli sayısı 42.983’tür (tuik.gov.tr, 18.01.2024).

Şekil 3.1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: goc.gov.tr, 18.01.2024

Şekil 3.1.'den aldığımız verilere göre 11.01.2024 itibarıyla Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin sayısı 3.199.927'dir. Aşağıda bulunan grafikte ise geçici koruma kapsamında bulunan göçmenler incelenmiş, ilk 10 il sıralanmıştır. Şu an güncel veriler ışığında Türkiye'de 7 ilimizde 9 adet Geçici Korunma Merkezi bulunmaktadır. Bu korunma merkezlerinde toplam 62.622 Suriyeli kişi bulunmaktadır. Bunların dışında korunma merkezlerinde bulunmayan Suriyelilerin sayısı 3.137.305 kişidir (goc.gov.tr, 18.01.2024).

Şekil 3.2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılım

Kaynak: goc.gov.tr, 18.01.2024

Şekil 3.2.'de gözüktüğü üzere 11.01.2024 tarihi itibarıyla geçici koruma kapsamında 529.866 sayılı göçmenle ilk sırada yer alan ilimiz İstanbul kentidir. Bu

sırayı 426.779 kişi ile Gaziantep kenti takip etmektedir. Bu göçmenlerin dışında kısa dönemler ile ikamet izni, öğrenci izni veya aile ikamet izni alan Türkiye’de bulunan Suriyeliler hakkında verilen bilgiler aşağıdaki tablo da verilmiştir.

Tablo 3.2. 2024 Yılında İkamet İzniyle Türkiye’de Bulunan Suriyeliler

2024 Yılında İkamet İzniyle Türkiye’de Bulunan Suriyeliler	
Kısa Dönem İkamet İzni ile Bulunanlar	60.023
Öğrenci İkamet İzni ile Bulunanlar	6.920
Aile İkamet İzni ile Bulunanlar	4.565

Kaynak: goc.gov.tr, 18.01.2024 (Göç İdaresi Başkanlığı’nın 11.01.2024 tarihi itibarıyla paylaştığı verilerden faydalanılarak hazırlanmıştır).

Tablo 3.2.’de alına verilerden yola çıkarak 2024 yılında ikamet izniyle Türkiye’de bulunan Suriyeli sayısı 71.508’dir. Gaziantep kentinde ise toplamda ikamet izni bulunan toplam yabancı göçmen sayısı 10.143 kişidir (goc.gov.tr, 18.01.2024).

Türkiye’ye ilk gelen Suriyeliler daha sonraları hemşehrlik bölümünde de incelediğimiz üzere Suriye’deki akrabalarının Türkiye’ye göç etmesinde ön ayak olmuş, cesaretlendirmiş ve rehberlik etmişlerdir. Ancak Türkiye’de konut ve kira fiyatlarının yüksek olduğu bölgeleri tercih etmeyip Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine yerleşmişlerdir (Akşit, VD., 2015, 103). Göçten hemen sonra dil, kültür ve yaşam tarzı gibi farklılıklar yüzünden yerel halklar ve Suriyeliler arasında sorunlar oluşmuş ve bu uyum sürecinde zaman geçtikçe birbirlerine alışmışlardır. Göç ettikleri alışık olmadıkları bir ülkede yaşamak zorunda kalan Suriyeliler düşük ya da yüksek ayırt etmeden bulabildikleri hemen hemen her işte çalışmak durumunda kalmışlardır. Türkiye’de yaşayan yerel halk özelinde baktığımız zaman kayıt dışı işçi sayısı artmış ve zaten ülkede var olan “ekonomik bunalım” sebebiyle oluşan işsizlik daha artmıştır. İki halk arasında yaşanan sosyal sorunların yanı sıra ekonomik sorunlarda gün yüzüne çıkmıştır. Bu durumda Türkiye uluslararası kuruluşlardan ve donörlerden yeterli yardımı alamamış ve kendi kaynakları üzerinden Suriyelilere harcama yapmıştır (Sayın VD. 2016, 5).

Suriyeliler düşük maaşta çalıştıkları için konut edinme konusunda büyük zorluk çekmişlerdir. Bu zorluktan ötürü göç edilen şehirlerin ya da kent yapısına uygun yerlerinde değil de gecekondulu mahallerinde kendilerine yer edinebilmişlerdir. Bu durum gecekondulaşmadan ötürü zaten Türkiye’nin büyük bir sorunu olan çarpık

kentleşmeyi derinleştirmiştir. Burada ortaya çıkan bir diğer sosyal problem ise çocuklarının yüklerinden kurtulmak isteyen Suriyeli ebeveynler genç veya çocuk yaştaki kızlarını yerel halka mensup erkeklerle evlendirmişlerdir. Bu durum kayıt dışı çocuklar yanı sıra iki halktan da mutsuz kadınlar ve ülke içinde iki halk arasında çatışma ortaya çıkarmaktadır (Sayın VD. 2016, 5).

3.8. Suriye Göçünün Türkiye’de Yerel Halk Üzerindeki Etkisi

Suriye göçü, günümüzde Türkiye’de önemli kültürel, sosyal ve ekonomik etkiler meydana getirmektedir. Bu göç, Suriye halkı ile Türkiye’deki yerel halk arasında sosyal uyum sorunlarına yol açmış ve çeşitli tepkilere neden olmuştur. Suriyelilerin dil, yaşam tarzı ve kültürel farklılıkları, yerel halk içinde belli soru işaretlerine neden olmakta ve bu durum, Türkiye’deki yerel halkın tepkisini çekmektedir. Suriye göçünün denetimsiz ve hızlı bir şekilde gerçekleşmesi, yerel halkın bu duruma hazırlıksız olmasından kaynaklı olarak olumsuz tavırlara neden olmuştur. Müslüman kimliğine rağmen, iki halk arasında kültürel, düşünce yapısı, davranış ve giyinme gibi yönlerden farklar bulunmaktadır. Ayrıca, fırsatçı işverenlerin maaş farklarından yararlanarak Suriyelilere düşük maaş vermesi ve devlet kaynaklarının Suriyeli göçmenler tarafından da kullanılması, yerel halkın Suriyelileri ekonomik bir yük olarak görmesine yol açmıştır (Karasu, 2018, s. 61).

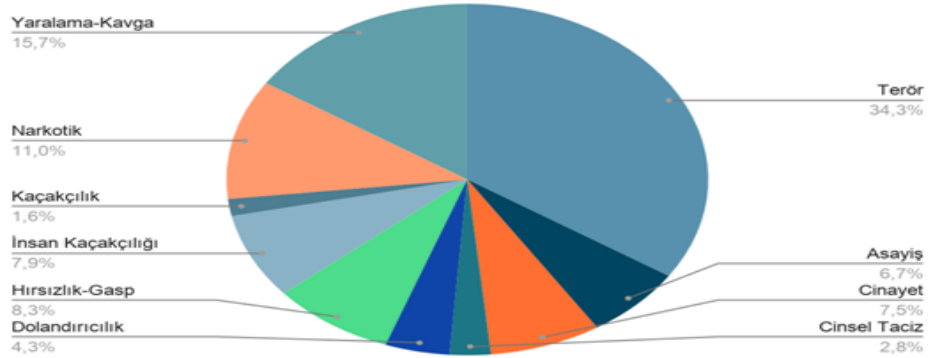
Gaziantep ve Konya’da yapılan bir araştırmaya göre, Gaziantep’lilerin %59’u Suriyeliler nedeniyle işsiz kaldıklarını, %48,8’i ise sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamadıklarını ifade etmektedir. Ayrıca, Gaziantep’liler ev kiralarındaki artışların da sorumlusunun Suriyeliler olduğunu belirtmektedirler. Suriyelilerin Türk toplumunun kurallarına uymadığı ve bu kurallara dikkat etmediği yönündeki şikayetler de bulunmaktadır. Örneğin, Gaziantep’liler, Suriyelilerin geç saatlere kadar oturduklarını, çevrede gürültü yaptıklarını, evde ve sokakta giyimlerine dikkat etmediklerini ifade etmektedir. Konyalılar da, bekâr bazı Suriyelilerin taşkınlıklarından rahatsızlık duymaktadır. Kadınlara yönelik rahatsız edici bakışlar, yüksek sesle müzik dinleme, perde açık ev içinde oturma, gürültü ve kavgalar Konyalıların rahatsız olduğu diğer konular arasında yer almaktadır. Bu durum, Suriyelilerin ülke genelinde bir sorun kaynağı olarak algılanmasına ve iki topluluk arasında gerginliğe neden olmaktadır (Karasu, 2018, s. 62).

3.8.1. Suriye Göçü ve Suç Oranları

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye göçünden sonra, kamuoyunda suç oranlarında artış yaşandığı iddiaları bulunmaktadır. Araştırmalara göre, fuhuş, hırsızlık, kamu malına zarar verme ve gasp gibi suçların Suriyeliler tarafından işlendiği görüşü yaygındır. Şanlıurfa'da yapılan bir araştırmada, Şanlıurfalıların %56,3'ü Suriyeli sığınmacıların gelişleriyle birlikte kentlerde suç oranlarının arttığını düşünmektedir (Karasu, 2018, s. 63). Kilis'te yapılan bir çalışmada ise, ankete katılanların %69,5'i Suriye'den gelen sığınmacılar arasında Türkiye'de karmaşa çıkarmak isteyenlerin bulunduğunu ve %80,5'i Suriyelilerin Türkiye'de her yere serbestçe gitmesini doğru bulmadığını belirtmektedir. Ayrıca, %77,5'i Suriyeli sığınmacıların suç oranlarını artırdığını düşünmektedir (Memiş, 2015; 109; aktaran Karasu, 2018, s. 63).

Hacettepe Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmada, Suriyeli göçmenlerin ikamet ettiği bölgelerde hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçların arttığını düşünenlerin oranı %62,3'tür. Güney şehirlerinde ise bu suçların arttığını düşünenlerin oranı %70 seviyesindedir ve bu kişiler, Suriyeliler ile birlikte yaşamak istemediklerini ifade etmektedirler. Kırıkhan'da ise, %34,5'i sığınmacılardan dolayı gece sokağa çıkamamakta, %31,7'si ise çocuklarının gündüz dışarıda oyun oynarken endişe duymaktadır (Atasoy & Demir, 2015; 466; aktaran Karasu, 2018, s. 64).

2020 Yılı Suçlarının Başlıklara Göre Dağılımı

Şekil 3.3. Suriyelilerin Türkiye'de Karıştığı Suçlar ve Oranları

Kaynak: 21yyte.org.tr, 18.01.2024

Şekil 3.3.'de 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü'nün 2020 yılı verilerine bakacak olursak Türkiye'de Suriyelilerin içinde bulunduğu suç oranlarının azımsanmayacak derecede olmadığını görürüz. Bu suç oranlarında %34,3 ile en suç oranlarında başı

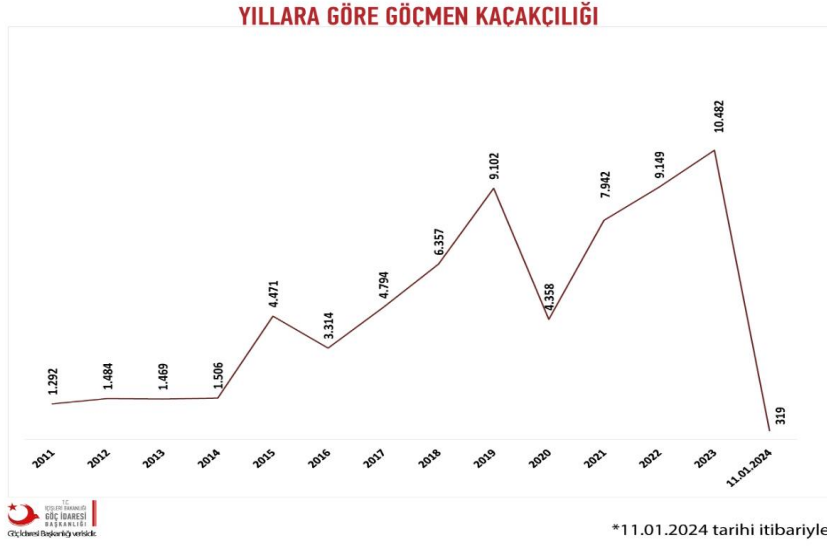
çeken suçun terör suçları olduğu göze çarpmaktadır. Bunu %15,7 ile yaralama-kavga, %11 ile narkotik, %8,3 ile hırsızlık-gasp, %7,9 ile insan kaçakçılığı izlemektedir. Suriyelilerin oransal olarak en az bulaştığı suç ise %1,6 ile kaçakçılıktır (21yyte.org.tr, 18.01.2024).

Şekil 3.4. Suriyelilerin Karıştığı Suç Oranları

Kaynak: aa.com.tr, 19.01.2024

Şekil 3.4.'de Anadolu Ajansının İçişleri Bakanlığı Göç İdaresinden aldığı ve haberde verdiği verilere göre halk arasında Suriyelilerin suç oranını arttırdığı düşüncesinin aksine veriler yer almaktadır. Suriyelilerin, “adli olaylara karışma ve suç oranı” 2011-2014 yılları arasında %0,3’dür. Suriyelilerin işlediği suçların %21’ini adam yaralama, %61’ini belgede sahtecilik, %2,4’ünü cinsel olaylar, %0,6’sını adam öldürme ve %12’sini hırsızlık oluşturmaktadır. Bu oranlar Suriyelilerin toplam nüfusa oranı ile karşılaştırıldığında suça karışma dereceleri çok düşüktür. Suriyelilerin Türkiye’de karıştığı suç oranı 2017 yılında 1,53 iken 2018 yılında 1,46’a düşmüştür (aa.com.tr, 19.01.2024).

Şekil 3.5. Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı

Kaynak: goc.goc.tr, 19.01.2024

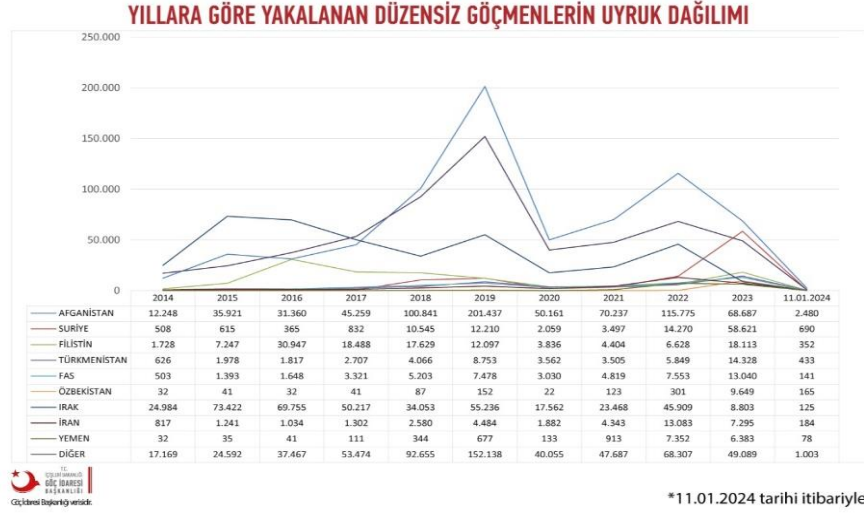
Şekil 3.5.'deki Göç İdaresinden alınan verilere göre 11.01.2024 tarihi itibarıyla Türkiye'de göçmen kaçakçısı olarak yaşanan kişi sayısı 319'dur. 2011 yılından günümüze kadar gelecek olursak yakalanan göçmen kaçakçısı sayısı 66.039 kişidir.

Şekil 3.6. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Kaynak: goc.gov.tr, 19.01.2024

Şekil 3.6.'da Göç İdaresinden alınan verilere bakacak olursak 11.01.2024 tarihi itibarıyla yakalanan düzensiz göçmen sayısı 5.551 kişidir (goc.gov.tr, 19.01.2024). Bu bilgiler ışığında 2005-2024 yılları arasında minimum 30 bin seviyelerinde ilerleyen düzensiz göçmen 2015-2023 arasında oldukça önemli bir artış göstermiş ve en yüksek seviye olarak 2019 yılında 454.662 kişiyle zirve noktasına ulaşmıştır.

Şekil 3.7. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı

Kaynak: goc.gov.tr, 19.01.2024

Şekil 3.7.'de Göç İdaresinden alınan verilere göre 2023 yılında 68.687 düzensiz göçmen sayısı ile Afganistan ilk sıradadır. Afganistan'ı 58.621 düzensiz göçmen sayısı ile Suriye takip etmektedir (goc.gov.tr, 19.01.2024). Suriyeli düzensiz göçmen sayısı ise 2022 yılında 14.270, 2023 yılında 58.621 ve 11.01.2024 tarihi itibarıyla ise 690 kişidir (goc.gov.tr, 19.01.2024).

Şekil 3.8. Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyruk)

Kaynak: goc.gov.tr, 19.01.2024

Şekil 3.8.'de Göç İdaresinden alınan verilerde gözüktüğü üzere Türkiye'ye giriş yapan düzensiz göçmenlerin uyruk olarak sıralaması verilmiştir. Göç İdaresinin 11.01.2024 tarihi verileri itibarıyla en fazla 2.480 kişiyle Afgan göçmen yakalanmıştır. Yakalanan Suriyeli düzensiz göçmen sayısı 690 kişidir (goc.gov.tr, 19.01.2024).

3.8.2. Suriye Göçü ve Sağlık Problemleri

Suriyelilerin Türkiye'ye göçüyle beraber bundan etkilenen alanlardan biri de sağlık alanıdır. Göç ile birlikte Türkiye'de görülmeyen hastalıklar meydana gelmeye başlamış ülkemizde çok önceden var olan hastalıklar tekrardan baş göstermiştir. Örneğin Şanlıurfa'da dizanteri, verem, sarıhumma gibi ülkemizde çok görülmeyen hastalıklarda artışlar yaşanmaktadır. Yine Gaziantep'te şark çıbanı, çocuk felci gibi ülkemizde görülmeyen hastalıklar Suriyelilerin gelmesiyle tekrar görülmeye başlanmıştır. Bu hastalıkların meydana gelmesinde göçten kaynaklı barınma ihtiyacını gideremeyen göçmenlerin hijyen alışkanlıklarını kaybetmeleri, sağlıksız rutubetli evlerde yaşamaları, yetersiz beslenmeleri ve sağlık hizmetinden yararlanamamaları gibi etkenler bu durumun ortaya çıkmasında oldukça önemli faktörlerdir. Suriyeli göçmenler gelmeden önce 2011 yılında Türkiye'de 11 kızamık vakası yaşanırken göçmenlerin gelmesiyle birlikte kızamık vaka sayısı 100'ü aşmıştır. Özellikle güney sınırında olan kentlerimizde risk daha da yüksektir (Karasu 2018, 69).

		2002	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AIDS	Yerli Vaka	42	48	68	64	66	79	80
	Yabancı Vaka	6	1	7	6	14	10	13
	Toplam Vaka	48	49	75	70	80	89	93
Kızamık	Yerli Vaka	7.810	0	0	0	0	318	6.731
	Yabancı Vaka	0	4	4	7	111	31	674
	Toplam Vaka	7.810	4	4	7	111	349	7.405
Tüberküloz	Yerli Vaka	18.043	17.425	16.594	15.700	14.852	13.878	-
	Yabancı Vaka	0	175	163	179	202	261	-
	Toplam Vaka	18.043	17.600	16.757	15.879	15.054	14.139	-
Sıtma	Yerli Vaka	10.184	166	38	9*	4*	1*	34*
	Yabancı & Hariçten Gelenden Türeyen Vaka	40	49	46	78	128	375	251
	Toplam Vaka	10.224	215	84	87	132	376	285

Kaynak: Türkiye Halk Sağlığı Kurumu

**2010, 2011, 2012 ve 2013 yılları yerli sıtma vakalarının tamamı Nüks vaka olup yerli yeni vaka sayısı "0" (sıfır) dir.*

Şekil 3.9. 2002-2013 Yılları Arasında Bulaşıcı Hastalık Sayıları

Kaynak: saglik.gov.tr, 23.01.2024

Şekil 3.9.'da Sağlık Bakanlığından alınan veriler ışığında özellikle 2011 ile 2013 yılları arasındaki AIDS, kızamık, tüberküloz ve sıtma hastalıklarında artış göze çarpmaktadır (saglik.gov.tr, 23.01.2024).

Suriye'de yaşanan savaştan hemen sonra 5 yaşın altında bulunan yaklaşık 3,2 milyon çocuk "malnütrisyon (besin yetersizliği)" hastalığı riski ile karşı karşıya kalmıştır. Bu Suriyeli çocuklardan 8600 tanesi "akut malnütrisyon" rahatsızlığına

yakalanmıştır ve bununla beraber halkın yaklaşık %2'si temiz su kaynağı kullanamamaktadır. Savaş öncesi bulaşıcı hastalıklara yakalanma oranı %80 iken savaştan sonra bu oran %45 seviyelerine gerilemiştir. Bu haliyle Suriye, kızamık ve Difteri-Tetanos-Boğmaca aşısı (DTaP) gibi bağışıklama alanlarında %50'nin altında olan Ekvator Ginesi, Somali, Güney Sudan gibi Sahraaltı Afrika ülkelerine dönüşmüştür (atuder.org.tr, 23.01.2024).

		2002	2017	2018	2019	2020	2021
AIDS	Yerli Vaka	37	107	108	105	57	70
	Yabancı Vaka	6	19	22	29	15	10
	Toplam Vaka	43	126	130	134	72	80
Kızamık	Yerli Vaka	7.810	48	412	1.958	316	48
	Yabancı Vaka		36	304	947	301	2
	Toplam Vaka	7.810	84	716	2.905	617	50
Tüberküloz	Yerli Vaka	18.043	10.748	10.334	9.820	7.423	7.635
	Yabancı Vaka		1.073	1.242	1.427	1.407	1.412
	Toplam Vaka	18.043	11.821	11.576	11.247	8.830	9.047
Sıtma	Yerli Vaka	10.184	0	0	0	0	0
	Yabancı & Hariçten Gelenden Türeyen Vaka	40	214	238	280	135	210
	Toplam Vaka	10.224	214	238	280	135	210

Kaynak: Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü

Not: AIDS toplam vaka sayısı 31 Ocak 2022 tarihi itibarıyla doğrulama testi pozitif tespit edilerek bildirimi yapılan vakaları ifade etmektedir. Tüberküloz vaka sayısı ise yeni ve nüks vakaların toplamını ifade eder.

Şekil 3.10. 2002-2021 Yılları Arasında Bulaşıcı Hastalık Sayıları

Kaynak: saglik.gov.tr, 23.01.2024

Şekil 3.10.'da Sağlık Bakanlığından alınan verilere göre yabancı vaka sayıları incelendiğinde AIDS, kızamık, tüberküloz ve sıtma hastalıklarında sayısında 2014 ve 2018 yılları arasında artış görülmektedir ve bunun yanı sıra Türk vatandaşlar arasında da bu hastalıkların vaka sayılarında artış gözükmemektedir. Özellikle tüberküloz hastalığında vaka sayısı 10.000 kişinin üstünde çıkmaktadır (Başaran VD, 2018, 35).

3.9. Türkiye'nin Göç Politikası

2011 sonrası Suriye'den gelen göç ile birlikte Türkiye, Avrupa'daki diğer ülkelerin aksine açık kapı politikası izlemeye karar vermiştir. Bu politika, Türkiye tarihinde eşine rastlanmayan bir göç dalgasına yol açmış ve bu durum, çeşitli yasal düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Göçü yönetebilmek adına 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çıkarılmıştır (Baykal & Yılmaz, 2020, s. 643). 2014 yılında ise bu kanunun 91. maddesi uyarınca sadece Suriyelileri ilgilendiren bir "Geçici Koruma Yönetmeliği" hazırlanmıştır (Güzel,

2018, s. 105). Ayrıca, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) olarak bilinen, şu anki adıyla Göç İdaresi Başkanlığı, göç sürecini daha sistemli bir şekilde yönetmek amacıyla kurulmuştur. Bu düzenleme ile yabancı vatandaşlarla ilgili işlemlerin tek bir kurum altında yapılması ve göç konusunda uzmanlaşmış bir yapının oluşturulması hedeflenmiştir. Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'nde bulunan "coğrafi çekince" nedeniyle, sığınmacıları mülteci statüsünde kabul etmemekte ve "geçici misafir" olarak değerlendirmektedir. Bu durum, mülteci statüsü verilmesinde coğrafi çekincenin devam ettiğini göstermektedir. Ancak, göç işlemlerinin kolluk kuvvetlerinden sivil bürokratik yapılara devredilmesi, klasik göç anlayışının değişmeye başladığını işaret etmektedir (Baykal & Yılmaz, 2020, s. 648).

3.9.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

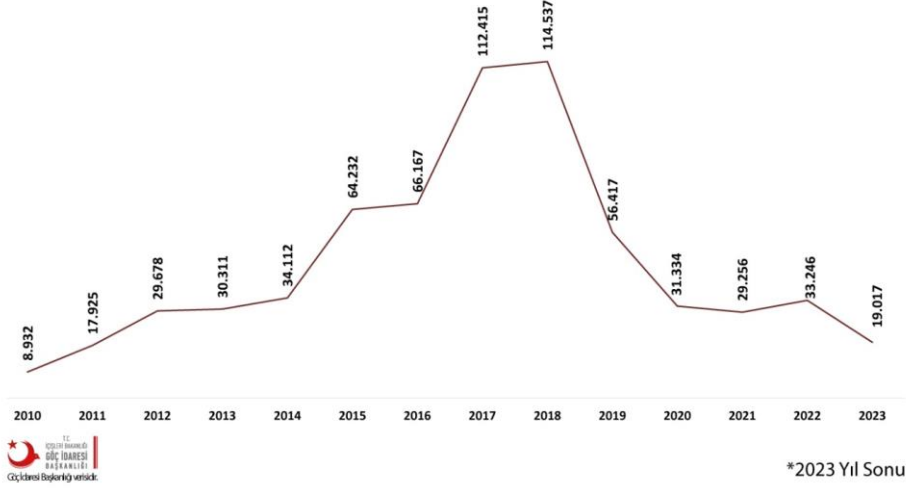
Suriye'den yapılan göç öncesinde, göçle ilgili mevzuat karmaşık ve parçalı bir yapıya sahipti, bu da uyum ve koordinasyon sorunlarına yol açıyordu. Bu mevzuat, 1934 yılında çıkarılan 2510 sayılı İskân Kanunu, 1950 yılında kabul edilen 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, 1964 yılında kabul edilen 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun gibi birçok kanunu içermektedir. Ayrıca, 1994 yılında çıkarılan Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve 1983 yılında çıkarılan Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği gibi çeşitli yönetmelikler ve Bakanlar Kurulu kararlarını da kapsamaktadır (Güzel, 2018, s. 105-106).

6458 sayılı YUKK'un kabulü ile birlikte, 15.07.1950 tarihli 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 15.07.1950 tarihli 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunun bazı hükümleri yürürlükten kaldırılmış ve bazı hükümler YUKK içerisinde bir araya getirilmiştir. Bu nedenle, YUKK göç yönetiminde, özellikle geri gönderme, gözetim altına alma ve denetim altında tutma konularında bütünlük sağlamıştır (Güzel, 2018, s. 106). YUKK, ikamet izni, yabancılarla ilgili vize alma gerekliliği, vatani olmayanlar ve mültecilerin hukuki durumu, ve Göç İdaresi Başkanlığı'nın teşkilat yapısında değişiklikler getirmiştir. Bu mevzuat, yabancıların durumu ile ilgili düzenlemeleri tek bir yasa altında toplamış ve parçalı yapıdan kurtulmuştur (Abacı, 2019, s. 252).

YUKK beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde "Amaç, Kapsam, Tanımlar ve Cenevre Sözleşmesine uygun olarak 'Geri Gönderme Yasağı'" yer alırken, ikinci bölüm "Yabancılar", üçüncü bölüm "Uluslararası Koruma", dördüncü bölüm "Yabancılar ve Uluslararası Korumaya İlişkin Ortak Hükümler" ve beşinci bölümde "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü" konularına odaklanmıştır. Kanunun amacı, yabancıların Türkiye'ye girişleri, kalışları, çıkışları ve Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ile uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını belirlemektir. Kanun kapsamı ise; yabancılarla ilgili işlemleri, sınır kapılarında veya Türkiye içinde uluslararası koruma taleplerini, ayrılmaya zorlanan yabancılara sağlanacak geçici korumayı ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün sorumluluklarını içermektedir (Güzel, 2018, s. 106).

Sığınmacılar ve mülteciler Türkiye'ye sadece pasaport veya pasaportun yerine geçebilecek belgelerle giriş yapabilirler. Bu yabancılar Türkiye'de bulundukları süre boyunca kendi konsolosluklarından en fazla 90 gün için vize alabilirler. Güvenlik nedenlerinden dolayı, kanunun 13. maddesine göre sınırda vize uygulaması yapılmaktadır. Savaş nedeniyle göç eden yabancılara, en fazla 15 gün içinde ülkeden ayrılmaları şartıyla sınır kapılarında vize verilmektedir. Kanuna göre yabancıların Türkiye'de kalmaları için ikamet izni almaları gerekmektedir. İkamet başvurusu, yabancıların vatandaşı olduğu ülkede bulunan Türkiye Konsolosluğu'na yapılabilir. Kanunun 22. maddesine göre, zorunlu olarak kendi ülkelerine dönemeyen yabancılar valiliklere de ikamet izni başvurusu yapabilirler. Bu durum, Suriyelilere ikamet izni konusunda önemli bir kolaylık sağlamıştır. Türkiye'de ikamet izni bulunan ebeveynlerin "Türkiye'de doğan çocukları için başvurular, adli ve idari makamların talepleri, öğrenci ikamet izinleri, insan ticareti mağdurlarına yönelik ikamet izinleri, uzun dönem ikamet izinleri, insani ikamet izinleri ve aile ikamet izinleri" gibi durumlar için başvurular valiliklere yapılabilir (Abacı, 2019, s. 252-253).

YILLARA GÖRE ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURUSU

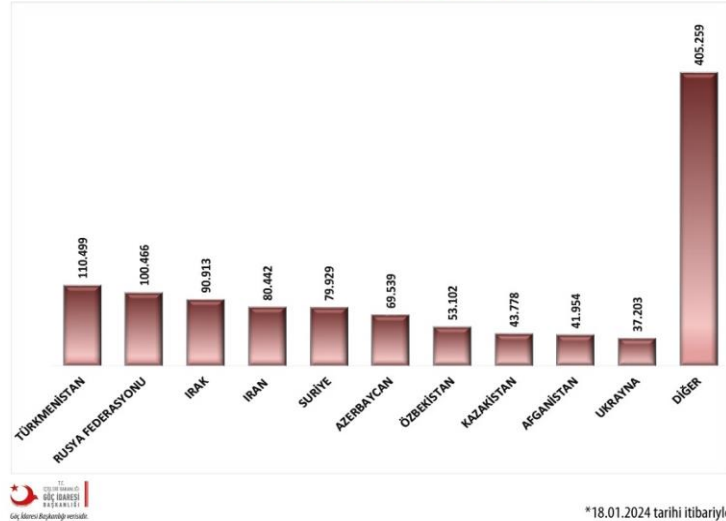

Şekil 3.11. Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu

Kaynak: goc.gov.tr, 24.01.2024

Şekil 3.11.'de görülen ve Göç İdaresi Başkanlığından alınan verilere göre uluslararası koruma başvurusu yapanların sayısında YUKK'un çıkarıldığı 2013 yılından 2018 yılına kadar sürekli bir artış görülmektedir. 2018 yılından itibaren düşüşe geçmiş olan bu başvurular 2020-2022 yılları arasında benzer seyrinde gitmiş olsa da 2023 yılında gözle görülür bir düşüş göze çarpmaktadır (goc.gov.tr, 24.01.2024).

İKAMET İZİNİ İLE ÜLKEMİZDE BULUNAN İLK 10 UYRUK

Şekil 3.12. İkamet İzni ile Ülkemizde Bulunan İlk 10 Uyrak

Kaynak: goc.gov.tr, 24.01.2024

Şekil 3.12.'de Göç İdaresi Başkanlığından alınan verilere göre ülkemizde ikamet izni ile en fazla bulunan uyrak 110.499 kişiyle Türkmenistan'dan gelen

yabancılardır. Suriyeliler ise 79.929 kişiyle 5. sırada bulunmaktadır. 18.01.2024 tarihi itibarıyla ülkemizde ikamet izniyle bulunan toplam 1.113.084 kişi bulunmaktadır (goc.gov.tr, 24.01.2024).

Geçici Koruma Yönetmeliği, YUKK'un 91. maddesine dayanılarak çıkarılmıştır. Türkiye, Suriye göçü konusunda daha kalıcı politikalar izlemek amacıyla bu düzenlemeyi yapmış ve Göç İdaresi Başkanlığı'nı kurmuştur. YUKK'un getirdiği en önemli değişikliklerden biri, sığınmacı kavramının yerine "şartlı mülteci", "geçici koruma" ve "ikincil koruma" gibi yeni kategorik kavramların getirilmesidir. Bu değişiklik, Suriyeli mültecilerle ilgili son dönemdeki en önemli güncel düzenleme olan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin altyapısını oluşturmuştur (Abacı, 2019, s. 260).

Bu yönetmelikte koruma statüsü, "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen acil ve geçici koruma talep eden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen ve sınırlarımızı geçen yabancılara" verilmektedir. Yönetmelik, Türkiye Devleti'nin imzaladığı Cenevre Sözleşmesi'nin kapsamı dışında kalan Suriyeli sığınmacıları da kapsayan bir düzenleme olarak konumlanmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği ile birlikte "misafir" ifadesinin yerini resmi bir statü almış ve Suriyelilere resmi bir koruma statüsü sağlanmıştır. Ayrıca, Avrupa dışından gelen sığınmacılar için ayrı bir hukuki statü de oluşturulmuştur. Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne yönelik coğrafi kısıtlaması, Avrupa dışından gelen göçmenlerin statülendirilememesine ve bunun sonucunda geri gönderme gibi insan hakları ihlallerine neden olabilmekteydi. Bu durum, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) davalarında sıkça yer almasına ve tazminat ödemelerine yol açmıştır (Abacı, 2019, s. 260).

Geçici Koruma Yönetmeliği, Türkiye'nin uluslararası hukuki imajının olumlu yönde değişmesine katkı sağlamıştır. Yönetmelik sonrasında, Suriye savaşından gelen ve geçici koruma talebinde bulunan Suriyeliler, Göç İdaresi Başkanlığı (GİGM) merkezlerine yerleştirilmiştir. Ancak, bu süreçte Suriyeliler ülkenin çeşitli bölgelerine dağılmıştır (Abacı, 2019, s. 260).

SN	Şehir	Suriyeli Sayısı
1.	İstanbul	529.403
2.	Gaziantep	426.051
3.	Şanlıurfa	300.057
4.	Hatay	282.976
5.	Adana	233.785
6.	Mersin	223.158
7.	Bursa	170.136
8.	İzmir	123.952
9.	Konya	119.664
10.	Kahramanmaraş	89.633

Şekil 3.13. Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyelilerin İlk 10 Şehirdeki Sayıları

Kaynak: multiciler.org.tr, 24.01.2024

24.01.2024 tarihi itibarıyla resmi kayıtlı geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli sayısının en fazla olduğu şehir 529.403 kişiyle İstanbul'dur. 426.051 kişiyle Gaziantep 2.sıradadır. 300.057 kişiyle de Şanlıurfa 3.sıradadır (multiciler.org.tr, 24.01.2024).

Geçici barınma merkezlerinde bulunan veya çadır kentlerde kalan Suriyeliler sosyal yardım, beslenme, eğitim, sağlık ve psikososyal destek gibi hizmetlerden daha yakın olmalarından dolayı direkt faydalanmakta, bu merkezlerin dışında kalan Suriyeliler ise bu ulaşabildiği ölçüde olabildiğince bu hizmetlerden yararlanmaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği 2014, md. 38).

**GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI (7 İLDE 9 BARINMA MERKEZİ)**

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA (1)	Sarıçam	13.032	13.032
HATAY (3)	Altınözü	7.939	13.848
	Yayladağı	3.378	
	Apaydın	2.531	
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	14.883	14.883
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	9.390	9.390
MALATYA	Beydağı	11.596	11.596
TOPLAM		62.749	
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURİYELİ SAYISI			3.131.436

*18.01.2024 tarihi itibarıyla

Şekil 3.14. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

Kaynak: goc.gov.tr, 24.01.2024

Şekil 3.14.'de Göç İdaresi Başkanlığından alınan verilere göre Adana, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Malatya başta olmak üzere 7 ilde toplam 9 barınma merkezi bulunmaktadır. Bu barınma merkezlerinde geçici koruma kapsamında yaşayan Suriyeli sayısı 62.749 kişidir. Geçici barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeli sayısı ise 3.131.436 kişidir (goc.gov.tr, 25.01.2024).

3.9.2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Entegrasyonu Konusunda Yapılan Çalışmalar

Suriye'deki gerginlik, çatışma ve savaş nedeniyle 2011 yılından itibaren göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin geçici koruma kapsamındaki süreleri uzamıştır. Çatışma ve savaşın sona ermemesi nedeniyle, Türkiye'de geçici koruma altında kalan Suriyelilerin ülkelerine dönmemesi sosyal uyum sürecinin zorunlu hale gelmesine yol açmıştır. Geçici barınma merkezlerinde veya çadır kentlerde yaşamak zorunda kalan Suriyelilere yönelik destekler, 18 Ocak 2024 itibarıyla 7 ildeki 9 barınma merkezinde devam etmektedir (goc.gov.tr, 2024).

Bu barınma merkezlerinde, okul öncesi ve okul dönemindeki çocuklara eğitim ve sağlık hizmetleri sunulmakta, ibadetlerini gerçekleştirebilmeleri için ibadethaneler ve beslenme ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için marketler kurulmaktadır. Ayrıca, yetişkinlere mesleki eğitimler verilerek, iş gücü piyasasına katkıda bulunmaları

sağlanmaktadır. AFAD Barınma Merkezleri'nde halı dokuma, bilgisayar okuryazarlığı ve yabancı dil gibi çeşitli sertifika programlarına 225 bin Suriyeli katılmıştır (akyıldi Ertan & Ertan, 2017, s. 20).

Suriyelilerin geleneksel iş gücü piyasasına katkıda bulunabilmeleri için çıraklık, kalfalık ve ustalık eğitimleri verilmektedir. Mesleki eğitim kurslarına katılan öğrenciler, bir gün teorik dersler alırken diğer günlerde pratik eğitim yapmaktadır. Eğitim süresince, Suriyelilere asgari ücretin üçte biri oranında maaş ödenmektedir. Bu eğitimler, sosyal uyum ve entegrasyon açısından büyük önem taşımaktadır. Şu anda, bu merkezlerde eğitim alan yaklaşık 150 bin öğrenciden yaklaşık %2'sini Suriyeliler oluşturmaktadır. Ayrıca, Türkiye, Suriye vatandaşlarına Suriye sınırları içindeki geçici barınma merkezleri ve çeşitli yerleşim yerlerinde insani yardım sağlamıştır (Lale, 2022, s. 78).

Türkiye'deki mülteci ve sığınmacıların çalışma izni, 4817 sayılı "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun"a bağlıdır. 2016 yılında yapılan düzenlemelerle, Suriyelilerin iş hayatına dâhil olabilmeleri sağlanmıştır. Çalışma izni başvuruları, işverenler tarafından yapılmakta ve Suriyeli çalışan sayısı, iş yerindeki toplam çalışan sayısının %10'u ile sınırlıdır (Şimşek, 2017, s. 19).

Sağlık Bakanlığı, geçici barınma merkezlerinde ve dışında Suriyelilere sağlık hizmeti sağlamış ve acil yardım hizmetlerinde tedavi ve ilaçlar için katılım payı alınmamıştır (Günay, Atılgan & Serin, 2017, s. 55). Ancak, uzun süreli tedavi gerektiren durumlarda, protez ve organ nakli gibi hizmetlerin ücretleri Suriyeliler tarafından karşılanmaktadır (Şimşek, 2017, s. 19). Suriyelilere seyahat izni verilmiş olup, kendi ikamet şehirlerinde dolaşmaları serbesttir; ancak başka şehirlerde seyahat etmek istediklerinde Göç İdaresi Müdürlüğü'nden "seyahat izin belgesi" almaları gerekmektedir (Günay, Atılgan & Serin, 2017, s. 56).

Göçün başlarında, Türkiye'nin planlamadan uzak ve yoğun göçü yönetmekte zorlandığı gözlemlenmiştir. Suriyelilerin entegrasyonu konusunda yaşanan belirsizlikler, ülke içinde plansız bir dağılmaya ve göç politikasında yetersizliklere yol açmıştır. Bu belirsizlikler, yerel halk ile Suriyeliler arasında gerginliklere neden olmuştur. Bu sorunların çözümü için daha kalıcı ve gerçekçi göç politikaları geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Örneğin, Türk vatandaşlarının görüşlerini

dikkate alarak Suriyelilerin ülkelerine dönmelerini sağlayacak bir dış politika izlenebilir (Akkoyunlu Ertan & Ertan, 2017, s. 35).

Türkiye'deki belirsiz durum ve statü nedeniyle Suriyeliler, mülteci statüsü alabilecek Avrupa ülkelerine göç etmek istemektedir. 2015 sonlarına doğru Türkiye'den Yunanistan'a yasadışı göçlerin artması üzerine Avrupa Birliği ile Türkiye arasında görüşmeler yapılmış ve 18 Mart 2016'da bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, 20 Mart 2016'dan itibaren Türkiye'den Yunanistan adalarına giden düzensiz göçmenler geri iade edilmeye başlanmıştır. Ancak, birçok göçmen bu süreçte hayatını kaybetmiştir (Şimşek, 2017, s. 22).

Şekil 3.15. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Kaynak: goc.gov.tr, 25.01.2024

Şekil 3.15.'de Göç İdaresi Başkanlığından alınan verilere göre 2005 yılından 2018 yılına kadar yakalanan düzensiz göçmen sayısında düzenli bir artış görülmektedir ancak 2019 yılıyla beraber bu artış oldukça önemli bir noktaya ulaşmıştır. 2019 yılında yakalanan kişi sayısı 454.662'dir. Bu rakam 2019 yılından sonra 2020 yılında 122.302, 2021 yılında 162.996, 2022 yılında 285.027, 2023 yılında 254.008 ve 2024 yılının 18 Ocak tarihi itibarıyla 9.927 kişidir (goc.gov.tr, 25.01.2024).

Türkiye Ortadoğu, Afrika ve Avrupa'da bulunan ülkeler arasında jeopolitik olarak önemli bir yerde, köprü niteliğinde olması yani gelişmemiş veya gelişmekte olan çevre ülkeler ile gelişmiş zengin, merkez ülkeler arasında olmasından ötürü düzensiz göçmenlerin göç ederken oldukça sık uğradığı bir bölge konumuna gelmiştir.

Türkiye geleneksel yapısı nedeniyle her zaman yardıma muhtaç, zor durumda olan sığınmacılara yardım eli uzatmış ve onlara kucak açmıştır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren Türkiye sadece göç veren bir ülke olarak kalmayıp aynı zamanda göç alan bir ülke konumuna erişmiştir. Küreselleşme ile birlikte teknoloji gelişimi sonrası ortaya çıkan seyahat etme ve iletişim özgürlüğü tüm dünyada göç konusunda hareketlilik yaşanmasına olanak sağlamıştır. Türkiye’de bu küreselleşme ve teknoloji gelişiminden etkilenmiştir (Lale 2022, s. 81).

3.9.3. Suriyeli Vatandaşların Entegrasyon Sürecinin Kentleşme Üzerindeki Etkileri

Göç hareketleri, hem göç edilen hem de göçü alan ülkelerde önemli değişim ve dönüşümler yaratmaktadır. Türkiye’ye göç eden Suriyeliler, vatanlarından ayrılırken kendi sosyo-kültürel değerlerini de yanlarında getirmiştir. Bu durum, yerel halkla arasında dil, kültür, yaşam biçimi ve dünya görüşü açısından önemli ayrışmalara neden olmuştur. İki halk arasında entegrasyon sağlanamazsa asimilasyon ve ayrışma gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilirken, entegrasyon sağlanabilen ülkelerde olumlu kültürel ve dilsel etkileşimler gözlemlenmektedir (Tümtaş & Ergun, 2016, s. 1352).

Kentleşme bağlamında, göç sonrası sosyo-kültürel ayrışma, yaşam alanlarının da ayrışmasına yol açmıştır. Suriyeliler, hemşehrilik duygusundan etkilenerek, şehrin Suriyelilerin yoğun yaşadığı bölgelerine yönelmişlerdir. Bu ayrışma, özellikle Gaziantep’te entegrasyonun tam anlamıyla sağlanamaması nedeniyle daha belirgin hale gelmiştir. Gaziantep’te, ekonomik olarak üst sınıfa mensup kişiler genellikle İbrahimli, Primemall ve İconova gibi bölgelerde yaşarken, orta sınıf olarak değerlendirilen beyaz yakalılar Karataş’ta, işçi sınıfı olarak kabul edilen kesim ise Güneş, Yukarıbayır ve Karşıyaka gibi mahallelerde yaşamaktadır. Bu kesimler, Suriyelilerle en çok etkileşime sahip gruplar olarak dikkat çekmektedir. Bu ayrışma, Covid-19 pandemisi ve 6 Şubat 2023 depremleriyle derinleşmiştir. Ultra üst sınıf olarak değerlendirilen kişiler, şehrin dışındaki korunaklı villalarına çekilerek şehirdeki etkileşimlerini minimumda tutmuştur (Lale, 2022, s. 82).

Örneğin, Ankara’nın Altındağ İlçesi’ndeki Önder Mahallesi, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bir bölge olup, burada Arapça isimlerin bulunduğu dükkanlar sıklıkla görülmektedir. Gaziantep’in Şahinbey İlçesi, Suriyelilerin en yoğun yaşadığı ilçelerden biridir. Suriyelilerin yoğun olduğu bu bölgelerde, diğer bölgelere göre

görünüm ve kültür farkları belirgindir. Suriyelilerin çoğu, maddi durumları nedeniyle daha uygun kira fiyatlarına sahip ve lüks olmayan semtlerde ikamet etmektedirler. Bu durum, gecekondulaşma eğilimlerini artırmış ve kentlerde yeni sosyal sorunlara yol açmıştır (Lale, 2022, s. 82).

Göç sonrası Suriyeli nüfusunun artışıyla birlikte, altyapı hizmetleri, trafik yoğunluğu, kamu hizmetlerine talep ve konut ihtiyacında artış yaşanmıştır. Bu durum, yerel halkın yaşam kalitesinde olumsuz değişikliklere yol açmıştır (Akkoyunlu Ertan & Ertan, 2017, s. 33). Kentlerin topluma iç içe olması, bu durumun toplumsal ve mekansal etkilerini artırmıştır. Bu değişim, hem yerel halkın hem de Suriyelilerin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir (Yaylı & Ökde, 2019, s. 313).

İşsizlik sorununa ucuz işgücü ile geçici bir çözüm bulunmuş olsa da, konut sorunları hala devam etmektedir. Suriyeliler, genellikle şehirlerin ücra köşelerine itilmiş ve sağlıksız binalarda, gecekondularda yaşamaktadırlar. Konut fiyatlarının bölgeden bölgeye değişkenliği, düşük ücretli bölgelerde konut krizine yol açmıştır. Gaziantep’te, yeni yapılan binaların çoğu Suriyelilere kiralanmakta veya satılmaktadır (Yaylı & Ökde, 2019, s. 308).

Göç sırasında Suriyeliler, Türkiye’ye sıcak para girişine neden olmuş, ancak bu durum ürün ve konut fiyatlarının artmasına yol açmıştır. Suriyeliler, iş hayatına da atılarak kendi ihtiyaçlarını karşılayacak duruma gelmişlerdir. Kentin bazı bölgelerinde küçük esnafılık yaparak dükkânlar açmışlardır. Bu durum, Suriyeli mahallelerinin oluşmasına ve ayrışmaya neden olmuştur (Eren & Aydın, 2016, s. 33). Gaziantep’te, Nisan 2022 itibarıyla Suriyelilerin açtığı 4.923 dükkân bulunmaktadır (Gaziantep Ticaret Odası, 2022).

Suriyelilerin kentleşme üzerindeki etkileri, “Suriyeli kentliler” olarak tanımlanabilir. 2011 sonrası göç, 1950’li yıllarda Türkiye’de kırsal alandan kente yapılan göçlere benzer bir süreç yaşatmıştır. Suriyelilerin kentleşme süreci, kırsaldan gelen köylü kentlilerin kentleşme sürecine benzemektedir (Eren & Aydın, 2016, s. 36).

Sonuç olarak, Türkiye uzun süreli dış göçlere maruz kalmıştır. Bu göçler, kentlerin fiziksel çevrelerinde önemli değişikliklere neden olmuştur. Suriyeli göçmenlerin etkisiyle çarpık yapılaşma, altyapı yetersizliği, konut sıkıntısı, belediye hizmetlerinin aksaması, artan ev ve kira fiyatları gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Suriyelilerin bu sorunların kaynağı olarak görülmesi, entegrasyon sürecinin belirsizliği

ve uzunluğu, yerel halk ile Suriyeliler arasında tepkilere yol açarak entegrasyonu zorlaştırmıştır. Ancak, bugüne kadar kentlerde büyük toplumsal sorunların yaşanmamış olması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir (Lale, 2022, s. 84).

3.9.4. Suriye Göçünün Gaziantep Kenti Üzerindeki Kentleşmeye Etkisi

Kentleşme, sanayileşmeye kadar sınırlı bir döngü içinde ilerlemiş, ancak sanayileşmenin başlamasıyla modern kentleşme olgusu ortaya çıkmış ve nüfus hareketleri hız kazanmıştır (Yılmaz, 2010, s. 252). Bu bağlamda, kentleşme tanımı yapılırken nüfus hareketlerini ortaya çıkarmak önemlidir. Kentleşme, her kentin kendine özgü iş, davranış ilişkileri ve uzmanlaşma süreçleri içeren bir nüfus sürecidir (Keleş, 2002, s. 21-22).

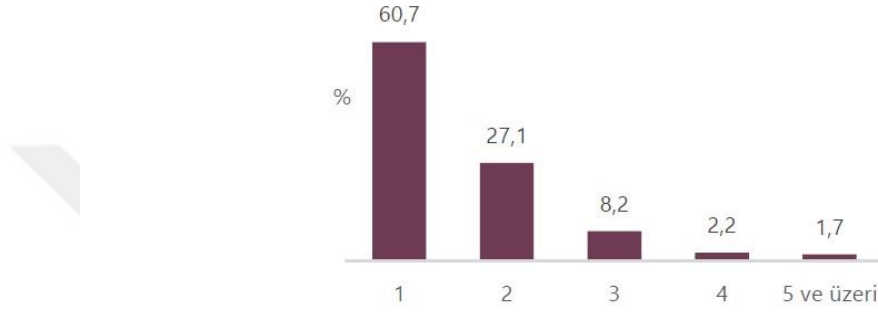
Göçün ekonomik nedenlere dayalı olması, kitlesel göçlere yol açan bir süreçtir. Göç eden gruplar ekonomik, dini, mezhepsel veya yaşam tarzı farklılıklarına sahip olabilirler, ancak birlikte kitlesel bir göç oluşturabilirler (Yılmaz, 2010, s. 251). Kentler, sanayileşmenin etkisiyle kırsal alanların aksine, çeşitli sosyal ve ekonomik grupların bir arada yaşadığı dinamik alanlar haline gelmiştir (Yılmaz, 2010, s. 251).

Gaziantep, tarihi boyunca ticari ve kültürel açıdan hareketli bir şehir olmuştur ve bu yapısı nedeniyle önemli göç olaylarına ev sahipliği yapmıştır. Gaziantep, çevre illerden ve köylerden ticari cazibesi nedeniyle göç almış, son olarak 2011'deki Suriye göçü ile kentsel yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu göçle birlikte Gaziantep, farklı sosyal ve kültürel yapıların bulunduğu, ticaret ve çalışma hayatının yoğun olduğu bir kent haline gelmiştir (Gültekin, 2018, s. 677).

Osmanlı Devleti'nin 400 yıl boyunca Suriye topraklarına egemen olması ve Şam ile Halep şehirlerinin Gaziantep ile ticari ilişkileri, bu iki şehir arasında önemli bir ticaret bağının oluşmasına neden olmuştur. Gaziantep, bu ticaret ilişkisini en etkin şekilde kullanmış ve bu faaliyetlerden en fazla yararlanan şehir olmuştur. Bu ticaret ilişkileri, kültürel birikimler, ticari etkileşimler ve siyasi birliktelikler açısından Gaziantep'te önemli gelişmelere yol açmıştır (Çeviker & Küçükbiltekin, 2011, s. 1311). Bu nedenlerle, çalışma konusunun Gaziantep'te yoğunlaşması sağlanmıştır.

Gaziantep'teki Suriyelilerin şehir içindeki hareketliliği incelendiğinde, %60'tan fazlasının şehirde tek bir mahallede yaşadığı, dörtte birinden biraz fazlasının ise iki farklı mahallede yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu oranlar, mahalle bazlı şehir içi yerleşim hareketliliğinin beklenenden düşük olduğunu göstermektedir. Bu durumun nedeni,

saha araştırmasının çoğunlukla orta ve alt sosyo-ekonomik kesimlerin yaşadığı mahallelerde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Gaziantep Valiliği ve İl Göç İdaresi’nden elde edilen veriler, Suriyelilerin çoğunlukla orta ve alt/yoksul sosyo-ekonomik kesimlerin yaşadığı mahallelerde ikamet ettiğini göstermektedir. Bu nedenle, Suriyelilerin yaşadığı mahallelerin sosyo-ekonomik benzerliği, düşük hareketliliğin başka bir nedeni olabilir (Gültekin et al., [yıl]).

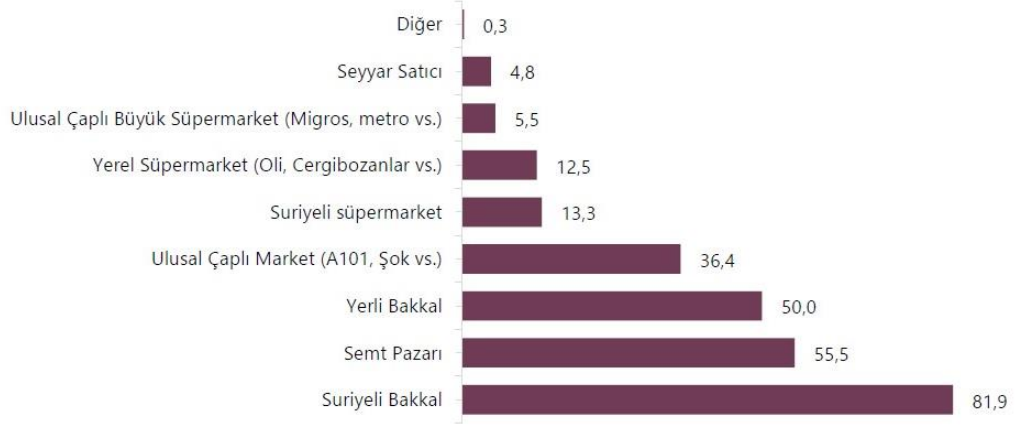
Şekil 3.16. Gaziantep’te Yaşanılan Mahalle Sayısı

Kaynak: Gaziantep Monitörü 2020: Suriyeliler (2021).

Bu durum aslında bize kent içindeki Suriyelilerin sanılanın aksine dağılım halinde olduğunu değil bir hemşehrlik ilişkisi içinde kent içindeki ayrışma, kutuplaşma ve bölünmeye ayak uydurduğunu çoğunlukla aynı yerlerde kendilerinden olan insanlarla “ötekilerin” olmadığı yerleri tercih ettiklerini göstermektedir. Bu durum Gaziantep kenti için 1980 sonrası sanayileşme ile başlayan doğu illerinden gelen işçi göçü ile değişmemiş günümüzde ise büyük bir çoğunlukla 2011 sonrası Suriye’den yapılan göç ile değişmemeye devam etmektedir. Bu insanların sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel açıdan kent içinde ayrışma ve kutuplaşma gösterdiğinin büyük bir örneğidir.

Suriyeliler için, günlük alışverişte en sık tercih edilen yer, yüksek bir oranda Suriyeli bakkallardır. Bunu, semt pazarı ve Türk bakkallar takip etmektedir. Süpermarketler arasında ise ulusal zincir süpermarketler, Türk veya Suriyeli yerel süper marketlere göre daha çok tercih edilmektedir. Suriyelilerin, ilk sırada yine, Suriyeli bakkallardan alışveriş yapmasında, mülteciler ve göçmenler arasındaki (dil merkezli) dayanışma, iletişim kolaylığı, kültürel benzerlik veya ürün çeşitlerine yönelik alışkanlıkların da etkisi olabilir (Gültekin; Yücebaş; Soyudoğan, Topçuoğlu;

Doğanoğlu; Kuzu; Gülhan; Aslan; İncetahtacı; Utanır; Aslan; Kaya; Karayakupoğlu; Açıkgöz; zhazar).

Şekil 3.17. Günlük Alışveriş İçin Sıklıkla Tercih Edilen Mekânlar

Kaynak: Gaziantep Monitörü 2020: Suriyeliler (2021).

Yukarıdaki veriler ışığında ise aslında 2011 sonrası g ile beraber Türkiye'ye göç etmiş göçmenlerin her anlamda uyum konusunda hala problem ve sorunlarının olduğunu anlamak mümkün. Burada bahsedilen durum aslında bir sosyal uyumdan ziyade Türkiye'de kullanılan ürünlerin göçmenlerin damak zevkini yansıtmadığı veya kendi aralarında oluşturdukları bedevi toplum inancından ötürü Suriyeli bir bakkala kazandırma motivasyonun olduğunu görmek mümkün bu durum ise bir uyum probleminin hala yaşandığının göstergesidir (Gültekin; Yücebaş; Soyudoğan, Topçuoğlu; Doğanoğlu; Kuzu; Gülhan; Aslan; İncetahtacı; Utanır; Aslan; Kaya; Karayakupoğlu; Açıkgöz; zhazar).

3.9.5. Suriye'den Gaziantep'e Yapılan G

Gaziantep, Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerinden biri olarak, Akdeniz Bölgesi ile Mezopotamya'nın kesişim noktasında bulunması nedeniyle tarih boyunca farklı kültür ve milletlerin uğrak noktası olmuştur. Gaziantep'in nüfus artış hızı, yoğun göçler nedeniyle Türkiye'nin genel nüfus artış hızının çok üzerine çıkmıştır. şehir, çeşitli ülkelerden gelen niversite öğrencileri, yerel halk ve Arap nüfusu ile "heterojen bir yapıya" sahiptir (Yalçın, 2020, s. 27). 2023 verilerine göre Gaziantep'in nüfusu 2.164.134'tür (nvi.gov.tr, 15.04.2023).

Gaziantep, jeopolitik konumu nedeniyle 2011 Suriye göçünden itibaren gn en yoğun yařandığđ illerden biri olmuştur. şu anda, geçici koruma kapsamında bulunan

426.051 Suriyeli ile İstanbul'dan sonra ikinci sıradadır. Suriyelilerin yerel nüfusa oranının en yüksek olduğu il %32,6 oranıyla Kilis olup, Gaziantep'te bu oran %16,5'tir. Gaziantep'i %14,4 oranıyla Hatay izlemektedir (multeciler.org.tr, 30.01.2024).

3.9.6. Suriye'den Gaziantep'e Gerçekleşen Göçün Nedenleri

Suriye'den Gaziantep'e gerçekleşen göçün başlıca nedenleri ekonomik faktörlerle ilişkilidir. Gaziantep'in Suriye'ye yakın konumu, istihdam olanakları ve ticaretin yoğun olması, şehri göçmenler için cazip hale getirmiştir. Bu ekonomik nedenlerin yanı sıra, din birliği ve Gaziantep yerel halkının geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere karşı gösterdiği hoşgörü de Gaziantep'in tercih edilme sebeplerindendir (Yalçın, 2020, s. 8). Mesken ve kira fiyatlarının Türkiye ortalamasının üzerinde olması, göçmenler için zorluk yaratmış olsa da Gaziantep'i tercih etme konusunda önemli bir dezavantaj oluşturmamıştır (Lale, 2022, s. 86).

Gaziantep'te ekonomik açıdan kentin ticari gelişimi ve büyümesi sekteye uğramamış, yerel halkın hoşgörülü davranışı il içindeki çatışmaları azaltmıştır. Ancak, "misafirlik" durumunun uzaması, hoşgörünün azalmasına ve sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Lale, 2022, s. 86).

Suriyelilerin Gaziantep'e göç ettikten sonra yaşadığı sosyal uyum problemleri çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilir. Bu sorunlar arasında dil bariyerleri, kültürel farklılıklar, ekonomik sıkıntılar, eğitim eksiklikleri ve yerel topluluklarla ilişki kurma zorlukları bulunmaktadır (Lale, 2022, s. 86):

Dil Bariyerleri: Suriyelilerin çoğunluğu Türkçe bilmemekte ya da yeterince bilmiyor olabilirler. Bu durum, iletişim kurmakta zorluk çekmelerine ve topluma tam olarak entegre olmalarını engelleyebilir.

Kültürel Farklılıklar: Suriyelilerin geldikleri kültür ve yaşam tarzı, Türkiye'deki toplumun alışkın olduğu normlardan farklı olabilir. Bu farklılıklar, toplumsal etkileşimlerde anlaşmazlıklara ve uyum sorunlarına yol açabilir.

Ekonomik Zorluklar: Savaş ve göç nedeniyle birçok Suriyeli, maddi olarak güçlük çekmektedir. İstihdam edilmeme, düşük gelir elde etme veya geçim sıkıntıları gibi ekonomik zorluklar, sosyal uyumu olumsuz etkileyebilir.

Eğitim Eksiklikleri: Savaşın etkileri nedeniyle birçok Suriyeli çocuk eğitimlerine düzenli olarak devam edememiş olabilir. Eğitim eksiklikleri, çocukların entegrasyonunu ve ilerideki iş imkânlarını olumsuz etkileyebilir.

Yerel Toplumla İlişki Kurma Zorlukları: Suriyelilerin Türk toplumu ile iletişim kurma ve yerel toplumda kendilerine yer bulma konusunda zorluklar yaşaması, önyargılar, ayrımcılık ve dışlanma gibi olumsuz deneyimler sosyal uyumu zorlaştırabilir.

Bu problemler, Suriyelilerin Gaziantep'teki topluma tam olarak entegre olmalarını engelleyebilir ve sosyal uyum sürecini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, yerel ve ulusal düzeyde uyum politikalarının geliştirilmesi ve desteklenmesi önemlidir. Dil eğitimi, mesleki eğitim, istihdam fırsatları, kültürel anlayışın artırılması ve sosyal entegrasyonu destekleyen çeşitli programlar bu politikaların kapsamına dahil edilmelidir (Lale, 2022, s. 87).

BÖLÜM IV

4.1. Mekânsal Ayrışma, Kutuplaşma, Kutuplaşma Türleri ve Nedenleri

Kutuplaşma, Giovanni Sartori tarafından ideolojik bir bakış açısıyla tanımlanmış olup, siyasal partiler bağlamında ideolojik mesafenin artması, radikal görüşlerin merkezî siyaseti işgal etmesi, ortak uzlaşma alanlarının kalmaması gibi olguları ifade etmektedir (Sartori, 2005, s. 120). Sartori'nin tanımı, ideolojik kutuplaşmanın sağ ve solun merkezi ele geçirmesi gibi örnekleri kapsamaktadır. 20. yüzyılın ilk bölümünde faşizm ve komünizm gibi ideolojilerin etkili olduğu bir ideolojik kutuplaşma söz konusuydu. Ancak günümüzde ideolojik kutuplaşmanın etkisi azalmakta, yerine elit ve halk arasındaki karşıtlık gibi popülist bir kutuplaşma türü geçmektedir (Mudde & Kaltwasser, 2017).

Yakın dönemde sosyal-siyasal psikolojiye dayanan sosyal kimlik merkezli kutuplaşma yaklaşımı öne çıkmıştır. Sosyal kutuplaşma, toplumsal düzeyde gruplar arasında psiko-sosyal ayrışmaların oluşmasını ifade eder (Uslu, 2022, s. 558). Duygusal kutuplaşma, siyasi tercihlerden öte, duygusal hareketlerden kaynaklanır ve "biz ve onlar" ayrımını vurgular (Tajfel, 1970). Bu tür kutuplaşmada, bireyler gruplar arasında düşmanlık ve güven eksikliği besleyebilirler, bu da sosyal mesafe ve dışlanmaya yol açar (Uslu, 2022, s. 558).

Bir diğer kutuplaşma türü, algılanan kutuplaşmadır. Bu tür kutuplaşma, bireylerin ideolojik ve siyasi çerçevelerinde rakipleriyle arasındaki farklılıkları algılaması olarak tanımlanır ve algının yoğunluğu kutuplaşmanın derecesini belirler (Yang, 2016, akt. Uslu, 2022, s. 556-581). Elitler ve halk arasındaki kutuplaşmanın şiddetinin farklı olduğu gösterilmiştir. Elitlerin daha sert söylemler kullandığı, halk düzeyinde ise kutuplaşmanın daha az belirgin olduğu gözlemlenmiştir (Fiorina, 2005; DiMaggio vd., 1996, akt. Uslu, 2022, s. 556-581).

Kutuplaşmayı hem ideolojik ve sosyal kimlik açısından hem de elitler ve toplum düzeyinde, bir toplumda keskin ve dışlayıcı "biz ve onlar" ayrımı olarak

tanımlamak uygundur (McCoy vd., 2018, s. 18). Kitlesele göçler, özellikle savaş nedeniyle gerçekteşenler, göç edilen ÷lkede toplumsal sorunları derinleştirebilir. Göç edenler, barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçların yanı sıra sosyal dışlanma gibi sorunlarla da karşılaşabilirler (Uslu, 2022, s. 556-581).

Göçmenlerin ulusal kimlikleri, göç edilen ÷lkeledeki hakim kimlikle karşılaşırken genellikle "asimetrik" bir ilişki kurar. Bu durum, ötekileştirme olgusunu doğurur. Eşitsiz koşullarda karşılaşan iki kimlik, sosyal ve ekonomik farklılıkların ötesinde bir ayrışmaya yol açar (Doğanoğlu, 2022, s. 318-320). Kimlikler, kapsama ve dışlama diyalektiğıyle inşa edilir ve ulusal kimlik, bir toplumda özgün bir yapının ürünü olarak ortaya çıkar (Anderson, 2007; Gellner, 2008; Smith, 2004).

Kapitalizm ve neoliberalizmin etkisiyle mekânsal eşitsizlikler ve ayrışmalar artmıştır. Bu bağlamda, mekânsal eşitsizliklerin ve sosyo-ekonomik ayrışmanın incelenmesi önemlidir. Türkiye’de, özellikle 1980’lerden itibaren sermaye merkezli kentleşme süreci, bu ayrışmaları daha belirgin hale getirmiştir (İncedere, 2022, s. 129). Sosyo-ekonomik ayrışma, refah seviyesi düşük ve yüksek gruplar arasında gözlemlenebilir ve bu ayrışma, özellikle büyük göç olayları, pandemiler ve doğal afetler gibi krizlerle derinleşebilir. Gaziantep örneğinde, 2011 Suriye göçü, pandemi ve 6 Şubat depremi sonrası ayrışma ve kutuplaşmanın arttığı gözlemlenmiştir (İncedere, 2022, s. 129)

Kentin ekonomik yapısı, küreselleşme ve neoliberalizmin etkisiyle birlikte, devlet politikaları da kentsel mekân içindeki ayrışmanın veya bütünleşmenin önemli faktörlerinden biridir. Kentler, kendilerine özgü yapıları, mimarileri, avantajları ve dezavantajları ile bir mahalleler toplamıdır. Bu bağlamda, kent içinde yüksek veya düşük gelir grubuna dayanan ayrışma ya da kutuplaşmanın tamamen ortadan kalktığı bir kent anlayışı, sadece aşırı iyimser, ütöpik bir yaklaşımı yansıtır. Her durumda, tartışılan kent tipolojilerinde bir zengin-fakir ikiliğı mevcuttur. Bu ikilik, mekân tasarlayan, değıştiren ve dönüştüren yüksek gelirli bireyler ile onlardan geriye kalan ve kent içinde yaşamak zorunda kalan düşük gelirli bireyler arasındaki farkı ifade eder (Kempen, 2017, s. 15).

Son dönemlerde küreselleşme, kapitalizm ve neoliberalizmin etkisiyle, sosyal grupların mekânsal ayrışması ve kentsel kutuplaşması ciddi oranda artmıştır. Bu durum literatürde "sosyal kutuplaşma" (Mingione, 1991), "yeni kentsel sınıf"

(Fainstein et al., 1992; Ginsburg, 1992; Kelso, 1994), "mekânsal sonuçlar açısından bölünmüş şehirler" (Divided Cities) (Hall, 2003; Kempen, 2007; Hamnett, 1996) ve "ikili şehir" (Dual City) (Marcuse, 1989; Mollenkopf & Castells, 1991) olarak tanımlanmaktadır. Çalışmaların çoğu bölünmüş kentlerin varlığına odaklanmakta, ancak sosyo-ekonomik açıdan bir kutuplaşma ve ayrışmanın kent ve mekân içinde kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Ayrışma, kent içinde her zaman var olan bir fenomendir; çünkü "kentler ister ayrılmış, isterse de kutuplaşmış olsun" ya da nasıl adlandırılmak istenirse istensin, yerleşim bölgelerindeki ayrılık tamamen kente özgü bir durumdur (Marcuse, 2002, s. 172). Ayrışma kavramı, bir asır önce büyük göç dalgası ve etnik bölünme ile Amerika'da ortaya çıkmış bir kavramdır ve Chicago Okulu'nun bir terimi olarak insan ekolojisi içinde karşımıza çıkmaktadır (Maloutas, 2004, s. 127). Ayrışma kavramı, daha sonraları bir organik fenomen olmaktan ziyade, ırksal ve bireysel davranışlar açısından hane halkı tercihlerinin konut piyasası ile olan ilişkisine dayanan bir sonuç olarak görülmektedir. Gelişmiş ve küreselleşmiş toplumlar, sosyal eşitsizliği deneyimlemekte ve bu eşitsizliğin bir sonucu olarak konut ayrımcılığına maruz kalmaktadır (Hamnett, 2005, s. 97). Ayrımcılık çalışmalarından elde edilen bulgular, sosyal ayrımcılığın boyutunu etkileyen üç ana koşulu işaret etmektedir: gelir, fırsat ve eğitim eşitsizliği. Gelir eşitsizlikleri, günümüzde küresel bir sorun haline gelmiş ve hızla derinleşmeye devam etmektedir. İnsanlık tarihinde, özel mülkiyet ve sömürü ile başlayan eşitsizlik kavramı, sanayileşme ile kendini besleyen bir döngü oluşturmuştur (İncedere, 2022, s. 85).

Yoğunlaşan sosyo-ekonomik eşitsizlik, kentsel mekânlar açısından yeniden düşünmeye ve farklı açılardan bakmaya yöneltmiştir. Kentsel temelli haklar, medeni haklar, eşitlik, adalet, yasa ve anayasal kavramların ihlali olarak yorumlanan mekânsal adaletsizlikle özdeşleştirilmektedir. Kentsel politikalar, mekânsal adaletsizliği artıran endüstriyel kapitalist kent yapısını, zenginlerin, yani refah düzeyi yüksek grupların, fakir gruplara kıyasla avantajına olacak şekilde ortaya çıkarmaktadır. Kentler, endüstriyel kapitalizm ile birlikte yüksek gelirli gruplara statü kazandıran bir hale gelmiştir (Soja, 2010, s. 112). Eşitsizlik, kentsel mekân içinde yaşam kalitesine zarar veren, mekânsal kalıplar üreten bir unsur haline gelmiştir. Bu durum, eşitsizlik ve kaynakların adaletsiz birikimi sonucunda evrensel insan haklarına zarar vermekte ve kentsel mekânların yapısıyla birlikte mekânsal örüntüleri etkilemekte, yer duygusunu

değiştirmektedir. Bu bağlamda, bir bireyin bağlılık gösterdiği bir kent alanı, başka bir birey için aynı bağlılığı oluşturmaz (Harvey, 2013, s. 54).

Hillier ve Vaughan (2007), "The City as One Thing" başlıklı makalelerinde, kentin farklı disiplinlerce iki bileşenden oluşan bir şeymiş gibi algılanmasının eksikliklerine dikkat çekmektedir: Kent iki şeydir; mekânla birbirine bağlanan büyük yapılar bütünü ve etkileşimle birbirine bağlanan karmaşık insan olayları ve aktiviteleri. Bu iki bileşeni fiziksel ve sosyal kent olarak adlandırabiliriz. Kentsel pratik ve teori, bu iki kenti de birbirine bağlamalıdır, fakat bunun için her ikisini de besleyen düşünümsel disiplinler gerekmektedir. Genel yaklaşım, fiziksel kenti ön planda tutarken, sosyal kenti arka plana itmek ya da tam tersini yapmak üzerine kuruludur. Oysa, her iki boyutun bir arada, bütün halinde ele alınması gerekmektedir (İncedere, 2022, s. 130).

Kent bölgesel olarak homojen açıdan değerlendirilebilir; çünkü bu bölgelerin kendilerine ait yarar fonksiyonları ve davranışları vardır (Harvey, 2013, s. 98). Bu mekânsal bölünmenin nedeni, modern sanayi kentlerinin ortaya çıkması ile ilişkilendirilebilir. Modernizm sonucunda, zenginler ve fakirler bazen aynı mekânda, ancak farklı alanlarda yaşarken, bazen de yakın mesafelerde yaşamaktadırlar. Bu, mekân içinde ortaya çıkan konut ayrımcılığının bir sonucudur ve bu durum modernitenin siyasi kökenlerine dayanmaktadır (Byrne, 2001, s. 67). Örneğin, pandemi sırasında enfekte olma oranları açısından Ataköy ve Şirinevler karşılaştırması bu durumu gözler önüne sermektedir. Şirinevler, daha düşük refah seviyesine sahip sınıf ve göçmenlerin yaşadığı bir semt olarak öne çıkarken, Ataköy ise yüksek refah seviyesine sahip insanların yaşadığı, yeşil alanların bol olduğu apartmanlar ve rezidanslarla tanınan bir bölgedir. Bu iki semt arasındaki durum, yakın mesafelerde yaşayan zengin-fakir kent ayrımına önemli bir örnek teşkil etmektedir. Gaziantep örneğinde ise, orta ve üst sınıfa yakın bireylerin yaşadığı Karataş bölgesi ile dar gelirli bireylerin yaşadığı Güneş Mahallesi arasında benzer bir ayrım gözlemlenebilir.

Kent merkezlerinde oluşan bu eşitsizlik durumu, kentsel mekânların zenginler tarafından daha korunaklı, silahlı koruma içeren, alarm sistemleri ve site şeklinde çevrilmiş alanlar olarak tercih edilmesine yol açmıştır. Bu açıdan bakıldığında, fiziksel olarak birbirine yakın olan bu iki sınıf, sosyal açıdan bütünleşme yaşamamaktadır. Hatta, bu kentsel alanları çevreleyen zenginler, diğer sınıfı tehlikeli bir sınıf olarak

lanse etmektedir. Bu durum, Gaziantep'teki Suriyeli göçmenler açısından bir ötekileştirme anlamına gelebilir. Caldeira (2001), içinde yaşadığımız durumu şu şekilde özetlemektedir: "Bu geri çekilmeyi meşrulaştırmaya ve korkuyu yeniden üretmeye yardımcı olan korku söylemleri, farklı referanslar bulmaktadır. Sıklıkla bunlar suç ve özellikle de şiddet suçuyla ilgilidir. Fakat aynı zamanda, yoksul ve marjinal gruplara yönelik ırk ve etnik kaygıları, sınıf önyargılarını ve referanslarını da içermektedir" (Caldeira, 2001, s. 14).

Günümüz dünyasında mekânsal eşitsizliğin en büyük örneklerinden biri, yaşadığımız alanlardaki kapalı yerleşimler ve gözümüzü bakmaktan sakındığımız gecekondulu mahalleleridir. Bu bağlamda, Lefebvre'nin mutlak mekân ve toplumsal mekân konusundaki yorumları büyük önem taşımaktadır.

4.2. Sosyal Kutuplaşma

Sosyal kutuplaşma kavramını açıklarken iki temel problem öne çıkmaktadır: sosyal kutuplaşmanın tanımı ve ölçümü. Sosyal kutuplaşma, ekonomik yapıdaki değişim, mesleki farklılıklar, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerden yararlanma durumunun insanlar arasında farklı uç noktalarda olmasından kaynaklı olarak sosyal statülerin oluşmasıyla, orta sınıfın erimesi ve yalnızca iki sınıfın belirgin hale gelmesi olarak tanımlanabilir (Pratschke & Morlicchio, 2008, s. 45). Sosyal kutuplaşma, gelir düzeyi yüksek olan üst sınıf ile gelir düzeyi düşük olan alt sınıf gruplarına bağlı kişi sayısının artmasına bağlı olarak ortaya çıkar (Pratschke & Morlicchio, 2008, s. 48; Tai, 2010, s. 25). Son yıllarda gelir düzeyi düşük çalışanların oranının yükseldiği gözlemlenmekte ve toplumsal sınıflar arasındaki sosyal kutuplaşmanın arttığı görülmektedir. Sosyal kutuplaşma, hem ekonomik olarak gelir düzeyindeki farklılaşmalara hem de sosyal sınıflar arasındaki farklılıklara dayanmaktadır. Her iki durumda da kutuplaşmayı oluşturan ana unsur, gelir düzeyindeki farklılık ve uçurumdur (Pratschke & Morlicchio, 2008, s. 50).

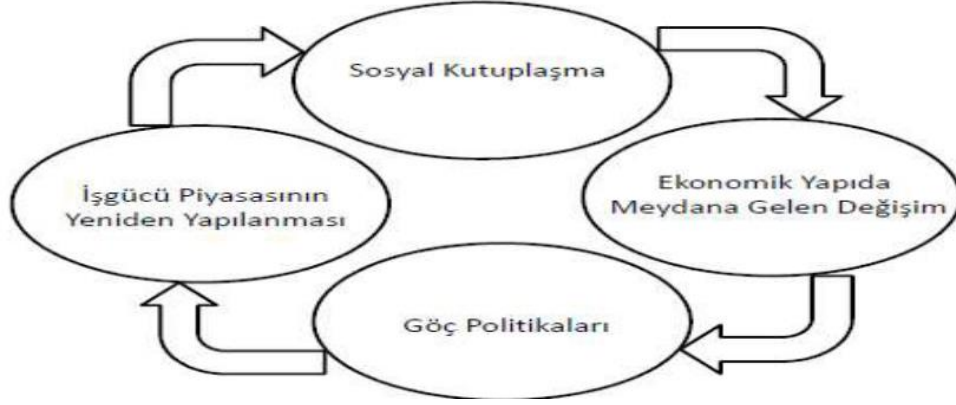
Küreselleşme ile ilgili yapılan genel değerlendirmelerde, sosyal kutuplaşmanın, ekonomik ve sosyal olarak ikili bir yapı oluşturduğu ifade edilmektedir. Sosyal kutuplaşma, toplum içindeki farklılıkları ifade etmekte ve çeşitli durumlarda ortaya çıkabilmektedir. En basit tabiriyle sosyal kutuplaşma, üst ve alt sınıfların büyüdüğünü ve Marx'ın deyimiyle, orta sınıfın bu iki sınıf arasında eriyip kaybolduğunu göstermektedir. Ayrıca, hane halkları içinde fazla çalışanın bulunduğu

aile yapısıyla, tek bir çalışanın mevcut olduğu hane halkları arasındaki gelir eşitsizliğine de vurgu yapmaktadır (Andersen, 2004, s. 18). Sosyal kutuplaşma, dünya kenti tezinin en tartışmalı yönlerinden biridir. Bu teze göre, küresel kentler, çift sosyal katmana bölünme eğilimindedir. Küresel rekabet, kentsel ekonomiyi değiştirmekte ve bu değişiklikler, istihdam yapılarını ve sosyoekonomik yapıdaki değişimi, yani kutuplaşmayı veya eşitsizliği içermektedir (Hansen et al., 2010, s. 62). Ancak, toplumsal kutuplaşma tezinin tüm şehirler için uygulanabilir olup olmadığı dünya çapında tartışılmaktadır. Bazı ampirik çalışmalar, alt ve üst tabakalar için bölünme eğilimi olduğunu gösterirken, Avrupa ve Asya kentlerinde yapılan çalışmalar farklı bir sosyal değişim yaşandığını göstermektedir. Bazı bilim insanları, bu kavramın varlığını inkâr etmekte veya tanımının ve genel küreselleşme sürecine uygulanabilirliğini eleştirirken, diğerleri bu kavramı sosyal eşitsizliği sembolik olarak ifade ettiğini düşünmektedir. Bu kavramı ampirik olarak açıklamaya çalışanlar ise, bu kavramın hala yerel bağlamda farklı dünya kentlerinde doğrulanması gereken bir tez olduğunu savunmaktadırlar (Tai, 2010, s. 30).

Küresel kentlerde karşılaşılan ve sosyal kutuplaşmaya yol açan önemli sorunlardan biri, göçmen işçi sayılarındaki artıştır. Göçmen işçi tabakası, işgücü piyasalarında göz ardı edilen önemli bir faktördür. Bu sorunu yaşayan ülkelere örnek olarak Avrupa Birliği Ülkeleri verilebileceği gibi, 1980 öncesinden beri hızla büyüyen Asya kaplanları da örnek gösterilebilir. Avrupa Birliği'nde yaşanan göçler, yasal ve yasal olmayan yollarla gerçekleşmektedir. Her iki durumda da gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere gelen göçmenler, geldikleri yeni ülkeye sosyal ve ekonomik olarak uyum sağlamakta zorlanmakta ve bu durum, sosyal yapıyı değiştirmektedir. Asya'daki büyük şehirlere yüksek oranda göçmen işgücü akımı olmuş ve bu durum, kentlerdeki işgücü piyasasının ve sosyal yapının değişmesine neden olmuştur. Bir tarafta Çin ve Güney Asya'dan gelen, özel yetenek gerektirmeyen işlerde çalışmak isteyen göçmenler, diğer tarafta Asya ekonomilerinde fırsat arayan ve göçmen olan Asyalı uzmanlar bulunmaktadır (Tai, 2010, s. 35).

Bu bağlamda, Türkiye'de yaşanan Suriye göçü sonrası benzer ekonomik ve sosyal sorunlar ortaya çıkmıştır. Suriyeliler, kendi kültürel ve sosyal yapılarını Türkiye'ye taşımış ve bu durum, yerel halk ile entegrasyon sürecinde sorunlar doğurmuştur. Suriyeliler ve yerel halk arasında, kültürel farklılıklardan kaynaklanan bir kutuplaşmanın yanı sıra, gelir düzeyindeki eşitsizliklerden kaynaklanan sosyal

kutuplaşma da meydana gelmiştir. Ayrıca, Suriyelilerin bazı sosyal mekânlarda da sosyal kutuplaşma yaşadığı görülmektedir.

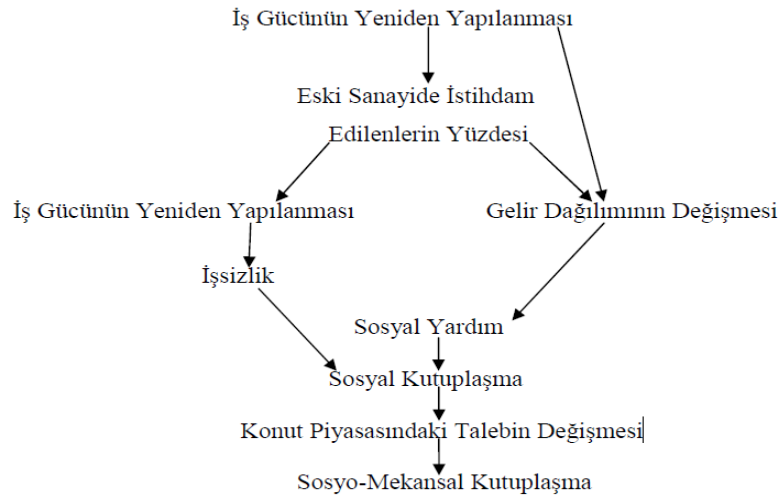

Şekil 4.1. Sosyal Kutuplaşma ve Diğer Faktörlerin İlişkisi

Kaynak: www.understandingsocialscience.wordpress.com, 02.02.2024

4.2.1. Sosyal Kutuplaşmanın Nedenleri

Küreselleşme, tarih boyunca kentlerin esas önemini kazanmasına yol açan önemli bir olgudur. Devletin ekonomik yapı üzerindeki etkisinin azalması, yerini çok uluslu şirketlere bırakmış ve bu durum küresel sermayenin toplum içindeki eşitsizliği ve adaletsizliği artırmasına neden olmuştur. Küreselleşme süreciyle birlikte gelişen ulaşım, iletişim ve teknoloji ağlarına erişim, sosyal kutuplaşma açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Şekil 4.2. Ekonomik Değişim Sosyal Kutuplaşma ve Mekansal Ayrışma Modeli

Kaynak: O'Loughlin ve Friedrichs 1996, 15.

Şekil 4.2.'de Ekonomik Değişim Sosyal Kutuplaşma ve Mekânsal Ayrışma Modeli (O'Loughlin & Friedrichs, 1996, s. 15). Şekil 2.16'da sosyal kutuplaşmanın

ortaya çıkmasına neden olan etmenler gösterilmektedir. Sosyal kutuplaşmaya neden olan etmenler, gelir dağılımı eşitsizliği, ekonomik yapıdaki dönüşüm, istihdam koşullarının yeniden yapılanması, mesleki yapıdaki dönüşüm ve uluslararası göçlerin artışı gibi unsurları içermektedir.

4.2.2 Uluslararası Göçler

Göç, bireylerin yaşadıkları yerden coğrafi olarak yer değiştirme eylemidir. Son yıllarda küreselleşmenin etkisiyle göç hareketleri hız kazanmıştır (Kaya, 2009, s. 52). Küreselleşme, sermaye, mal ve para akışının yanı sıra insanların bölgeler, ülkeler ve kıtalar arasındaki hareketliliğini de artırmıştır. Göçün temel nedeni genellikle daha iyi yaşam standartları arayışı ve geleceğe yönelik kaygıları azaltma isteğidir. Günümüzde göç, bireysel bir tercih olmaktan ziyade, daha iyi koşullarda yaşamak için bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir (Gökbayrak, 2006, s. 22).

Suriye'den Türkiye'ye yapılan göç, genellikle savaşın bir sonucu olarak görülsede, ekonomik faktörler de önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası göçlerin etkileri, demografi, politika, ulusal güvenlik, kültür, din ve dil gibi sorunlarla temas halindedir. Dünya genelinde göç eden kişi sayısı 190 milyon iken, göçmenler genellikle nüfusu nispeten daha küçük ülkelere göç ettikleri için göç alan ülkelere büyük nüfuslar oluşturabilmektedir. Türkiye'de yaklaşık 85 milyonluk bir nüfus içinde göçmenlerin resmi rakamlara göre 3-3.5 milyon kadarı bulunmaktadır ve bu durum nüfusun %5-6'sını oluşturmaktadır.

OECD bölgesinde göçmen oranı en yüksek ülkeler Avustralya ve İsviçre olup, bu oran %23'ü aşmaktadır. Finlandiya ve Macaristan'da ise bu oran yaklaşık %3'tür (OECD, n.d.). Uluslararası göçlerin artışında temel etken, küreselleşmenin zenginliği gelişmiş ülkelere, yoksulluğu ise az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere yoğunlaştırmasıdır. Bu durum, küresel gelir dağılımında adaletsizliği ve yoksulluğu artırmıştır (Gökbayrak, 2006, s. 25). 2002 yılında dünyada göçmen sayısının 176 milyon olduğu, 2030 yılında ise 200 milyonu aşacağı tahmin edilmektedir. En fazla göç alan ülkeler ABD (34,6 milyon), Almanya (9,1 milyon), Fransa (6,3 milyon), Hindistan (6,2 milyon) ve Kanada'dır (5,7 milyon). En fazla göç veren ülkeler ise Meksika, Hindistan, Bangladeş, Çin ve İngiltere'dir (Kaya, 2009, s. 55).

Günümüzde küresel kentlere nitelikli ve niteliksiz işgücü göç etmektedir. Bu durum, Türkiye'de ekonomik açıdan nitelikli ve niteliksiz işgücü arasındaki bağı

artırmakta ve kutuplaşmaya neden olmaktadır. Nitelsiz işgücü sahipleri, genellikle yerli halkın yapmak istemediği düşük ücretli işlerde çalışmaktadır (Gökbayrak, 2006, s. 28). Küresel kentler nitelikli işgücünü çekerken, nitelsiz işgücüne sahip göçmenler ise daha düşük gelirli işlerde çalışmaktadır.

4.2.3. Sosyal Kutuplaşma Sonucu Olarak Kent Yapısının Değişim

Küreselleşmenin etkisiyle kentler daha önemli bir konum kazanmış ve kentlerin geçirdiği dönüşüm dünya ekonomisinin değişimi ile yakından ilişkilidir (Geniş, 2007, s. 71-72). Küreselleşmenin sosyal kutuplaşma üzerindeki etkisi, büyük küresel kentlerde daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Endüstri devrimi ile sanayi toplumunun bilgi toplumuna dönüşmesi, kentleri de etkilemiştir. Bu dönüşüm, kent içindeki bağımlı değişkenleri yeniden yapılandırmıştır (Sarioğlu, 2005, s. 13). Kentler, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik birçok aktivitenin mekânı haline gelmiş ve kentsel dönüşüm gerçekleşmiştir (Kostres & Reba, 2010, s. 332). 1980'lerin sonları ve 1990'larda yaşanan sosyal kutuplaşma, şehirlerde gettolaşma süreçlerini başlatmıştır (Hansen et al., 2010, s. 859). Ekonomik değişim, iş gücü piyasasının değişimi ve göç akımları, Avrupa kentlerinde sosyal yapının değişmesine neden olmuş ve bu durum sosyal kutuplaşma kavramıyla ilişkilendirilmiştir (Pratschke & Morlicchio, 2008, s. 2).

Devletlerin küreselleşme çabaları ve neoliberal ekonomik politikaların etkisiyle yeni toplumsal aktörler ve kent için sosyo-ekonomik çıkarlar ortaya çıkmış, bu çıkarlar toplum içinde çatışmalara yol açmıştır (Geniş, 2007, s. 73). Kentsel mekânlarda zengin ve fakir insanlar arasında derin bir ayrışma ve kutuplaşma gözlemlenmektedir. Gaziantep ilinde göçler ve kentleşme sonucunda şehrin belli ekonomik yapıya sahip kesimleri yer değiştirmekte; yerli halk, ekonomik durumlarına bağlı olarak Karataş, Emek ve İbrahimli bölgelerine yönelmekte, göçmenler ise Şehreküstü, Yukarıbayır, Düztepe ve Hoşgör gibi mahallelerde hakimiyet kurmaktadır. Bu durum, sanayileşmeden bu yana şehir içindeki sınıflar arasında bir kaçış mücadelesine dönüşmüştür.

Küresel kentler, küresel sermayenin, şirketlerin ve malların yoğun olarak bulunduğu yerlerdir ve uluslararası pazarlara yönelik faaliyetlerin merkezidir (Sağır, 2005, s. 58). Bu kentlerde sanayi sektörünün payı azalırken, hizmet sektörünün payı artmaktadır. Bu durum, toplumsal kutuplaşmaya yol açmakta ve orta sınıfın erimesine

neden olmaktadır. Orta sınıfın azalmasıyla birlikte, yüksek gelirli kişiler ile düşük gelirli hizmet çalışanları arasında uçurum oluşmaktadır.

Kentsel yapının değişmesi, kırsal alanlardan büyük kentlere göç eden insanların kentlerin avantajlarından yararlanma isteğinden kaynaklanmaktadır. Küresel kentler, mekânsal eşitsizliğin yoğun olarak yaşandığı yerlerdir ve bu eşitsizlik küresel ekonominin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Sağır, 2005, s. 62-63). Küreselleşmenin etkisiyle toplumsal ve mekânsal eşitsizlikler artmış ve bu durum Gaziantep ilinde de iki farklı yaşam tarzının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, kentlerde kapitalizmin, eşitsizliğin, kutuplaşmanın ve yabancılaşmanın etkilerini gözler önüne sermektedir (Sağır, 2005, s. 66).

4.3. Kentleşme ve Siyasal Kutuplaşma

Siyasal kutuplaşma, bir toplumun siyasi görüşlerde, ideolojilerde veya partiler arasında belirgin bir bölünme yaşamasıdır. Bu durum, toplumun farklı kesimleri arasında gerilimler, çatışmalar ve zorlaştırıcı siyasi atmosferler yaratabilir. Siyasal kutuplaşma, ekonomik gelirin dağıtımı, nüfus yapısı ve sosyal yapı gibi faktörlerden beslenebilir ve dini, etnik köken gibi farklılıklar üzerinden de gerçekleşebilir (Özgür, 2006, s. 45).

Siyasal ayrışma ve kutuplaşma, toplumun müzakere ortamının kaybolmasına ve ideolojik grupların etki kaybetmesine neden olabilir (Epstein & Graham, 2007, s. 1). Kentsel alanlarda ekonomik eşitsizlikler ve sosyal kutuplaşma, siyasal kutuplaşmayı da beraberinde getirebilir. Bu durum, kentleşme süreçlerinin getirdiği toplumsal değişimlerle yakından ilişkilidir.

Türkiye’de göç ve kentleşme ile birlikte siyasal kutuplaşma gözlemlenmektedir. Göçmenlerin, özellikle Suriye göçmenlerinin, kent merkezlerinde oluşturdukları yoğunluk ve sosyal yapının etkisi, yerel siyasette kutuplaşma ve gerilimlere neden olabilmektedir. Bu durum, toplumsal uyumsuzlukları artırmakta ve siyasal manzarayı şekillendirmektedir.

Küreselleşme süreci, kentlerdeki sosyo-ekonomik eşitsizliklerin ve sosyal kutuplaşmanın artmasına neden olmuş, bu durum da siyasal kutuplaşmayı beslemiştir. Siyasal kutuplaşmanın kentleşme süreçleriyle nasıl ilişkilendiği, sosyal, ekonomik ve politik faktörlerin bir arada değerlendirilmesiyle daha iyi anlaşılabilir.

4.3.1. Toplumsal Ayırışma

Siyasal kutuplaşma, kentlerde toplulukları belirli siyasi görüşlere göre ayırıştırabilir. Bu ayırışma, belirli bir bölgede benzer siyasi görüşlere sahip bireylerin bir araya gelmesine ve diğer görüşlere sahip olanlarla daha az etkileşime girmesine neden olabilir. Bu durum, kent içinde sosyal bütünleşmeyi zorlaştırabilir. Az etkileşim, kutuplaşma ve ayırışma ile birlikte insanlar arasında bir düşmanlık duygusunun artmasına yol açabilir. Kendinden farklı olanı tanımayan ve görmeyen bireyler, "öteki" olana karşı olumsuz tavırlar sergileyebilir ve içgüdüsel olarak korku duygusuyla tepkiler gösterebilir. Bu durum, kentsel alanlarda sosyal dayanışmanın güçlenmesi gereken durumlarda ayırışmaya neden olabilir (Putnam, 2007, s. 137-174; Tilly, 2003, s. 45-63).

4.3.2. Sosyal Hareketlilikte Değişiklik

Siyasal kutuplaşma, kentlerde sosyal hareketliliği etkileyebilir. Farklı siyasi görüşlere sahip bireyler arasındaki gerilimler, sosyal sınıflar arasında geçişin zorlaşmasına veya belirli siyasi görüşlere sahip bireylerin belirli bölgelerde ekonomik olarak daha güçlü olmasına neden olabilir. Bu siyasal kutuplaşma, ekonomiden kaynaklanabilir; çünkü belirli gruplar, mevcut siyasal konjonktüre bağlı olarak daha iyi ekonomik seviyelerde kalkınabilirler. Bu durum, sosyal hareketlilik bağlamında, aynı siyasi görüşe sahip ve dolayısıyla benzer ekonomik seviyelerde olan insanların belirli sosyal alanları tercih etmesine neden olabilir (Bourdieu, 1984, s. 123-145; Massey & Denton, 1993, s. 67-85). Gaziantep'te bu yapı heterojendir ve belirli siyasi grupların hakim olduğu mahalleler bulunsa da, her mahallede tek bir siyasal ideolojinin egemen olduğu söylenemez. Gaziantep'te sosyal mekânsal hareketlilik, genellikle siyasal ideolojilerden bağımsız olarak ekonomik seviyede gerçekleşmektedir.

4.3.3. Toplumsal Çatışmalar

Siyasal kutuplaşma, kentlerde toplumsal çatışmalara yol açabilir. Farklı siyasi görüşlere sahip gruplar arasındaki gerilimler, protestolar, çatışmalar ve kutuplaşmış bir siyasal atmosferin oluşmasına neden olabilir. Bu durum, kentsel alanda toplumsal huzursuzluğa ve güvensizlik hissine yol açabilir. Ayırışma ve kutuplaşma sonucunda, kent içinde bazı mahalleler belirli gruplar tarafından "tehlikeli" olarak görülebilir (Giddens, 1990, s. 78-92; Coser, 1956, s. 33-50). Gaziantep'te, Vatan Mahallesi bu duruma örnek teşkil etmektedir.

4.3.4. Politika ile Günlük Yaşamın Entegrasyonu

Siyasal kutuplaşma, kentlerde siyasi meselelerin günlük yaşamla daha sıkı bir şekilde entegre olmasına neden olabilir. Bu durum, bireylerin siyasi görüşleri konusunda daha duyarlı hale gelmelerine ve günlük etkileşimlerde bu görüşleri ifade etmelerine yol açabilir (Foucault, 1991, s. 67-88; Habermas, 1984, s. 107-123).

4.3.5. Kentsel Planlama ve Politika zerinde Etki

Siyasal kutuplaşma, kentlerdeki planlama ve politika süreçlerini etkileyebilir. Farklı siyasi gruplar arasındaki çatışmalar, kentsel gelişim projelerini, altyapı çalışmalarını ve diğerk politika kararlarını zorlaştırabilir veya yönlendirebilir (Harvey, 2012, s. 123-145; Castells, 2000, s. 95-115). İzmirk ve Konya kentleri gibi şehirlerde veya aynı şehir içindeki farklı mahallelerde siyasi kutuplaşmanın etkileri gözlemlenebilir. Mahallelerin yapısı, yaşam tarzı ve ekonomik duruma bağlı olarak, bu mahalleler arasında siyasi düşünceler farklılık gösterebilir ve mahalleler farklı siyasi ideolojilere yönelim gösterebilir. Kentsel planlamanın etkisi önemlidir; ancak, kent içinde insanların yönelim gösterdiği yerleşim biçimleri daha belirleyicidir. Suriye göçünden sonra yapılan sosyal uyum projeleri bu duruma bir örnek teşkil etmektedir.

4.3.6. Kentlerde Siyasi Kutuplaşmanın Nedenleri

Kentlerde siyasi kutuplaşma, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik faktörlerin birbirleriyle etkileşim halinde olduğu karmaşık bir süreçtir. Bu bağlamda, kutuplaşmanın çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Öncelikle, ekonomik eşitsizlik önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır. şehirlerdeki gelir adaletsizliği, farklı sosyal sınıfların siyasi tercihlerinde belirgin ayrılıklara neden olabilir. Gelir düzeyi düşük olan gruplarla yüksek gelirli kesimler arasında siyasi tercihlerde farklılıklar gözlemlenebilir (Castells, 1996, s. 55-72; Harvey, 2012, s. 112-130).

Kültürel eşitlilik de kentlerde siyasi kutuplaşmayı tetikleyen faktörler arasında yer almaktadır. şehirlerde farklı kültürel grupların bir arada bulunması, bu grupların siyasi görüşlerinin farklılaşmasına zemin hazırlayabilir. Kültürel gruplar arasındaki etkileşimsizlik ve anlayış eksikliği de kutuplaşmayı derinleştirebilir (Kymlicka, 2001, s. 99-115). Etnik ve irksal faktörler ise bu süreci daha karmaşık hale getirmektedir. Özellikle Suriyeli göçmenlerin belirli mahallelerde yoğunlaştığı Gaziantep rneğinde, göçmenlerin yerleşim alanlarındaki homojenleşme, siyasi kutuplaşmayı artıran unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir (Yıldız, 2017, s. 45-62).

Kentsel yoksulluk da siyasal tercihler üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Yoksul kesimlerin sosyal hizmetlere ve ekonomik fırsatlara olan ihtiyacı, bu grupların siyasal tercihlerinin yönünü belirleyebilir. Örneğin, Gaziantep'te Düztepe ve Güneş mahallelerinde yaşayanlar daha muhafazakâr politik görüşlere sahipken, Emek ve İncilipınar gibi mahallelerde yaşayanlar daha seküler eğilimler göstermektedir (Çetin, 2020, s. 80-95). Ayrıca, eğitim seviyesi de siyasal kutuplaşma üzerinde etkili bir faktördür. Daha eğitilmiş bireyler, genellikle farklı siyasal eğilimler sergileyebilmekte, bu da kutuplaşmayı derinleştirebilmektedir (Giddens, 2009, s. 50-70).

Medya ve bilgi akışı da kentlerdeki siyasal kutuplaşmayı etkilemektedir. Özellikle belirli bir siyasal görüşü destekleyen medya organlarının varlığı, bireylerin bilgiye ulaşma ve algılama biçimlerini yönlendirebilmektedir. Bu durum, dijital platformlarda da görülmekte olup, bireylerin kendi siyasal görüşlerini destekleyen içeriklere yönelmeleri kutuplaşmayı artırabilir (Sunstein, 2017, s. 25-40). Son olarak, siyasal liderlerin ve partilerin radikalleşmiş söylemleri, kentlerdeki siyasal kutuplaşmayı derinleştiren bir diğer faktördür (Laclau & Mouffe, 1985, s. 12-30).

4.4. Kötücül Kutuplaşma

Kötücül kutuplaşma, toplumun çeşitli gruplarının artan düşmanlık ve önyargılarla bölünmesini ifade eder. Bu tür kutuplaşma, genellikle siyasi, dini, etnik veya ideolojik farklılıkların belirginleşmesiyle şekillenir ve toplumun bir arada yaşama ve iş birliği yapma kapasitesini zayıflatır. Kötücül kutuplaşma, demokratik süreçler üzerinde yıkıcı etkiler yaratır ve toplumsal barışı tehdit eder (Somer & McCoy, 2019, s. 45). Bu bağlamda, kutuplaşma sadece siyasal değil, aynı zamanda ekonomik, kültürel ve toplumsal alanlarda da olumsuz sonuçlar doğurur.

Bir toplumda kötücül kutuplaşmanın belirtileri arasında, bireylerin yalnızca kendi gruplarına aidiyet hissetmeleri, diğer grupları düşman olarak görmeleri ve karşıt gruplara karşı önyargı geliştirmeleri yer alır. Atlee (2004, s. 78), bu durumu, grupların kendilerini “biz” ve “onlar” gibi keskin karşıtlıklarla tanımlamaları olarak açıklamaktadır. Kutuplaşmanın bu boyutu, siyasi ve toplumsal sorunların çözümüne yönelik iletişim ve uzlaşma çabalarını büyük ölçüde kısıtlar. Bununla birlikte, grup içi dayanışmayı artıran bu mekanizma, grup dışı kesimlere karşı hoşgörüsüz bir tavır geliştirilmesine neden olabilir (Ağırdır, 2010, s. 93).

Kutuplaşma sürecinde rasyonel düşüncenin yerini, duygusal ve partizan yaklaşımlar alır. Bu bağlamda, seçmenler kendi gruplarının ideolojisine sıkı sıkıya bağlı kalır ve bu ideolojiden bağımsız olarak gelişen meselelerde bile öngörülebilir pozisyonlar alırlar (Grechyna, 2016, s. 52). Ayrıca, bu tür kutuplaşmanın ekonomik boyutu, gelir ve servet dağılımındaki adaletsizliklerin derinleşmesiyle daha da şiddetlenir. Küreselleşme sürecinin getirdiği ekonomik dönüşümler, merkez ve çevre ülkeler arasında olduğu gibi, kentsel ve kırsal alanlar arasında da ekonomik uçurumlar yaratır (Kazgan, 1994, s. 119; Kaygalak & Işık, 2007, s. 142).

Küreselleşmenin kentleşme üzerindeki etkileri, sanayileşme sürecinin mekânsal farklılaşması ve post-fordist üretim yapısının getirdiği esnek çalışma şartlarıyla açıklanabilir. Özellikle, büyük metropol kentler küresel ekonominin odak noktası haline gelirken, daha küçük kentler bu ekonomik ağların dışında kalma eğilimindedir (Kaygalak & Işık, 2007, s. 156). Gaziantep gibi kentlerde sanayileşme, göçmen nüfusun sanayi bölgelerine yakın yerlerde yoğunlaşmasına ve bu doğrultuda ekonomik kutuplaşmanın daha belirgin hale gelmesine yol açmıştır.

Sonuç olarak, kötücül kutuplaşma, sadece demokratik süreçler üzerinde değil, toplumsal uyum ve ekonomik adalet üzerinde de önemli tehditler oluşturmaktadır. Devletlerin maliye ve ekonomi politikaları, kutuplaşmayı hafifletmeye yönelik çözümler sunabilir. Bu politikalar, kamu harcamalarının eğitim, sağlık ve altyapı gibi alanlara yönlendirilmesiyle, toplumdaki eşitsizlikleri azaltmayı hedefler (Lindqvist & Östling, 2010, s. 88). Ancak, bu tür müdahalelerin etkili olabilmesi için, toplumlar arası diyalogun ve empatinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu tez, sanayileşme ve göç süreçlerinin Gaziantep'teki kentsel kutuplaşma üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Özellikle, sanayileşme sonrası işçi göçü ve 2011 sonrası Suriye göçünün, şehrin sosyal, ekonomik ve mekânsal dinamikleri üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Araştırma, bu süreçlerin kentsel yapının ve toplumsal ilişkilerin nasıl şekillendiğini anlamayı amaçlamıştır.

Gaziantep, sanayileşme sürecinde, özellikle 2000'li yıllardan itibaren hızla büyümüş ve metropol bir kent haline gelmiştir (Kazgan, 1994, s. 34). Bu hızlı büyüme, ekonomik fırsatlar sunarken, aynı zamanda sosyal ve kültürel zorlukları da beraberinde getirmiştir. Sanayileşme ile birlikte kentteki demografik değişim belirginleşmiş, yerli halkın ekonomik ve sosyal yapıları değişmiş ve yeni gelişen bölgelerle birlikte kentsel bölünmeler yaşanmıştır (Kazgan, 1994, s. 45). Bu süreç, Wallerstein'ın merkez-çevre teorisi çerçevesinde Gaziantep'in hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önemli bir merkez haline gelmesine yol açmıştır.

Suriye göçü, 2011 sonrasında Gaziantep'teki kentsel kutuplaşmayı daha da derinleştirmiştir. Suriyeli göçmenlerin genellikle düşük sosyo-ekonomik bölgelerde, özellikle Düztepe ve Karşıyaka gibi semtlerde yoğunlaşmaları, şehrin mekânsal ve toplumsal bölünmesini artırmıştır (Lale, 2022, s. 78). Bu durum, yerli halk ile göçmenler arasındaki sosyal entegrasyonu zorlaştırmış ve toplumsal gerilimleri artırmıştır. Göçmenlerin yaşadığı alanlar genellikle daha düşük ekonomik düzeylere sahipken, yerli halkın daha yüksek ekonomik düzeye sahip bölgelerde yaşaması, kentsel ayrışmanın belirginleşmesine yol açmıştır (Somer & McCoy, 2019, s. 142).

Tezde ayrıca kötücül kutuplaşma kavramı üzerinde durulmuştur. Kötücül kutuplaşma, toplumsal gruplar arasında artan düşmanlık ve önyargılarla karakterize edilen bir bölünme sürecini ifade eder. Bu tür kutuplaşma, demokratik süreçleri olumsuz etkileyebilir ve toplumsal barışı tehdit edebilir (Somer & McCoy, 2019, s.

150). Özellikle, ekonomik eşitsizliklerin derinleşmesi ve kültürel çeşitliliğin getirdiği sosyal çatışmalar, bu süreçte önemli rol oynamaktadır (Atlee, 2004, s. 56; Grechyna, 2016, s. 89). Gaziantep örneğinde olduğu gibi, sanayileşme ve göç süreçleri, bu tür kutuplaşmaların hızlanmasına neden olmuştur (Kaygalak & Işık, 2007, s. 98).

Sonuç olarak, Gaziantep'te sanayileşme ve göç süreçlerinin kentsel kutuplaşmayı derinleştirdiği ve sosyal-ekonomik farklılıkların belirginleştiği gözlemlenmiştir. Kentsel yapının, sosyal ilişkilerin ve toplumsal uyumun güçlendirilmesi için etkili sosyal politikaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Entegrasyon sürecinin güçlendirilmesi, kamu hizmetlerinin artırılması ve sosyal politikaların iyileştirilmesi, toplumsal uyumu destekleyebilir ve kutuplaşmanın olumsuz etkilerini azaltabilir (Lindqvist & Östling, 2010, s. 112).

Bu çalışma, Gaziantep özelinde yürütülen bir analiz sunarken, genel olarak sanayileşme ve göç süreçlerinin kentsel kutuplaşma üzerindeki etkilerini anlamak için önemli bir katkı sağlamaktadır. Gelecekteki araştırmalar, benzer süreçlerin diğer şehirlerdeki etkilerini ve bu etkilerin yönetim stratejilerini inceleyerek, daha kapsamlı sonuçlar elde edebilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ağır, O. ve Sezik, M. (2015). Suriye’den Türkiye’ye yaşanan göç dalgasından kaynaklanan güvenlik sorunları. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 95-123.
- Ağırdır, B. (2010) *Siyasette ve Toplumda Kutuplaşma*, KONDA, aktaran, Uysal, 2022.
- Akkoyunlu Ertan K. ve Ertan, B. (2017). Türkiye’nin göç politikası. *Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Çağdaş Araştırma*, 1(2), 7-39.
- Akşit, G., Bozok, M. ve Bozok, N. (2015). *Zorunlu göç, sorunlu karşılaşmalar: Hisar Köyü, Nevşehir’deki Suriyeli göçmenler örneği*. Maltepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1, 92-116.
- Akyıldız, İ. E. (2016). Göç teorilerinin karşılaştırmalı analizi. *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35(2), 127-176.
- Aliu, M. M. (2005). Zorunlu göç perspektifinden “1938’de Türkiye Yugoslavya nüfus mübadelesi” üzerine bir inceleme. *Balkan Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 29-44.
- Andersen, H.T. (2004). Spatial-not social polarisation social change and segretion in copenhagen. *The Greek Review Of Social Research*, 113,145-165.
- Atasoy, A. ve Demir, H. (2015). SuriyelİÜni sığınmacıların Kırıkhan'a (Hatay) etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 457-470.
- Başaran, İ. Soyututan Çağlar, A.Aygün, T.A. Özdemir Ed.) Türkiye Halk Sağlığı Kurumu.
- Başel, H. (2007). Türkiye’de nüfus hareketlerinin ve iç göçün nedenleri. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 53-85.
- Baykal, S. ve Yılmaz, L. (2020). Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu ile göç idaresi bağlamında Türkiye’nin yeni göç siyaseti. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 633-652.
- Bozkurt, Y. ve Ayfer, R. (2018). Göçün kentleşme üzerindeki etkisi: Kütahya il örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57.

- Byrne, D. (2001). *Understanding the urban*. Red Globe Press.
- Caldeira, T. (2001). *City of walls: crime, segregation and citizenship in sao paulo*. University of California Press.
- Castells, M. (1996) *The Rise of Network Society*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 1, 67-91.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 1, 67-91.
- Çeviker, A. ve Küçükbiltekin, H. (2011). Fransız mandası döneminde Suriye'nin ekonomik yapısı ve Türkiye ile ticari ilişkileri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(2), 1309-8012.
- Çolak, Ç. D. (2019). *XI. kalkınma planında yeni kamu yönetişimi paradigmasından izler*. Ombudsman Akademik, Sayı 11.
- Çolak, F. (2013). Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye göç hareketi (1950-1951). *Tarih Okulu Dergisi*, XIV, 113-145.
- DiMaggio, Paul & John Evans & Bethany Bryson. (1996). Have Americans' Social Attitudes Become More Polarized?. *American Journal of Sociology*, 102, 690–755.
- Doğanoğlu, M. (2022). Kimlik-içi ötekileştirme: Türkiye'deki Suriyeli göçmenler örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 316-325.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 9-22.
- Epstein, D.; Graham, J. D. (2007) *"Polarized Politics and Policy Consequences*.
- Eren, V. ve Aydın, A. (2016). Türkiye'deki kentleşme sürecinde yeni bir durum: Suriyeli kentliler. *Çukurova Araştırma Dergisi*, 2(1), 31-38.
- Erkal, M. E. (1980). *Beyin göçü*. Sosyoloji Konferansları, No:469, İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını.
- Erkan, R. ve Bağlı, M. (2005). Göç ve yoksulluk alanlarında kentle bütünleşme eğilimi: Diyarbakır örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22, 105-124.
- Fainstein, S., Gordon, I. ve Harloe, M. (1992). *Divided cities: new york and london in the contemporary world*. New York: Blackwell,

- Fiorina, M. P.; Abrams, S. J. (2008). *Political Polarization in the American Public*. New York: The Annual.
- Fiorina, Morris P. & Samuel J. Abrams & Jeremy C. Pope. (2005) *Culture Wars? The Myth of Polarized America*. New York: Pearson Longman.
- Gaziantep Ticaret Odası, Nisan 2022, aktaran, Lale, 2022.
- Geçici Koruma Yönetmeliği, Yayın Tarihi: 22.10.2014, 6203-6220.
- Gellner, E. (2008). *Uluslar ve ulusçuluk*. (B. Ersanlı & G. Göksu Özdoğan, Çev.) İstanbul: Hil Yayınları.
- Geniş, Ş. (2007). Küreselleşme, toplumsal eşitsizlik ve mekansal ayrışma. *Sivil Toplum ve Araştırma Dergisi*, 5(17-18):69-84.
- Ginsburg, N., (1992) *Division of welfare. a critical introduction to comparative social policy*. New York: Sage Publications.
- Gökbayrak, Ş. (2006). Uluslararası göçler ve kadın emeği. *Çalışma Ortamı Dergisi*, 86, 1-4.
- Grechyna, D. (2016). On the determinants of political polarization. *Economics Letters*, 144 (C), 10-14.
- Güllüpcinar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 53-85.
- Güllüpcinar, F. (2013). *Kent Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Gültekin, M. N. (2018). Gaziantep'teki Suriyeli mültecilerin toplumsal dayanışma ve etkileşim noktaları. *Turkish Studies Social Sciences*, 13(26), 673-692.
- Gültekin, M.N., Yücebaş, M., Soyudoğan M. Topçuoğlu, R., Doğanoglu, M., Kuzu, Ş.L., Gülhan, S.T., Aslan, A., İncetahtacı, N., Utanır, A., Aslan, Ç., Kaya, M., Karayakupoglu H.C., Açıkgöz, Ü. ve Özhazar, İ. (2021). *Gaziantep Monitörü 2020: Suriyeliler*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Günay, E. Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). *Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 37-60.
- Gündüz, A. O. (2013, Kasım). *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü (1989 Örneği)*. Kırklareli Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Güven, A. (2016). *Kent, kentlileşme ve kentsel yönetim ihtiyacı*. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 1, 21-30.

- Güzel, B. (2018). *Suriye iç savaşı bağlamında Türkiye'nin değişen göç ve göçmen politikaları*. Uluslararası göç ve mülteci kongresi bildirileri, 101-116.
- Hall, S. (2003). *Divided cities*. Oxford University Press.
- Hamnett, C. (1996). Social polarisation, economic restructuring and welfare state regimes, *Urban Studies*, 33(8), 1407-1430.
- Harvey, D. (2002). *Sınıfsal yapı ve mekânsal farklılaşma kuramı*. İçinde Alkan A. & Duru, B. (Ed.) *20. Yüzyıl kenti* (s. 147-172). İmge Yayınevi.
- Harvey, D. (2013). *Asi şehirler*. (3. bs) (Temiz, A. Çev.) Metis Yayınevi.
- Hillier, B., ve Vaughan, L. (2007). The city as one thing. *Progress in Planning*, 67(3), 205-230.
- İçduygu, A., Sirkeci, İ. ve Aydınğün, İ. (1998). *Türkiye'de iç göç ve iç göçün işçi hareketlerine etkisi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayımları, 207-244.
- İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2581-2615.
- İncedere, L. (2020). *Çağdaş kentsel teorilerde Marx'ı neden okuyoruz?* Kent Akademisi, 13(4), 640-650.
- Karasu, M. A. (2018). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların kentlerde neden oldukları güvenlik riskleri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36(2), 51-73.
- Kaya, M. (2009). Beyin göçü / entelektüel sermaye erozyonu bilgi çağının gönüllü göçenleri: beyin gurbetçileri. *Eğitime Bakış*, 5(13):17-20.
- Kaygalak İ., ve Işık, Ş. (2007). Kentleşmenin yeni ekonomik boyutları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 16 (2007), 17-35.
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin mültecileri neoliberalizm koşullarında zorunlu göç ve kentleşme*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Kaypak, Ş. ve Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyo- kültürel etkileri: Batman örneği. *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6, 84-110.
- Keleş, R. (2002). *Kentleşme politikası*. (7. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi Yayınevi.
- Keleş, R. (2014). *100 Soruda Türkiye'de kentleşme, konut ve gecekondulaşma*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kelso, W. A. (1994) *Poverty and the underclass*, New York University Press.
- Kempen, R. (2007). Divided cities in the 21st century: challenging the importance of globalisation. *Housing Built Environment*, (22), 13-31.

- Kılınç, Z. A. ve Bezci, B. (2011). Kentleşme, gecekondu ve hemşerilik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 323-344.
- Kostres, M. ve Reba, D. (2010). Housing for the new socio-economic elite- a case study of novi sad. *Architecture and Civil Engineering*, 8(3):329-343.
- Kurekova, L. M. (2018). Göç teorileri: AB'ne doğudan batıya göç akımları çerçevesinde kavramsal inceleme ve amprik test. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 80, 697-727.
- Kurtoğlu, A. (2005). Mekansal bir olgu olarak hemşerilik ve bir hemşerilik mekanı olarak dernekler. *European Journal of Turkish Studies*, 1-27.
- Kymlicka, W. (1998) *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, Çev. A. Yılmaz, İstanbul:
- Lale, L. (2022). *Suriye Göçünün Türkiye Kentleşme Süreçlerine Etkisi: Gaziantep Kenti Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1-162.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*. 3(1), 47-57.
- Lindqvist, E. & Östling, R. (2010). Political Polarization and the Size of Government. *The American Political Science Review*, 104 (3), 543-565.
- Maloutas, T., (2004). Segregation and residential mobility spatially entrapped social mobility and its impact on segregation in Athens. *European Urban and Regional Studies*, 11(3), 195-211.
- Marcuse, P. (1989). Dual city: a muddy metaphor for a quartered city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 13 (4), 697-708.
- Marcuse, P. (2002). *The divided city in history of states and cities: The partitioning of urban space*. Oxford University Press.
- Massey, D.,ve Denton, N. A. (1993). *American apartheid: segregation and the making of the underclass*. Harvard University Press.
- McCoy, Jennifer ve Tahmina Rahman & Murat Somer. (2018). Polarization and the global crisis of democracy: common patterns, dynamics, and pernicious consequences for democratic polities. *American Behavioral Scientist*, 62(1), 16-42.
- Memiş, H. (2015). İç savaş nedeniyle Kilis'te yaşayan Suriyelilerin oluşturduğu sosyoekonomik algılar üzerine bir araştırma. *E-SOSDER*, 14(52), 100-114.
- Mingione, E. (1991). *Social conflict and the city*. St. Martin's Press.

- Mollenkopf, J., H., ve Castells, M. (1991). *Dual city: restructuring new york*. Russell Sage Foundation.
- Okan, O. (2013). *Kent sosyolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Özcan, E. D. E. (2017). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi*, 183-215.
- Özdemir, H. (2012). Türkiye’de iç göçler üzerine genel bir değerlendirme. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Akademik Bakış Dergisi*, 30, 1-18.
- Özgür, E. F. (2006) *Sosyal ve mekânsal ayrışma çerçevesinde yeni konutlaşma eğilimleri: kapalı siteler İstanbul–Çekmeköy örneği*, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, FBE Şehircilik ABD, İstanbul.
- Pratschke, J. ve Morlicchio, E. (2008). *Social Polarisation, The Labour Market And Economic Restructuring In Europe: An Urban Perspective*. Understanding Social Science Working Paper, No.02:1-43.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD) Dergisi*, 5, 33-44.
- Sarınay, Y. (2011). *Cumhuriyet döneminde Balkan ülkelerinden Ankara’ya yapılan göçler (1923-1990)*. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi.
- Sarioğlu, S. (2005). *Küreselleşmenin kentler üzerindeki etkileri: Dünya kentleri ve İstanbul örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.13.
- Sartori, G. (2005 [1976]). *Parties and Party Systems*. Cambridge University Press.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1-13.
- Sezik, M. (2017). *Yurt dışı zorunlu göçlerin Türkiye kentleri üzerindeki etkileri*. 139-155.
- Smith, A. D. (2004). *Milli Kimlik*. (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları
- Soja, E. (2010). *Seeking spatial justice*. University of Minnesota Press.
- Somer, M. & McCoy, J. (2019). *Transformations through Polarizations and Global Threats to Democracy*, *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 681 (1), 8-22.
- Şen, M. (2014). Türkiye’de iç göçlerin neden ve sonuç kapsamında incelenmesi. *Çalışma ve Toplum*, 1, 231-256.

- Şimşek, D. (2017). Göç politikaları ve “insan güvenliği”: Türkiye’deki Suriyeliler örneği. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 140, 11-26.
- Tai, P.F. (2010). Beyond ‘Social Polarization’? A Test for Asian World Cities in Developmental States. *International Journal of Urban and Regional Research*, 34(4), 743-757.
- Tekeli, İ. ve Erder, L. (1978), *Yerleşme yapısını uyum süreci olarak iç göçler*. D.26, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Tepealtı, F. (2019). *Lozan nüfus mübadelesi göçleri ve Türk mübadillerin iskânı*. Coğrafya Dergisi, 39, 89-98.
- Turut, H. ve Özgür E. M. (2018). Klasik kent kuramlarından eleştirel kent kuramlarına geçiş bağlamında kentleri yeniden okumak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27, 1-19.
- Tümtaş, S. ve Ergun, C. (2016). Göçün toplumsal ve mekânsal yapı üzerindeki etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21(4), 1347-1359.
- Uslu, C. (2022). Keskin siyasi kutuplaşma ve demokratik siyasete olumsuz etkileri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24 (2) 556-581.
- Yalçın, C. (2010). Türkiye’de kentleşme sorunları üzerine bir tartışma. *H.U. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28, 225-245.
- Yalçın, Ö. (2020). *Türkiye’de Suriyeli göçü ve belediye deneyimleri: kitlesel göçler, yerel yanıtlar: Adana, Gaziantep, Hatay, Mersin, Reyhanlı, Şanlıurfa, Zeytinburnu (Gaziantep büyükşehir belediyesi: kültürlerarası kent)*. (Ayhan Kaya, Der.). Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi-10, RESLOG, 27-36.
- Yang, JungHwan & Hernando Rojas vd.(2016) “Why Are “Others” So Polarized? Perceived Political Polarization and Media Use in 10 Countries”, *Journal of Computer-Mediated Communica*, 21(5), 349- 367.
- Yaylı, H. ve Ökde, F. (2019). Türkiye’de kentsel yaşam kalitesi ile uluslararası göç ilişkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 299-320.
- Yılmaz, E. ve Çitçi, S. (2011). Kentlerin ortaya çıkışı ve sosyopolitik açıdan Türkiye’de kentleşme dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 252-267.
- Yılmaz, N. (2004). Farklılaştıran ve ayırıştırıcı bir mekanizma olarak kentleşme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 255-256.

ÇEVİRİM İÇİ KAYNAKLAR

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Göç-İstatistikleri-2019-33709>,

Erişim Tarihi:03.04.2024

https://file.atuder.org.tr/_atuder.org/fileUpload/tyqPPJPxNlxK.pdf, Erişim Tarihi:

08.05.2022, aktaran, Lale, 2022.

<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/>, Erişim Tarihi: 23.01.2024.

<https://multeciler.org.tr/>, Erişim Tarihi: 24.01.2024.

<https://nvi.gov.tr/gaziantep>, Erişim Tarihi: 05.04.2024.

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/suriyelilerin-karistigi-suc-orani-yuzde-1-46ya-dustu/1289461>, Erişim Tarihi: 19.01.2024.

<https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/antalya/antalyada-20-binden-fazla-gecekondu-yikildi-11812695>, Erişim Tarihi: 03.04.2024.

